

СЕРГІЙ ПОСТОЛОВСЬКИЙ

ДИКТАТОР

Сергій Постоловський

Диктатор

Влада не дається до всіх рук одразу. Вона як жінка, що може належати одному чоловікові.

Павло Загребельний

Грішнику нема спокутування. Найбільше – прощення жертви. Але часто, навіть отримавши прощення, він не може жити.

Жауме Кабре

У нього було життя, аби його прожити, битва, щоби боротися, і мета, заради якої не шкода померти.

Роберт Харріс

© С. Р. Постоловський, 2020

© М. С. Мендор, художнє оформлення, 2020

Герої та події даної книги є художньою вигадкою.

Можливий збіг з реальними людьми – випадковість.

Проте певні факти хронології і подій взяті із сучасної історії.

Все інше – спроба автора побудувати альтернативний сценарій майбутнього.

Початок з кінця

Перед Богом та історією

– Вони так і стоять переді мною, синку. Усі мої хлопці і ті наші дівчатка. Мої друзі. І що би хто сьогодні не базікав про них, не вір нікому! Все то брехня, данина вашій клятій моді, заздрість невдах. Правда ніколи не буває зручною. Вона завжди болюча і неприємна. Правда гидка і дратівлива. І так вже сталося, що на цьому світі залишилась тільки одна людина, яка знає ту правду. Це я, Миколо. Твій рідний дід.

Ми знаходимося у його світлій та просторій вітальні, від якої вічимося далеким, таємничим, неказаним у свій, назавжди втрачений час. І посеред того всього сидить він – чоловік, чия кров тече в моїх жилах.

Дід завжди любив масштаб, справжню красу вчинків та простору, який його оточує, справедливих та безстрашних людей, до яких належав і сам, розкішних панянок, які щоразу розбивали його чуйне, а іноді жорстоке серце, висмоктуючи з нього долари, євро та українські гривні, які він жменями жбурляв їм під ноги. Його любили бандити, відверті злодії, цигани, бармени, офіціанти та київські таксисти. Його світлий розум цінували професори й академіки, депутати і міністри в той час, як ціла купа невдах і «невизнаних геніїв» заздрили дідові і писали свої нудні дисертації, намагалися зарекомендувати себе політичними експертами чи то письменниками століття. Але нічого в них не виходило, бо вони були сірими та звичайними, без Божої мітки, без сили волі та завзятої вдачі, яка завжди виштовхувала мого діда з глибоких ям, здавалося б, однозначної та кінцевої безвиході.

Він не був схожим на інших. Прискіпливий до деталей, консерватор із чітко вираженими авторитарними нотками у всій своїй риториці та безлічі діянь, він любив вікторіанську епоху, яку сміливо поєднував із французьким неокласицизмом. Йому так

подобалось. Думка інших не мала для нього жодного значення, наче такої і не існувало, ніколи не було, навіть не з'являлося на світ.

Дід був особистістю. Одним з небагатьох, хто знав чоловічу дружбу, кохав вродливих і вередливих жінок, крок за кроком, іноді вичікуючи роками, але коли вже прийде час, неодмінно рухаючись підступно, розумно, тихо, а часом досить галасливо, розставляючи своїх людей і створюючи мережу українських виборців, які в кінцевому результаті давали те, що від них вимагалось: владу одним та поразку – іншим.

Крізь величезні вікна видніється увесь центр міста – вулиці Олеся Гончара і Богдана Хмельницького, старі дахи Ярославового Валу і куполи Софії Київської. У дідовій вітальні повсюди книги, картини, фотографії, старі CD-диски, колекція платівок ще XX століття з усіма альбомами Висоцького, Розенбаума, Шарля Азнавура, Володимира Івасюка, Назарія Яремчука, відомого за часів його молодості білоруського гурту «Ляпіс Трубецкой» і трагічно загиблого Кузьми Скрябіна, котрий з роками зайняв гідне місце в одному ряду з тим же Івасюком та Яремчуком. Ось така компанія. І повсюди списані аркуші паперу, записники, блокноти, старі документи, які сорок років тому могли трактуватися як секретні документи державного значення. Сьогодні ж вони стали історією, архівом життя, що добігало свого кінця.

Йому добре серед них. Це його атмосфера. Його ще не втрачена пам'ять про те, яким було життя. Яким воно вже ніколи не буде.

Дід дивиться на велике фото у старій коричневій рамці. На ньому чоловіки і дві жінки. Загалом їх п'ятнадцять. Посередині він – той, кого моя Батьківщина називала Диктатором. На момент моєї розповіді з них живим залишається тільки мій дід. Усі інші вже давно перетворилися на прах, що наповнював собою нашу новітню історію.

Я вдивляюся в ті обличчя, які знаю з самого дитинства. Замість казок на ніч я слухав історії діда про їхні спільні подвиги, про війну, про боротьбу за владу, про кару, яку вони несли олігархам і

корупціонерам. Я чую улюблену фразу діда, котрою він закінчував кожну свою розповідь.

– Я відповідаю тільки перед Богом та історією, – казав він вкраденими у каудильйо та вождя Іспанської фаланги Франсіско Франко^[1] словами.

І я засинав. І мені снилися ті відчайдухи, які зголосилися на свій вчинок, котрі йшли проти усіх, не думаючи, що буде з ними завтра, бо відповідали вони тільки перед Богом та історією. А ще перед Україною, заради якої і поклали свої голови.

– Сідай, синку, – каже мені дід, і ми сідаємо один проти одного у м'які шкіряні крісла. Між нами журнальний столик, на якому старі книжки та якісь дідові нотатки.

Він бере сигарету, закурює, випускає сивий дим і починає кашляти. Глухий, небезпечний кашель, який не подобається лікарям, бо вони знають його природу.

– Менше пали. У твоєму віці цигарки не додають здоров'я, – кажу я дідові.

Він сміється.

– Знаєш, що є найбезглуздішим у моєму віці? – питає мене дід.

– Боятися смерті, – приречено відповідаю я.

– Мій хлопчику! – каже він і знову робить чималу затяжку.

Він палить цигарку і мовчить. Я помічаю, що думками він далеко від мене. Наче і нема його тут. Тільки старе тіло нагадує про його присутність. Я не заважаю йому, а йду на кухню, відчиняю холодильник, беру горілку, пиво, тарань, ковбасу, оливи, ставлю все це на тацю і повертаюся до кімнати. Я прибираю зі столика книжки, за мить на їхньому місці вже видніються нехитрі наїдки та алкоголь, далі я беру з серванту чарки, а на кухні ще два келихи під пиво, наливаю горілку, відчиняю вікна і знову сідаю у своє крісло. Тим часом дід і надалі перебуває у своїй нірвані, палить цигарку, шепоче щось незрозуміле своїми старими порепаними вустами, попіл летить повз попільничку, і я вирішую повернути його до дійсності.

– Ну що, пане міністре, лауреату усіх можливих літературних премій і творцю великих політиків! Вип'ємо?

Він здригається, блимає на мене своїми очима, які я час від часу рятую від настирливої катаракти, повертається до реальності, бере чарку, підводиться з крісла і каже:

– Світла вам пам'ять, друзі мої! Ті, хто справжні, пам'ятатимуть вас завжди. Усе інше, зайве, мине, наче його ніколи і не було.

Він випиває свою чарку, я наслідую його приклад, і ми повертаємося у зручні крісла італійського виробництва.

– Ти знаєш, коли було зроблено це фото? – питає він мене, і я вкотре відповідаю йому, що те кляте фото було зроблено влітку 2021 року, а саме 21 червня, в день найкоротшої ночі та їхньої тріумфальної перемоги.

– То я тобі вже казав? – відверто дивується дід.

Я мовчу, бо ту дату він називав мені тисячі разів, з того самого першого дня, як я себе пам'ятав на цьому світі і починав щось метикувати своїм малим дитячим розумом.

– Це добре, що ти пам'ятаєш. І дітям своїм розповідатимеш. І онукам. Усім! Така моя воля, Миколо! Не смій мені перечити!

Я й не перечу. Дідові краще не перечити. Він лихий до зауважень, інакодумства, заперечень, плюралізму та свободи слова. Дід цитує фашиста Франко, захоплюється правителями Близького Сходу, поважає, наче живого, творця Сингапуру, ставить у приклад корсиканця Бонапарта, покрикує на усіх, хто не кориться його волі, лякає ворогів тираном Сталіним і обожнює того, завдяки якому сьогоднішня Україна не схожа на ту обкрадену, злиденну, знесилену державу, яка відчайдушно билася з Росією на очах у решти світу, але той світ був помірковано стриманим, іноді різким, але не занадто, аби Путін пішов геть із Криму та Донбасу.

Ми випиваємо по другій чарці, і дід знову закурює. Взагалі, він багато палить, а ще більше п'є. Хильнути чарку-другу – улюблена справа. Бува, не п'є роками, але коли вже починає, зупинити його практично неможливо. Може пити тиждень, а то й місяць. І жити

своїм чортячим життям, де не існує місця сьогоденню чи майбутньому. Усе там наповнюється пам'яттю й тугою за минулим. За його молодістю. За часами війни та революції. За Диктатором, якому він був близьким другом.

Дід правий у його твердженні про безглуздість теревень про Диктатора.

– Вони його не знали, а я знав. Усі їхні балачки – пусті. Вони не заслуговують уваги. Я відчував його біль і тривоги, знав його бажання та сподівання, розумів ті методи, які він обрав, аби зробити нашу Україну сильною й самодостатньою, – говорить дід.

І тут я не стримуюся і кажу йому:

– Діду! Ти написав стільки книжок. Отримав купу премій. За твоїми творами знято стільки фільмів. Я й сам захоплююся твоїми романами. Але ти ніколи не написав жодного слова про Диктатора. Нічогісінько! Бодай би маленьку замітку! Ніц не вийшло про нього за твого авторства. Чому так? Адже кому, як не тобі, говорити про ті часи.

Дід слухає мене, бере до рук келих холодного пива, робить два великих ковтки, ставить келих назад на столик, витирає рукою свої губи і каже:

– Ти напишеш про нього. Про усіх нас. Ти створиш правдиву історію моєї України, нашої боротьби, перемог та поразок. Ти розповіси усім, як було і як не було. І в жодному разі не смій перечити мені! Вважай, що це моя остання воля. Виконай її, синку! Виконай, бо в інакшому випадку усі мої скарби, усе, що я нажив за свого життя, я заповім притулкам та жебракам, розкидаю вулицями мого міста, а після пущу собі кулю в лоба. Ти цього хочеш?

Звісно, я цього не хотів. Але писати про Диктатора людині, яка обрала професію лікаря, це занадто.

Про це я і сказав дідові.

Він усміхнувся, увімкнув свою улюблену музику на слова Василя Симоненка і сказав:

– У родині письменників, художників та політичних діячів не може бути нездар! Я вірю в тебе, синку! Вірю, що краще за тебе ніхто не впорається з цією справою.

– Чому тобі не написати це самому? Чому не найняти якогось журналіста чи письменника врешті-решт? Тільки натякни і завтра біля твого під'їзду буде ціла черга на авторство.

– Бо це зробиш ти. Ти або ніхто. І звісно ж, мій заповіт.

Більше він не сказав ані слова. Ми мовчки допили пляшку горілки, дід пішов відпочивати, я прибрався у вітальні, власноруч помив посуд і пішов собі геть, аби наступного ранку стояти перед дверима квартири, в якій мали ожити усі таємниці української трагедії, що стала переломним моментом у становленні нашої нації та держави.

– Аби зрозуміти історію Диктатора, потрібно розпочати з Томаса Лейла. Без того пройдисвіта революція ніколи б не була такою, якою вона була. Янукович би залишився у країні, були б якісь перевибори, поступки, але нічого б далі не трапилося. Тому сідай, синку, і слухай. Перед тим як розповісти тобі про усіх інших, я маю повідати історію нелегала ЦРУ Томаса Лейла. З ходом нашої розмови, аналізуючи події та роки, ти зрозумієш, чому він важливий. А потім ми говоритимемо про москаля Шевцова, про шакалів, про Диктатора та Івана Принципа. Я знав їх усіх. Усі вони робили свою справу на моїх очах, – сказав дід, я увімкнув функцію диктофона на своєму смартфоні, аби згодом аудіозаписи перетворити у текстовий формат.

За вікнами дідової квартири цвіла весна 2068 року. Ми жили в Україні, яка виросла на уламках пострадянського світу, народжувалася у крові знищеного російською артилерією Донбасу, озиралася навкруги очима вкраденого Криму, що нині перебував під наглядом і протекторатом коаліції різних країн, плакала гіркими сльозами, які лилися з величезних дірок українського бюджету, а почали лататися саме за часів Диктатора.

Ми збудували країну, про яку так мріяли наші батьки й діди. Ми створили величну європейську націю і навіки відрізали від себе цинічну й ненажерливу імперію страху, погроз та брехні. Ми

сформували національну ідею не на шароварах, козаках чи Бандері, а... але про усе по порядку, бо відповідати нам перед Господом нашим Богом та історією, а ще перед нашими дітьми, що підуть у цей прекрасний та незвіданий світ після нас – народжених у вільній країні щасливих людей вже після правління величного та жорстокого Диктатора, якого і любили, і ненавиділи, славили та проклинали. Але нікого він не залишав байдужим, тому що те, що зробив він, гідне вічної пам'яті.

Частина перша

Чужинці

Американець

2013 рік

«Нікому не знати, в яких землях лежатимуть наші кістки, якими вітрами розвіє наш прах і над якими могилами плакатимуть наші жінки. Нікому не знати, коли і де застане усіх нас смерть, як увійде вона в наше життя, аби навічно перекреслити його. Ніхто з нас і не думає про це. Якщо увесь час думати про смерть, краще й не жити. А ми всі живемо. Тут і зараз. Усе інше – або вже було до нас, або буде без нас. І тільки мить сьогодення визначає наше буття. І в цій миті жевріє єдине полум'я. Яскраве полум'я сподівань і надій, що колись, коли нас уже не буде, разом і з нами мине підступне лихо, яке навіки вкарбувалося у наші долі.

Народжені у жорстокі часи глобального протистояння двох держав, ми продовжуємо жити на перетині боротьби різних сил, які намагаються взяти владу над світом. Війна йде повсюди, на усіх рівнях, і це війна не за золото та діаманти, не за нафту і рідкоземельні метали, не за воду і зерно. О ні! Це страшніша й цинічніша війна за усі попередні. Це війна, яка не знає доброти і прощення, не розуміє каяття і благородства, не бачить способу дійти згоди, бо ведеться вона за душі людські, за наш розум і нашу свідомість. Ніхто не бажає знищувати усіх фізично. Знищується одна лишень ідентичність, особистість, право на власну думку, на своє «Я». А ті, хто стають цьому на заваді, що ж, таких чекає смерть. Бо так вирішують ті, хто веде цю війну. На цьому і крапка! Все інше – мине...»

Так думав Томас Лейл, який за інших обставин мав усі шанси стати чесною людиною.

Іноді, коли його душу охоплював сум, Лейл уявляв собі суто американську ідилію. Він – професор-лінгвіст у одному з провінційних університетів Східного узбережжя, вже який рік живе з покірною, тихою і милою дружиною. Жінка вона домашня, не дуже

розумна, але й не зовсім дурна, звичайна така жінка, які, як ніхто, мають право на кохання і щастя.

Будиночок у два поверхи, невеличка галявина, де бавиться малеча, а по неділях вони усі разом кличуть на барбекю сусідів та «нових знайомих», які дуже компетентні у тому чи іншому питанні, перспективні та зі зв'язками у важливих суспільних колах.

То були його діти, яких він ніколи не мав, а поруч із ним стояла дружина. Обійнявши Томаса, вона посміхалася сонцю і новому дню. Дружини в нього теж не було, а ті жінки, які іноді з'являлись в його житті, не були створенні для сімейного затишку, домогосподарства, турботі за малюками. Відчайдушні та вродливі, фатальні і небезпечні, трагічні і безталанні, вони жили за рахунок його енергії й чоловічої сили. Томас розумів це, але був не проти таких відносин, адже в обраній ним долі не залишалося місця ні для будиночка, ні для дітей, ні для вірної дружини, яка щовечора виходитиме на ґанок, аби зустрічати чоловіка з роботи. Та й обрана Лейлом професія не передбачала нормованого робочого дня, де є чітко визначені години праці, вихідні й термін відпустки. В його житті усе було набагато складніше.

У квітні йому виповнилося сорок три роки. Останні двадцять із них визначалися трьома буквами – ЦРУ.

Блискучий мовознавець із неймовірними аналітичними здібностями, він присвятив себе нелегальній оперативній роботі, простіше кажучи – шпигунству та спецопераціям в інтересах Сполучених Штатів Америки. У нього навіть не було друзів. Лише завдання. І, звісно ж, його шеф, який щоразу відсилав Лейла до однієї з тих країн, де планувалася чергова небезпечна гра.

Югославія у 1995 році, коли серби мали стати агресором, США, коли у терміновому порядку 11 вересня 2001 року потрібно було евакуювати саудівських шейхів, Ірак 2003 року, коли йому потрібно було надати докази наявності хімічної зброї у Саддама. Зброї, якої, по суті, і не було. Україна й отруєння кандидата в президенти, яке теж залишалося під великим питанням. Киргизія у 2005-му, коли

потрібно було зробити перший постріл, аби пролити кров, здатну вигнати геть з країни президента-корупціонера. Грузія напередодні й під час трагічних і несправедливих шести днів, які відірвали від країни два шматки. Пакистан, коли він йшов на ліквідацію Усами бен Ладена. І ось цієї осені знову Україна. Держава, де ніхто і ні в чому не може бути певен. Навіть при найстабільнішому режимі. Навіть коли усе начебто й не так погано.

«Саме в часи спокою та розвитку, стабільності і певного добробуту відбуваються революції. Коли люди живуть у злиднях, у них немає часу думати про зміни. Вони зайняті одним лишень виживанням. Все інше – пусте й недоречне», – казав собі Томас Лейл, коли літак йшов на посадку у Борисполі.

– Жодних контактів з посольством! Жодних зносин з резидентом та нашою агентурою! Ніхто не має знати про тебе. Ніхто не повинен тебе бачити. Ти сам по собі. І твоя перемога, як і твій провал, теж тільки твої. Ти чекаєш. Як завжди. В тебе буде тільки один вихід на сцену. І навіть у ньому ти маєш залишатися за лаштунками, – казав йому шеф, а Лейл слухав і хитав у відповідь головою.

Таксі везло його вулицями Києва, яким усміхалося сонце. Ті вулиці ще не знали, що живуть в останні дні спокою, а тисячі українців не мали й гадки, що вже через декілька місяців вони почнуть гинути від ворожих куль.

Не знав цього і Лейл, але щось таке вже закрадалося у його розумну голову, яка ніколи не знала відпочинку, а увесь час працювала, перебуваючи у напрузі. Томас казав собі, що колись прийде такий день і він просто впаде, бо його голову наповнить кров, яка литиметься потужними струмками із судин. Він не боявся смерті, розуміючи, що вона неминуха і нікому ще не вдалося від неї втекти. Але він мав наміри затриматися на цьому світі, бо у нього були тут ще справи.

В Україну він їхав не вперше. Він був уже у Києві того року, коли помаранчеві прапори й стрічки летіли над усією країною. Тоді їм усе

вдалося. Шкода тільки, що Вашингтон прорахувався з кандидатами. А так усе вийшло доволі гарно.

«Ми ж усе прорахували. І те, що президент не дасть наказу стріляти у натовп, не допустить силового розгону Майдану, і те, що прихильники помаранчевих будуть більш рішучі та ефективні, і те, що опонент врешті-решт відійде у сторону».

Та не могли прорахувати американці тільки одного – корупцію, яка й була мірилом усіх владарів України. Несамовита жадібність та чвари між вчорашніми друзями стали тим фундаментом, на якому опонент спочатку став прем'єр-міністром, а пізніше і президентом. І ось тепер, майже після дев'яти років розлуки з Україною, Томас Лейл ішов вулицями, на яких влада належала тільки йому – синові донецьких степів.

У Києві ще з часів Помаранчевої революції Лейл мав дві квартири. Цього разу шеф прийняв рішення придбати ще й будинок.

«Конспіративних квартир не буває забагато», – вчив його шеф, коли підібрав Томаса на вулицях Нью-Йорку, де Лейл заливав свій талант і чергову любовну трагедію міцним шотландським віскі.

Тоді він ще не знав, що ось цей непримітний чоловік скоро стане його поводитирем у світі таємних ігор і цинічних зрад, введе його в коло, де правлять інші закони та діють за інакшими правилами. Бо в тому світі, куди з головою пірнув Томас Лейл, не існувало справедливості й чеснот. Усе визначалося лише боротьбою за владу.

У той перший вечір, коли він сидів у шкіряному кріслі, вкотре перечитуючи Вольтера, йому раптом спало на думку, що цього разу він може не повернутися до Америки. І справа не тільки у тому, що його могли вбити. Ні. Лейл просто усвідомлював, що цього разу битва буде більш жорсткою, кривавою і затяжною. Ніхто вже не гратиметься у ненасильницькі спротиви. Як казав Гай Фокс^[2], якому судилося стати організатором лондонської «Порохової змови» 1605 року, «відчайдушні хвороби лікуються небезпечними засобами». І саме такою відчайдушною хворобою страждала в ті дні Україна. Шкода, правда, що вона про це ще не знала.

Лейл ніколи не розумів українців. Вони здавалися йому затурканими, такими, що легко піддаються маніпуляціям, продажними у своїй більшості. Ті ж одинаки, які час від часу народжувалися з бажанням жити згідно з законами та принципами честі, не затримувалися надовго на цьому світі. Їх життєвий шлях закінчувався або автомобільною катастрофою, або «самогубством», або ж відвертим вбивством. І вже інші йшли далі, аби вести Україну у темне майбутнє олігархічних кланів.

Проте бували моменти, коли Томасу ставало справді шкода той безталанний народ. Він бачив доброзичливість і працьовитість людей, бажання змін, яким не давала дорогу емоційність українців, адже емоції там завжди брали верх над розумом. І так було в усі часи та при усіх імперіях.

«Віками їм вбивали у голови, що вони є частиною різних держав. Століттями вони не могли зрозуміти, хто ж вони такі. Національна ідея – те єдине начало, яке і визначає шлях народу у майбутнє, так і не сформувалося на цих землях. Але як вірно зазначав їх другий президент, Україна – не Росія. В чому різниця? У прагненні до свободи. За нинішніх умов диктатура тут неможлива. Принаймні надовго», – казав собі Томас Лейл, відкладав Вольтера і намагався прорахувати, що саме трапиться цього разу.

«Про теперішнього їхнього президента говорять різне. Але в одному я впевнений точно. Йому відводиться ключова роль, здатна змінити існуючий стан речей у світі. Росія та ми будемо грати цього чоловіка на свій власний лад. І переможцем виявиться той, хто зіграє на випередження».

Томас вирішив, що на сьогодні вистачить роздумів. У нього був ще час і на роздуми, й на аналіз, і на прогнози. Але також він усвідомлював, що коли настане момент дії, він буде сам, як завжди одинак між декількох вогнів, здатний як переламати хід історії, так і стати її черговою безвісною жертвою.

Лейл вимкнув світло, поклав поруч із собою пістолет і заснув, не знаючи, яким буде наступний його день у країні, яка пливла за

течією долі, вигаданої для неї іншими.

1993 рік

– Чому ти п'єш?

– А чому б і ні?

– Ти ж проп'єш свій розум.

– Навіщо мені розум? Він не робить мене щасливим. Іноді мені хочеться бути тупим. Такі люди живуть своїм простим щастям. Не задумуються ні про що. Від народження і до смерті. А так... що мені від мого розуму? Одні біди. Я ж рік тому ледь не збожеволів! Гарзд, тобі зізнаюся. Прочитав Ніцше, і вдень, і вночі думав лишень про одне: я теж смертний. І теж колись помру. А звідси й одвічне питання: чи треба щось робити, чогось досягати, комусь щось доводити, коли усе закінчується у сирій землі?

– Не мели дурниць! Правду казали, що розумна голова, але дісталася дурному. Це про тебе, Томасе. Схаменись, хлопче! Мені набридли твої вибрики. Пожалій матір хоча б...

– А хто пожаліє мене?

– Чоловік, який хоче, аби його жаліли, не чоловік! Я був кращої думки про тебе.

– Як же мені усе це набридло, – каже Томас і робить чергові два ковтки віскі.

Він п'яний, але ще контролює себе. Навпроти нього сидить сивий чоловік десь за п'ятдесят. Глибокі зморшки ріжуть його лоб. У нього доволі розумний і сконцентований погляд. Одягнений він у темний костюм і світлу сорочку. Плечі тримає прямо – результат багаторічної служби в армії США.

– Слухай, Френку, коли вже у нас пішла така відверта розмова... – Томас затихає на хвилику, а потім питається: – Хто мій батько? Де ця паскуда?! І якого дідька я його ніколи не бачив?

Френк Лейл, який був рідним дядьком Томаса та єдиним чоловіком, котрого той поважав і слухав, посміхається племіннику недоброю посмішкою.

– Вона мені так і не сказала, від кого тоді завагітніла. Що я не робив, як не просив, як тільки не допитувався. Все марно, – каже Френк.

– Тобто?

– Не знаю я, хлопче, хто твій батько. Навіть гадки не маю. Одне лишень знаю – то був якийсь гастролер, заїжджий, не з нашого кварталу і навіть не з нашого міста. Чужинець. Така вже в тебе доля, Томасе. Не переймайся.

Томас слухає дядька, замовляє подвійну порцію віскі і випиває її.

– Кажеш не перейматися? – посміхається він. – А потім питаєш, чому я п'ю? Якись дивні ви усі люди, родичі мої милі. Дивні чи дурні. Хто вас знає.

За вікнами бару панує весна. Холодна й дощова. Сірою зграєю танцюють над Нью-Йорком похмурі хмари. І то не танок щастя. То рухи про смерть, про надії, яким не судилося стати реальністю, про те, що небо плаче не просто так, а з певною метою, з особливим розрахунком, з нагадуванням людям, що в цьому світі від них не залежить абсолютно нічого. Томас дивиться у вікно, переводить свій погляд на дядька, б'є кулаком по столу і кричить не своїм голосом:

– Врятуй мене, Френку! Забери з цих клятих вулиць! Я пропаду тут. Це місто вб'є мене. Воно мене поглинає, засмоктує, і якщо так продовжиться й надалі, я просто захлинуся у його каламутних брудних водах.

З очей Томаса котяться сльози. Френк Лейл зустрічає їх мовчанням.

Він не п'є шість днів, а потім знову зривається і пірнає у чергову гулянку. Його оточують випадкові, незнайомі йому люди, які живуть за рахунок Томаса, наповнюють його чарку, за яку платить теж він, їздять його автомобілем, у баку якого бензин, оплачений кредитною картою Лейла. Йому ж байдуже на те все. Він хоче забути чергову жінку – красуню Елізу, яка вкотре розбила його серце і пішла геть з одним багатієм, старшим за неї на тридцять чотири роки.

– Сука-а-а-а!!! – кричить Томас, і його обличчя перекошує недобра посмішка. Така посмішка з'являється у вбивць, психопатів та інтелектуалів у стані лютого відчаю.

Френк Лейл сидить на лавці у Центральному парку. Він намагається упіймати перші промені квітневого сонця, що вже другий день поспіль заливають своїм теплом вулиці Нью-Йорку. В його руках «New York Times». Час від часу він гортає газету, читаючи заголовки й кінцівки статей. Він нікуди не поспішає, насолоджується спокоєм і самотою. Дихання рівне, проте думки – бентежні. За декілька хвилин біля нього сідає чоловік у сірому пальті. Прямий ніс, тяжкий погляд, сиве волосся, жорстока доля.

– Привіт, Френку! – вітається він з Лейлом, але руки не подає.

У відповідь Френк Лейл тільки кашляє і дивиться в небо.

Чоловіки мовчать. Кожен думає про своє.

– Скільки ми не бачились? – врешті-решт питає Френка його співрозмовник.

– П'ять років, сім місяців і тринадцять днів. З вересня 1988 року, – відповідає Лейл.

– Ти завжди відповідально ставився до дат і цифр.

– Такий вже я є, – каже Френк, і співрозмовник чує якийсь хрип у грудях Лейла.

– Як здоров'я? – питається він.

– Ще дихаю, – у відповідь тихо говорить Френк.

І знову мовчання. Занадто сильні і вперті ті двоє, що сидять на одній лавці і споглядають квітневе небо їхнього Нью-Йорку.

– Майкле! – каже Френк, і слова застрягають у нього в горлі.

– Так, Френку, – Майкл обертається до нього.

– Ти знаєш мене усе життя. Ми... те, що було... але... не знаю... в тому є і моя провина...

– І моя теж, – Майкл кладе руку йому на плече і легенько стискає.

Вони мовчать, усі слова зайві.

– Ми неодмінно потрапимо до пекла, Майкле, – каже Френк.

– Не ми перші, не ми останні. Та й ти ж знаєш, що я не вірю ані в пекло, ні в рай. Ні в Бога, ні в чорта.

– Знаю, друже. Твоя віра – ЦРУ. У цих трьох страшних та холодних буквах викарбовано усю твою долю, весь твій шлях.

– А твій?

– Я відійшов від справ. І це трапилось п'ять років сім місяців і тринадцять днів тому. У день нашої останньої з тобою зустрічі.

У пам'яті Френка і Майкла виникає одна й та сама картина.

Вони сидять у засідці. Їх десятеро. Двоє американців та вісім моджахедів. Молоді хлопці, яким щойно усміхнулося життя. Радянська колона має йти за півгодини. Інформація точна і перевірена. Френк намагається не дивитись на Майкла. Він ще не знає, що повернутися мають тільки двоє – він та Майкл. Це його не бентежить. Як і сама війна. Як і таліби, яких вони з Майклом створювали, навчали, приборкували та вели у бій.

То не перша спільна війна для них. Були й інші. Але цього разу Френк Лейл прийняв рішення, що для нього вона стане останньою. Він навіки покінчить зі своїми війнами. Так само він зробить і з ЦРУ. Раз і назавжди. Урешті-решт він має право жити життям чесної людини. Так хотів його батько. Так колись хотів і він сам.

– Ти знаєш, Френку, іноді я заздрю тобі. Але... чи став ти щасливим за той час, який минув із дня нашої останньої зустрічі?

Френк Лейл ігнорує питання Майкла.

– Не мовчи! Не в тому ми з тобою вже віці, аби уникати незручних для нас питань. Сміливість – вона не у нашій спроможності вбивати інших. Вона у нашій силі визнавати правду і свої помилки.

Френк кладе газету на лавку, і вітер одразу підхоплює її. Френк проводить сторінки своїм поглядом, а потім каже:

– Напевно, я народжений не для щастя. Моїм народженням було визначено і мій обов'язок. Права та бажання не мали жодного значення. Армія, потім Управління, відставка, тиха сімейна гавань, діти, їхні успіхи, бейсбольні матчі, пиво з сусідом у неділю, відпустка один чи два рази на рік... Якщо це і є щастя, значить, я щасливий.

– Я тобі не вірю, Френку. Спокій не може бути твоїм щастям.
– Може, Майкле.
– Не обманюй хоча б себе, – каже Майкл і закурює.
– Ти так і не кинув палити? – питає його Френк Лейл.
– А навіщо? Це не врятує мене від зустрічі з нашим Творцем.
– Але може подовжити твій шлях до цієї зустрічі.
– Я не боюся смерті. Ти знаєш про це, – говорить Майкл і випускає дим.

Він відчуває, що Френк призначив зустріч не через сентиментальність чи то ностальгію. Не таким був Френк Лейл. Якщо він вже зателефонував Майклу С'юті, значить на те була причина, про яку Френк ще не сказав.

«Він щось хоче попросити. Але не може переступити власну гордість», – думає собі Майкл С'юті.

Тим часом Френк не збирається просити. Він зараз далеко – у жорстоких джунглях В'єтнаму, йому тільки-но виповнилося двадцять п'ять, він у розвідувальній роті, яку ось вже третій місяць поспіль кидають уперед. Генерали та полковники армії США покладають на неї великі надії, поки рота йде у невідомість, яка з кожним новим кроком все дужче тхне смертю.

– Я часто згадую наше знайомство, Майкле. Ми були молоді. Хлопчаки зовсім. І знаєш, тоді я дійсно вірив у нашу країну. Чи то може вона була іншою.

– Знаєш, Френку, в чому різниця? – каже Майкл С'юті.

– В тому, що ти і зараз віриш в Америку. Або ж хочеш, аби усі думали, що ти в неї віриш, – спокійно говорить Френк Лейл.

С'юті підморгує другу і каже:

– Чи не випити нам чогось старенького та приємного, поки будемо обідати? Ходімо, друже! Квітень у цьому році не залишає нам вибору.

– Вибір є завжди, – каже Френк, і вони йдуть у той ресторан, де колись один з них стріляв у радянського шпигуна, а інший покохав вродливу жінку, якій приніс один лишень суцільний страх, множений

на безсонні ночі.

2013 рік

Він ходив містом і слухав людей. Він не розмовляв з ними, не сперечався, не філософствував на теми національної ідентичності та повалення олігархічного режиму, не намагався переконати українців у тому, що вони помиляються. Ні. Томас Лейл просто слухав, що кажуть на вулицях Києва.

У вересні 2013 року люди казали різне.

– Пам'ятаєш Павла? Ну того, що з Одеси. Супермаркети і туризм. Так ось. На нього наїхали і почали віджимати бізнес. Він домовився про зустріч із Самим, дав 300 штук за організацію зустрічі, зустрівся, вийшов, а поки їхав назад, все вже віджали і забрали. Ось так! «Донбас порожняк не гоніт», – казав пузатий дядько в модному пивному ресторані, звертаючись до доволі вродливої і юної панянки, якій так кортіло шампанського та устриць, але дядько любив пиво і тому його коханка теж була змушена пити пиво.

– Це не люди, а бандити. Я – киянин у п'ятому поколінні, не впізнаю свого міста. На що вони його перетворили?! Жах. Суцільний жах. Приїхали зі своїх донецьків та луганськів. Сиділи б там, і ми б тут горя не знали. Інтелект і культура нині не в моді. На зміну їм крокує міщанська вульгарщина кримінально-пролетарського Донбасу. Згадаєте мої слова! Впаде країна з такими керманичами. Вони її просто проп'ють або в карти програють. Це так по-донецьки, – звертався сивий чоловік до літньої жінки на лавці у парку Шевченка.

– Нормальна влада. Звичайно, не все так просто. Але президент не злий. Буде справа, – і таке теж чув Лейл.

– То ми йдемо в Європу чи все ж таки у Митний союз? Задовбали вже з цими інтеграціями! – казали люди, і в цьому була уся суть майбутніх подій.

Але чув Томас і інше. І люту ненависть, і людську заздрість, і застереження, і про Росію, і про Америку, і про Китай, і про Європу, і

про корупцію, і про бентежний дух України, який може чахнути віками, терпіти та споглядати, але настає момент і він рветься з грудей на волю.

Що би не говорили люди, правда завжди блукала десь поміж їхніх слів, наче цуралися вони її, не хотіли жити з нею поруч, гнали зі свого двору, мов прибудного собаку, що вештається від хати до хати, бо своєї у нього нема.

Правда була чужим та неприємним собакою, як у великого Булгакова, але не було в тій країні свого професора Преображенського, щоби забрати ту правду зі злих вулиць величного міста.

– А може, це і добре, що його нема, – казав собі Томас Лейл.

Він не мав ще чіткого завдання, не знав, якою буде його місія, але був переконаний в одному: якщо шеф направив його до України, значить вже дуже скоро щось має трапитися. А що може трапитися у державі, яку Росія вважає своєю невід'ємною частиною, а сама та держава оголосила курс на інтеграцію до Європи?

– Чи так вже уся держава? – питав себе Томас Лейл, і недобра посмішка з'являлася на його обличчі.

Хто-хто, а він точно знав, що у цьому житті рішення приймає меншість. Народ не вирішує абсолютно нічого, а все прописується не на площах та в будівлях парламентів, не на барикадах і ешафотах, а значно далі, в будинках із товстими стінами й високими парканами, на яхтах у відкритому морі й під охороною бойових гелікоптерів, в офісах Мангеттену і Лондонського Сіті, в окремих залах королівських палаців старої Європи, куди заборонений вхід для преси, де не існує публічності і немає правди, моралі й цінностей. Там все визначає один лише інтерес.

Україна не викликала у нього подиву.

– Чергова територія, за яку сильні держави ведуть гру. У 2004-му перемогу здобули ми. Проте, чим усе це закінчилося, краще і не згадувати. І де тільки Державний департамент знаходить усю ту

наволоч, яку садить на трон то в Україні, то у Єгипті, то в Чилі чи ще де?

Ось так ходив Києвом Томас Лейл, слухав, що кажуть інші, щодня уважно читав газети й інтернет-видання, переглядав політичні ток-шоу, а ввечері сідав у крісло і насолоджувався то Вольтером, а то Монтенем^[3], а іноді й Булгаковим, не забуваючи і про свого улюбленого Гемінґвея, котрий завжди був для нього взірцем. Чому? Напевно, тому, що Томас ніколи не мав того життя, яким жив великий письменник такої ж великої країни.

1993 рік

Френк Лейл п'є віскі. Майкл С'юті – горілку.

– Усе ще п'єш цю гидоту? – питає Френк, коли офіціант ставить перед ними алкоголь.

Майкл щиро сміється.

– Ти так ненавидиш горілку, бо вона тхне тобі Росією? Не будь злим, Френку! В Росії нині період суцільної демократії. Час кмітливих циніків. Нова епоха, в якій тільки Сполучені Штати і переможці.

– Чи надовго?

– Назавжди.

– Не думаю.

– Повір мені.

– Я нікому не вірю, Майкле. Особливо тобі.

Посмішка зникає з обличчя С'юті.

– Ти не можеш мені пробачити Афганістану?

Френк робить маленький ковток віскі, ставить склянку на стіл, кладе руки перед собою, спирається на них і підводиться.

– Як можна пробачити брехню та зраду тих, кого ми самі готували до війни, а потім штовхнули під кулі росіян?

В очах Френка мерехтить злість. Майкл помічає її. На слова Лейла він реагує суцільним спокоєм.

– Війна – це завжди несправедливість. Нам потрібна була перемога.

– Ти знав, що вони загинуть – ті вісім нещасних моджахедів, і не сказав мені ані слова.

– Тому що я розумів, що в юності ти перечитав Кіплінга з Ремарком. Ти ідеаліст та романтик, Френку. А обов'язок американського солдата заперечує ідеалізм і романтику. Якщо ми хочемо бути першими, маємо стати жорсткими. Навіть не жорсткими, а жорстокими. Не варто плакати над кожною смертю. Науковці провели дослідження і виявили, що кожні 102 секунди одна людина гине внаслідок війни. А кожні 26 секунд хтось гине в автокатастрофі. Більше того, кожні три секунди людина вмирає від голоду. І чим ми можемо їм допомогти? Як урятувати цей божевільний світ від смерті? Можливо, в тебе є рецепт?

– Не треба про усіх! Я про отих вісьмох, яких ти використав як гарматне м'ясо.

– Переді мною стояло завдання, і я його виконав. Нагадаю тобі, що ми були на завданні. Працювали на рідну країну. Захищали її національні інтереси.

– Де? В Афганістані?! Те саме ми з тобою робили і у В'єтнамі, Панамі та на Філіппінах. А скільки порядних і сміливих людей через нас з тобою були розстріляні й отримали терміни ув'язнення в Росії, Польщі, Угорщині, Чехословаччині? Чи ти все це забув? Бо я пам'ятаю. І знаєш, що?

– Що, Френку?

– Вони сняться мені. Приходять майже щоночі і стоять наді мною. Дивляться в очі, знаєш, з таким несамоовитим осудом, що я починаю кричати, аж поки дружина не розбудить мене.

– Сходи до лікаря.

– Уже був, – каже Френк і одним ковтком допиває півсклянки віскі.

– Я не впізнаю тебе, Френку. Ти ж був іншим. Зовсім іншим. Ти ніколи не задумувався над долею агентів. Така вже в них роль. І

більшість з них знають про це, коли погоджуються працювати з нами.

– Я задумувався. Завжди думав про них. Я просто не говорив про це з тобою. І знаєш, чому я пішов з Управління?

С'юті дивиться на Френка.

– Здогадуюся.

– Чому ж?

– Ти був хибної думки про нашу роботу. Тобі варто було йти у пастори. Чи обрати професію вчителя. Розвідка і диверсія не знають жалю, Френку. Ми народилися і живемо у великій державі. І наш обов'язок робити усе, аби Америка такою залишалася й надалі.

– Чи такого хотіли наші батьки-засновники?

– Не ідеалізуй їх. Згадай, що вони робили з англійцями та лоялістами під час війни за незалежність. Аби жити в демократії, часом доводиться втілювати принципи тиранії.

– Демократія не може жити поруч з тиранією, Майкле. Вона її повністю заперечує.

С'юті замовляє чергові порції алкоголю.

– Ти часом не агітував за Клінтона?

– Знаєш, я радий, що наш шеф програв. Буш і йому подібні мають стати сторінкою в історії. Не найкращою, до речі.

– Джордж Буш – велика людина. Патріот Америки. А Клінтон – демагог. Ти ж республіканець, Френку! Як ти можеш таке говорити? Згадай, скільки він зробив для нас із тобою, коли ми були нікому не потрібні! Містер Буш дав нам професію, спрямував у правильне русло, змусив повірити в самих себе. Ми почали заробляти гроші, харчуватися нормальними продуктами, залицятися до гарних дівчат...

– І вбивати людей, – робить ремарку Френк Лейл.

– Ти хотів сказати – ворогів.

– Ні. Я хотів сказати саме те, що сказав.

Вони замовляють і п'ють. Грає джаз, і офіціант приносить їм страви. Френк і Майкл починають їсти. Мовчки, кожен концентрується на власному шматку м'яса і порції картоплі.

Френк вагається. Не так він планував собі цю зустріч. Вона не мала перетворюватися на розмову про них. Він хотів тільки попросити за племінника, і все. Тепер же його прохання видавалося Френку не зовсім коректним та доречним.

– Навіщо ти мене покликав? – раптом питає Майкл. – Заради наших споминів?

Не відводячи погляду, Френк Лейл думає, як діяти далі. І коли він згадує крик відчаю Томаса, коли знову бачить страх у погляді племінника, він опускає свої очі і каже:

– Я буду просити тебе про послугу.

Майкл не відповідає на це. Френк підводить очі і дивиться на С'юті.

– Його звати Томас. Томас Лейл. Мій племінник. Талановитий хлопець. Син моєї молодшої сестри. Зростав без батька. Ти знаєш цю історію...

– Що я можу зробити для нього? – питається С'юті.

– Візьми його до себе, Майкле. Навчи його усьому, що знаєш і вмієш. Зроби з нього чоловіка. Змусь бути аналітиком, актором, маніпулятором, шпигуном, нелегалом, диверсантом, оперативником, врешті-решт воїном і навіть вбивцею.

С'юті не дивується, не відчуває шоку або ж жалю.

– Ти просиш у мене долі вбивці для свого рідного племінника? – питається він Френка.

– Я прошу тебе врятувати його від неминучої загибелі.

– У нього проблеми?

– Так.

– Поліція, мафія, наркотики, алкоголь, жінки? Може, він гей?

– Жінки і алкоголь. А ще розумна голова, яка дісталася дурню.

– Хто він за освітою?

– Усе його життя – література та мови. Наразі він знає три мови.

– Які саме?

– Французька, російська, іспанська.

– Він учив російську? – Майклу стає цікавою така розмова. – Чи не твоя це заслуга, Френку?

– Ні. Не моя. Це заслуга Толстого, Достоевського та Пастернака.

– Ось воно що. А з цими трьома його, певно, Святий Дух познайомив? То він у тебе трішки навіжений?

– Який вже є.

– Я пам'ятаю твою сестру. Як вона, до речі?

– Ніяк, – відповідає Френк.

У тому єдиному, короткому слові звучить біль.

Вони знову замовляють випивку. С'юті вже прийняв рішення, про яке ще не знає Френк. Майкл не поспішає з відповіддю. Френк не підганяє його.

– Я зрозумів, Френку. Ти не можеш мені пробачити не тільки Афганістану. І справа навіть не в ньому і не в тих дурних моджахедах. Все те пусте і зайве. Ти прекрасно це знаєш. Ми з тобою не раз посилали людей на вірну смерть. І вони йшли, робили це завзято, з ентузіазмом, бо вірили нам і вірили в нас, думаючи, що після виконання завдання їх чекає винагорода.

С'юті робить паузу, спирається на стіл, нахиляється до Френка і каже:

– Ти не можеш мені пробачити Вікторії. Ти ніколи не примиришся з тим, що вона вибрала мене, а не тебе.

Френк нічого не каже, а різко хапає Майкла за краватку і смикає до себе. Дихання обох чоловіків стає важким, з грудей на волю рветься прихована роками ненависть.

– Не торкайся своїм брудним язиком її пам'яті! Ми обидва знаємо, що вона могла зараз сидіти поруч з нами, якби не твої витівки та садизм по відношенню до неї. Жінка, яку потрібно було носити на руках, стала черговою жертвою твоєї несамовитої відданості ЦРУ.

Він відпускає краватку Майкла і каже:

– Після того, як вона наклала на себе руки, я зрозумів, Майкле, що заради Управління ти ладен вбити навіть рідну матір.

– Нічого ти не знаєш, брате. Абсолютно нічого. Не будемо про це!

– Я знаю одне. Ти ідеальний солдат своєї країни. І тому прошу взяти до себе мого племінника.

– Чому ти мене це просиш? Ти ненавидиш цього хлопця? Якщо я візьмуся за нього, назад вже не буде вороття. Я зроблю з нього першокласного розвідника, позбавленого права на сім'ю, вихідні, свята, відпустки та прості радощі життя. Він не зможе бути вільним, незалежним, бо повністю належатиме мені й Управлінню. Врешті-решт він буде позбавлений елементарного вибору. Ти цього хочеш?

Френк Лейл тримає у руці склянку з віскі і дивиться повз Майкла С'юті. Він наче не чує старого товариша. Френк згадує їхнє знайомство, день першої зустрічі, перший рейд у джунглях В'єтнаму, мить, коли він ще вірить в Америку, демократію, права людини, свободу слова та приватну власність. А ще він вірить в індивідуальність кожного американця, у здатність окремих осіб змінювати хід історії, народжувати нові ідеї, нести людям прогрес. Тепер же він вірить зовсім в інше. І та віра Френка фокусувалася на невід'ємному праві людини мати зброю і застосовувати її по відношенню до тих, хто намагається зламати твоє життя.

– Вибір є завжди, – каже він Майклу, допиває віскі, дістає гаманець, кидає на стіл декілька купюр, підводиться і йде геть.

Він робить чотири кроки, зупиняється, обертається до Майкла і говорить до нього:

– Візьми мого хлопчика до себе. Інакше він просто пропаде, Майкле, так і не зрозумівши, що таке життя і яким воно може бути насправді.

2013 рік

Увесь жовтень Томас Лейл їздив Україною.

«Зрозумій настрої. До Вільнюсу^[4] ще є час. А далі вже почнеться», – сказав йому шеф, коли відправляв свого агента у вельми повчальні мандри.

Він укотре переконувався, що то досить дивна держава, країна суцільних протиріч і непорозумінь, масштабної корупції й

одночасного бажання звільнитися від її бридких кайданів.

Усі там ненавиділи владу, й водночас усім кортіло тієї клятої влади. У тому була вся сутність українців. Гнітюча і непереможна, бо стосувалась практично кожного.

– Ось начебто живе з тобою поруч людина. Людина та й людина. І чесна, і привітлива, і думає як усі, і говорить правильні слова, і поважає права інших, і проти тоталітаризму, і за демократію, і усміхається тобі, і ніколи не скаже зайвого слова. Нормальна, правильна така людина. Але волею долі чи то якогось кума, котрий зміг упіймати кар'єрну жар-птицю, людина отримує певну посаду, і з нею одразу відбуваються дивні метаморфози. Вона покрикує на підлеглих, зверхньо ставиться до родичів, а вчорашні друзі йдуть у забуття, адже їхнє місце займають інші, такі ж самі, наділені владою і доступом до державної годівниці. Та найголовніше – людина начебто і проти корупції, бо ж не можна увесь час красти, але дивним чином у його дружини, котра до цього ніде не працювала, з'являється бізнес, нова машина, вони починають будувати хороми у стилі нормандського замку. Проте, як я вже казав, людина, наділена владою, залишається принциповим антикорупціонером, – казав йому один львівський поет, з яким Лейл пив каву, розмовляючи про життя.

Поет говорив з посмішкою, сповненою суму та усвідомлення трагічної і брехливої ментальності свого народу.

– Яка Європа? Про що ви говорите! Бути бідним родичем при багатих дядьках? Та й хто нас туди візьме? Наша доля бути разом з Росією. Ми ж братні народи. Віками так було і так буде надалі, – говорив йому шахтар з Донецьку, коли вони разом пили неякісну теплу горілку в одному з ганделиків при дорозі. Заїдали вони соняшниковим насінням.

Лейл розумів, що ніколи герою з заходу України не стати героєм її східної частини. Не змусити донецьких пролетарів любити Степану Бандеру та Романа Шухевича так само, як галичанам неможливо нав'язати повагу до піонерії та комунізму.

«Потренуй свою голову. Вона тобі буде потрібна в найближчі місяці. Чекай від тебе, Томасе, аналітику. Об'єктивну й неупереджену. Таку, на основі якої ми зможемо приймати рішення», – писав Майкл С'юті у секретному чаті, паралельно готуючи сніданок своїм онукам.

«Яку в біса аналітику без доступу до розвідувальних даних ти від мене хочеш?!» – лаявся про себе Лейл, читаючи повідомлення шефа.

З Донецьку він їхав до Маріуполя, після на його шляху було Запоріжжя, за тим – Херсон та Миколаїв, декілька днів він блукав пустими пляжами Одеси, а далі прямував до Криму, який увійшов в його життя зі сторінок безсмертних книг.

Уперше про Крим Лейл дізнався у 16 років, коли до його рук потрапили «Севастопольські оповідання» Льва Толстого. Дивна загалом вийшла історія. Суто американський хлопець, що зростав на вулицях Бронксу, і раптом граф Толстой. Звідки він там? Як потрапив у той світ? Якими вітрами занесло російського класика на вулиці Нью-Йорка?

А все було доволі просто. Френк Лейл заміняв Томасу батька. Шпигун, який усе своє свідоме життя боровся проти комунізму, вирішив, що його племінник має ознайомитися з творчістю графа. І Томас ознайомився. Пізніше – закохався в неї.

Дивний півострів, стратегічний плацдарм, важлива військова база й геополітична рана декількох імперій і країн. Крим бентежив розум, не давав спати відчайдушним завойовникам і стратегам, був ареною жорстоких морських баталій та бандитських переділів. Але під ким би не був Крим, він завжди залишався самотнім – у своєму розвитку, в своїй тузі і прекрасній вроді, якою нагородив його Господь Бог.

Уже пізніше Томас Лейл відкрив для себе усі кримські війни, депортацію татар, яку вчинив Сталін, хід Хрущова, повернення татар і перші проросійські заворушення на початку 90-х років. Двічі за усе життя його нога вже ступала на землю півострова. Двічі він милувався неповторними краєвидами, плавав у теплих водах

Чорного моря, фліртував із засмаглими стрункими жінками українського півдня, слухав розповіді старих татар про життя у депортації. Двічі він видавав себе за англійця, який торгує зброєю, проникав на територію військово-морської бази РФ у Севастополі і добував інформацію, на пошуки якої посилав його Майкл С'юті.

Загалом Крим подобався Томасу. Звісно, він не був схожим на Маямі, Кі-Вест чи сонячну Каліфорнію. Але там, де було море, там була і душа Томаса Лейла. Таким уже народився той чоловік, котрий, як нам відомо, за інших обставин мав усі шанси стати чесною людиною.

Перебування на півострові дало йому чітке розуміння, що Крим так і не став частиною України. Томас Лейл не відчував української ідентичності, не чув української мови, не розумів, чому Крим і досі український.

«Найслабкіше місце. Я б звідси і починав», – казав собі Томас Лейл, і до нього приходило чітке усвідомлення, що саме так і станеться у разі чергової перемоги Америки над Росією. Звісно ж, бій буде йти, як завжди, на чужій території.

Того вечора, коли Томас Лейл поставив останню крапку у своєму аналітичному документі, йому стало легше. Тепер він зрозумів, чому шеф відправив його до України. Тепер він знав, що попереду велика бійня і така ж велика брехня. Росія зробить усе, аби покарати Америку в Україні. За роки, що минули з першого Майдану, Кремль став сильнішим, впевнено просуваючи власні інтереси на пострадянському просторі. Москва купувала, залякувала, вбивала та чавила своїм брудним чоботом усі паростки свідомості, незалежності, бажання самостійницької політики, потреби власного самовираження. Москва не пробачала зрад. І саме на таку «зраду» зголосився український президент, котрого хитрі «радники» підбурювали до європейського майбутнього. Ті радники хотіли, аби колишній злочинець увійшов в історію. Москва ж бажала, аби він у неї вляпався, залишаючись проклятим і жадібним правителем

олігархічної плутократії, яка розквітала на теренах вільної України.

**Аналітична довідка агента ЦРУ Томаса Лейла,
надіслана ним заступнику директора ЦРУ Майклу С'юті**

13 жовтня на телеканалі «Росія 1» у телепрограмі «Вести недели» вийшов сюжет журналіста Дмитра Кисельова щодо стану речей в Україні (другий за рахунком сюжет Кисельова антиукраїнської спрямованості з початку торгово-інформаційного тиску РФ на Україну^[5]). Сюжет виконано на високому професійному рівні та має потужний емоційний підтекст.

За переглядом даного сюжету глядач повинен зробити наступні висновки:

- Президент Янукович розриває єдиний народ «україно-росіян»;*
- Президент Янукович робить це, щоб і далі грабувати країну;*
- Президенту Януковичу віддають накази в Європі;*
- Президента Януковича не поважають в Європі. «В Європі Віктора Федоровича не ідеалізують: він потрібний тільки до моменту, поки не поставить підпис під Угодою про асоціацію»;*
- Президент Янукович дуже боїться Юлію Тимошенко;*
- Президент Янукович не тільки рве «єдиний народ», а сприяє ворогам цього народу – ісламським терористам;*
- Президент Путін, незважаючи ні на що, дбає про Україну та українців, і тому сприяв наданню кредиту та здешевленню газу для України.*

Аналіз змісту даного та попередніх сюжетів, а також заяв російських політиків дозволяє зробити наступний висновок:

Інформаційна політика РФ по відношенню до України трансформувалася від популяризації матеріальних, економічних переваг Єдиного економічного простору до акцентування культурної, історичної, релігійної єдності. Тобто можна говорити про

зсув з економічного прагматизму у символічно-смыслову сферу.

Ризик, який впливає зі зміни інформаційної політики РФ по відношенню до України:

– Існує висока ймовірність того, що в короткостроковій та довгостроковій перспективі можуть з'явитись чисельні заклики до Президента РФ В. Путіна зброєю захистити «єдиний народ» на територіях східних областей України та Криму. В цьому контексті зовсім по-іншому сприймається інформація про переоснащення Чорноморського флоту РФ та ймовірність повторення абхазько-осетинського сценарію.

Політичні ризики:

призначення Владислава Суркова (ідеолога партії «Єдина Росія») радником президента Російської Федерації з питань взаємовідносин з країнами СНД дозволяє зробити висновок, що його діяльність буде спрямована на дестабілізацію ситуації в Україні (зокрема, в АР Крим, східних і південних регіонах України, на Закарпатті та Буковині), на розхитування територіальної цілісності України:

а) шляхом розгортання потужної інформаційної війни проти України (у російських ЗМІ, при підтримці західних проросійських експертів /«міжнародних спекулянтів»/, за допомогою підконтрольних українських інформаційних корпорацій шляхом дезінформації, залякування, фальсифікації фактів і даних, нав'язування обговорення провокативних тем і апокаліптичних прогнозів – неминучого краху України, дефолту, перетворення у «периферію Європи» тощо; приїзду в Україну різного роду «експертів», журналістів, «радників» та ін.; індивідуальної «роботи» з українськими чиновниками, що передбачає шантаж, залякування, хабарі, погрози, але й пропозиції – спочатку Україні варто приєднатися до Митного союзу, а потім, координуючи зусилля, разом з Росією на «кращих умовах» рушити до Європейського союзу);

б) можливою підготовкою на території України провокацій (від мітингів сепаратистів, демонстрацій-протестів за участю політичних партій і «російських», «слов'янських» громадських організацій, «листів трудящих» на адресу керівництва держави, протестних акцій «православних» до терористичних актів, провокативних дій російського Чорноморського флоту та ін.), що вимагатиме від найвищих представників української влади у наступні два місяці постійної присутності на екранах телебачення, у ЗМІ з викладенням чіткої позиції України з того чи іншого питання і для спростування російських заяв, для своєчасного відгуку на виклики Кремля.

У разі непідписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС:

а) ситуація в Україні буде дестабілізована, і її утримання під контролем, можливо, вимагатиме від влади силових дій. У свою чергу застосування сили проти громадян може впливати на зростання ймовірності виникнення революційних заворушень;

б) у країні відбуватимуться деструктивні зміни, що віддалятимуть її від здобутків європейської цивілізації;

в) зростає антирейтинг президента, а його шанси на «мирне» переобрання у 2015 р. будуть мінімізовані (за результатами соціологічного опитування, проведеного Центром Разумкова 30 вересня – 8 жовтня 2013 р., 65,4 % українців ставляться до В. Януковича «в основному негативно» чи «повністю негативно»);

г) дестабілізацію соціально-політичної ситуації в Україні буде використано на власну користь як Росією, так і США.

Майкл С'юті прочитав цей документ, зробив одну лишень правку, роздрукував його і пішов до директора ЦРУ, аби отримати від керівництва те, чого він так бажав.

Коли документ ліг на стіл директора ЦРУ, останній пункт аналітики Лейла під редакцією С'юті звучав так:

г) «дестабілізацію соціально-політичної ситуації в Україні неодмінно буде використано на власну користь Росією».

1995 рік

У двадцять п'ять років Томас Лейл стає вбивцею.

Це відбувається в Сараєві – місті, де завжди починалися війни.

У той день Лейл стоїть на горі Требевич. Він дивиться у бінокль і бачить людей, будинки, вулиці, машини. Він бачить усе те, що згодом буде знищене потужною авіацією його країни.

Поряд з Лейлом стоять троє. Один з них Майкл С'юті, який відповідає за підготовку операції «Обдуманна сила»^[6]. С'юті давно вже займається Югославією. Ще з часів Рейґана. Він знає, яке значення мають Балкани для його батьківщини. Він розуміє, що саме тут і розгортається нова геополітична війна. І ця війна має бути переможною. Після краху СРСР світ зобов'язаний жити згідно з канонами Pax Americana^[7]. Все інше не має жодного значення ані для С'юті, ні для організації, яку він представляє.

Томас відводить бінокля і пригадує ту дивну зустріч два роки тому, яка назавжди змінила його життя.

Нью-Йорк.

Мангеттен.

Бродвей.

Бар при готелі.

Травень.

Ніч.

Його чавить духота й алкоголь. Він давиться сльозами і заливає в себе чергову порцію віскі. Йому зле, і він занадто слабкий, аби зачавити в собі почуття, зламати власну немічність, узяти себе в залізний кулак й розпочати шлях чоловіка. Томас все це прекрасно усвідомлює і лютує. Але не на себе. Лють його поширюється на увесь світ. Він опускає голову на стіл і заплющує очі. Він не помічає, як навпроти нього сідає чоловік і робить знак офіціанту, аби той підійшов.

За декілька хвилин перед чоловіком стоїть кава і лежить рахунок Лейла. Чоловік сплачує рахунок і дає зрозуміти офіціанту, що решту із сотні доларів той може залишити собі. Тим часом Томас Лейл перебуває у стані дивної абстракції. Здається, що він назавжди відірвався від реальності. Його свідомість знаходиться далеко від Нью-Йорку, там, де нема цинічних людей, а є тільки він – ніким не зрозумілий молодий геній.

– Годі! Вставай, хлопче! Будемо їхати звідси, – несподівано гарчить на нього незнайомець і дає йому добрячого стусана.

Сараєво ще не знає, що за добу відбудеться жахливий теракт, а ще через дві доби сили НАТО почнуть авіаційні удари й артилерійські обстріли. Про це знають Майкл С'юті і Томас Лейл. Вони знають, хто стрілятиме з міномета, куди стрілятиме і коли це станеться. Вони стоять на горі і дивляться на місто. Вони розуміють, що у війні не існує моралі. Там є лишень одна перемога.

Томас приходить до тями і не розуміє, що трапилось.

– Руки геть від мене! – кричить він і отримує ще одного стусана. Потому Майкл С'юті бере його під руки і тягне на вихід. Так відбувається їхнє знайомство. Їхня перша зустріч.

Лейл думає про сербів. В чому їх провина? Лише в тому, що вони були найбільшою етнічною групою, на якій і трималася Югославія.

– Нічого особистого, Томасе. Це просто наша робота. Звикай до цього, – звертається до нього Майкл С'юті і наказує повертатися назад до міста.

С'юті йде першим. Томас за ним.

На виході з бару їх чекає авто. Бродвей сипле у темну ніч яскравими кольорами реклам. Томас намагається чинити опір, але успіх зраджує його. С'юті вправно робить свою справу і впевнено тримає п'яне тіло свого нового учня. Правда, той учень ще не знає, до якої школи його узяли.

– Журналісти готові? – питає Майкл С'юті, коли вони йдуть назад, у напрямку Сараєва.

– Усі як один. І журналісти, і політики, і громадські балакуни, – відповідає Томас Лейл.

– До речі, завтра своєрідна річниця. Вісімдесят один рік і два місяці, як Гаврила Принцип убив ерцгерцога Франца-Фердинанда. Так що, синку, вважай, ми його послідовники, – каже С'юті і починає сміятися.

Томасу байдуже на той сміх. Він цілком нормально ставиться до того, що його шеф трішки не сповна розуму. Та й хто б залишався адекватним, якби пройшов стільки війн та державних переворотів, організатором і учасником яких був Майкл С'юті.

В авто Томас намагається розгледіти обличчя незнайомця. Воно розмите, і Лейл напружується, аби зрозуміти, що відбувається. Голова трішки ясніє і перше, що він бачить перед собою, це прямий ніс та прищурені темні очі. Лоб незнайомця ріжуть глибокі зморшки. У нього коротке сиве волосся і широкі плечі. На вигляд незнайомцю десь під п'ятдесят років.

– Це викрадення? – питає його Томас Лейл і розуміє, що йому дуже кортить пити.

Вони в'їжджають у Сараєво, яке тримають в облозі серби на чолі з Радованом Караджичем та Ратко Младичем^[8]. Пройдуть роки, і ці двоє постануть перед Гаазьким трибуналом. Їх звинувачуватимуть у геноциді та злочинах проти людяності. Але того дня про це ще ніхто не знає.

Уже позаду злочини в Сребреніце, захоплення заручників, які працювали в ООН, блокада Сараєва, коли загинуло близько десяти тисяч людей, перший вибух на ринку Маркале, що забрав життя шістдесяти восьми осіб. Понад двісті людей тоді отримали поранення.

– На жаль, Томасе, ціна перемоги у кожній війні – це якомога більше смертей. Тільки так ми перемагаємо або ж перемагають нас. Я завжди обираю перше і не думаю про наслідки. Перед Богом будемо стояти усі як один, і щось мені підказує, що він нас навіть не

прийме, а одразу відправить до Люцифера, – говорить С'юті, коли їхнє авто зупиняється біля старого будинку в самому центрі Сараєва.

– Ти не вартуєш навіть цента, аби тебе викрадати, хлопче. Поки що не вартуєш. Але я виправлю це. І якщо ти відповідально поставишся до свого нового життя, вже дуже скоро за твою голову будуть давати великі гроші. Дуже великі гроші, – каже С'юті Лейлу.

– Хто ви, містере? – питає Томас, і його розум стає ще яснішим.

– Вважай, що в тебе з'явився батько, якого ти ніколи не знав, – відповідає Майкл С'юті, і Томас Лейл хапає його за горло.

– Чому знову Маркале? – питає Лейл.

– Чому б і ні? Місце людяне. Ідеальне місце. Одного боюся, Томасе, – каже Майкл С'юті, і Лейл чує невластиві його шефу нотки людяності.

– Що саме?

С'юті сідає за стіл, перед ним карта Сараєва і кілька газет, він щось довго вишукує на карті або ж просто імітує пошуки, мовчання затягується на декілька хвилин, а потім він каже:

– Щоб ці придурки не зіпсували операцію. Хто ж їх знає, мусульман.

Коротким, потужним ударом двох долонь Майкл С'юті б'є Лейла по вухах, і мільйони зірок затьмарюють його п'яну свідомість.

– Ніколи більше не роби так, Томасе. Не грай з вогнем, який може тебе зігріти, а може і спалити, – каже Майкл С'юті.

– Хто ви в біса такий? – питає Томас Лейл, і страх жене геть алкоголь з його молодого, заспиртованого організму.

Сараєво живе в блокаді сербської армії. Щодня працює артилерія та снайпери. Щодня гинуть старі, жінки, діти. С'юті та Лейл користуються прикриттям місії ООН. Під носом сербів вони плетуть свою брудну павутину. Балкани вкотре горять вогнем чужих амбіцій.

– Мусульмани чи християни, не має значення, – відповідає Томас. – Усі вони покидьки. Нам своє робити.

«А ти вчишся, хлопчику», – задоволено думає С'юті, і десь поруч з їхнім будинком лунає вибух чергового снаряда.

Вони їдуть вулицями нічного Нью-Йорку. Томас ніяк не може зрозуміти, в яку халепу він вляпався цього разу. У незнайомці живе впевненість. У кожному його слові, кожному русі та клята впевненість! Він розглядає Лейла і не квапиться продовжувати діалог. Майкл С'юті вичікує. Чергове питання має задати Томас. І, врешті-решт, він це робить.

– Що вам потрібно від мене? – приречено питає Лейл, і на вустах С'юті народжується задоволена по-смішка.

– Твій розум і твоє бажання служити своїй країні, – відповідає агент ЦРУ новому підопічному.

– На них точно не вийдуть? – питає С'юті, коли за вікном лунає чергова серія пострілів.

– На мертвих можна вийти, але ось запитати їх нема про що. Мертві завжди вперто демонструють схильність мовчати.

– Коли це ти став таким циніком, Томасе?

– Того ранку, як протверезів остаточно і зрозумів, що ви не випадково трапилися у моєму молодому житті.

Вони знаходяться у незнайомій Томасу квартирі десь на Мангеттені. Похмурий ранок не додає настрою. Лейлу кортить випити, але присутність С'юті перекреслює будь-яку надію на холодне пиво та міцний віскі.

– Гаразд, Томасе! Розкажи мені про себе. Я хочу знати усе, – каже Майкл С'юті і сідає у крісло навпроти Лейла, аби слухати чергову сповідь рекрутованого ним агента.

Увечері Томас Лейл йде до центру Сараєва, туди, де ринок Маркале. Ще з часів Середньовіччя сюди з'їжджаються торговці з усіх Балкан. Сьогодні тут тихо. Наступного дня буде гаряче. Про це ще не знають мешканці міста. Про це відомо Томасу Лейлу і Майклу С'юті. А також трьом мусульманам, які мають виконати заплановане.

Томас підіймає голову і вдивляється у фасад ринку. «Gradska Trznica» – напис великими літерами, а над ним – герб. Чотири

колони при вході. Монументальність та подих історії. Пам'ять про давно зниклу імперію, яка залишила по собі поодинокі нагадування.

– Так має бути, – говорить Томас Лейл вголос і починає неквапний рух назад.

Він довго розповідає С'юті про себе. З кожним новим словом Томас відчуває полегшення, щось незвідане і цікаве народжується у ньому. Лейл ніяк не може збагнути, чому так щиро сповідується перед людиною, яку знає лише декілька годин.

– А що твій батько? – між тим питає Майкл С'юті.

– Хто такий батько, містере С'юті? Я не знаю, як це, – відповідає Томас Лейл і розуміє, що відтепер у нього дійсно з'явився батько.

Томас рівно дихає уві сні. Йому нічого не сниться, не докучають жахи, не приходять видіння мертвих і живих. Більше року він вчився дивитися на смерть та життя виключно з точки зору прагматики і національних інтересів США. Він забув усе те, що читав у книгах романтиків і ідеалістів. Відтепер його руки та очі все частіше торкалися творів Макіавеллі, Черчилля та Аллена Даллеса^[9]. Поволі С'юті відкриває йому новий світ, де все вирішує інтерес. Тому Томас і спить спокійно, бо у тому стражденному місті його батьківщина має свій інтерес і його задача зробити так, аби Вашингтон мав офіційний привід для вторгнення.

«Те що не можна перемогти, потрібно очолити», – вчить його С'юті, який спить поруч, у сусідній кімнаті, а десь за вікнами їхньої квартири чутно поодинокі постріли, що переплітаються зі скавчанням собак.

– Дещицею ціаністого калію, кинутого у колодязь, можна отруїти усе населення села, а добре зробленою брехнею – мільйони. Так казав Рейнгард Гелен^[10]. Запам'ятай це, синку, адже віднині для тебе будуть стерті кордони моралі та аморальності. Ми керуємося виключно потребою і інтересами нашої держави, – каже йому Майкл С'юті за два тижні після їхнього знайомства, коли вони приступають до інтенсивного та виснажливого курсу навчання.

Старий агент ЦРУ тримає слово перед другом і робить з його племінника ідеального оперативника-нелегала.

Коли лунає перший вибух, Майкл С'юті знаходиться неподалік Маркале, але стоїть так, аби страхуватися від осколків міни. Томас стоїть на горі і спостерігає за мусульманами, які стріляють з міномета. В його руках снайперська гвинтівка M25. Він дивиться у приціл. В нього ще є час. Раптом мусульмани роблять нові вистріли з мінометів. Лейл нараховує чотири. Про це вони не домовлялись. І тоді він стріляє. Мусульмани падають один за одним на землю, Томас Лейл підходить до їхніх трупів, обнишпорює кишені, виймає з них усе, підбирає міномет і йде собі геть, повертається до міста, де щойно загинули невинні люди, а інші були важко поранені.

– В мене нема совісті! Моя совість зветься Адольф Гітлер! – кричить у своїй кімнаті Томас Лейл слова Германа Герінга^[11] і вперше з дня їхнього знайомства Майкл С'юті дозволяє йому напиться.

За два дні після вибухів у Сараєві починається перша широкомасштабна військова операція в історії НАТО. Бомбардувальники F16 з'являються над Боснією. США досягають своєї мети і за два тижні після початку операції боснійські серби погоджуються на умови НАТО. Історія котиться далі, а з нею світом котяться ті двоє – Майкл С'юті і Томас Лейл – вправні лицарі своєї брудної справи.

2013 рік

Коли йому сильно кортіло жінки, він брав планшет, включав порносайт і задовольняв свої чоловічі потреби власноруч. Томас Лейл не мав права навіть на повію, на випадкове знайомство, тим паче на шалений роман з вродливою українкою. Сказати чесно, він міг собі дозволити жінку. Але після ночі кохання йому б довелося її вбити. А він не хотів зайвих жертв, адже мертві були попереду. Вони виднілися йому крізь час, майоріли своєю трагедією в його снах,

входили холодом у його розум. Він знав, що нова українська революція не буде схожою на попередню. Професійний досвід не говорив, а кричав Лейлу, що то буде кривава і несправедлива бійня, в якій він, агент ЦРУ, теж відіграє свою роль. Проте яку саме, він ще не знав.

До Києва йшов холод. За місяць мала бути зима. Томас Лейл не любив зиму, тим більше чужу зиму. Навіть не європейську, а пострадянську, з густим снігом і холодними стінами його квартири, з суцільними згустками багнюки під ногами й непривітними, сірими від втоми і червоними від горілки та морозу обличчями навкруги.

На початку листопада він змінив квартиру і виходив з неї раз на тиждень, аби поповнити провіант. Очікування – невід’ємна складова нав’язаної Майклом С’юті професії, подобалася Томасу найбільше. Адже в хвилини спокою він мав змогу залишатись наодинці зі своїми думками, поринати у ті світи, в яких йому ніколи не жити, обирати собі шлях, яким він ніколи вже не піде, кохати саме тих жінок та уявляти їх із собою поруч, з якими він ніколи не буде разом. То був прихований театр одного актора, в якому кожна романтична історія, кожне комедійне дійство, кожна побутова сцена лилися в його серце суцільною трагедією. Він не мав сили над своїм життям, не був господарем власної долі, не належав самому собі, адже ось вже як двадцять років за нього усе вирішували інші.

Спочатку, коли він тільки-но вбив перших у своєму житті мусульман під Сараєвом, його бентежила думка про майбутнє. З роками жертви множились, повалених урядів ставало більше, розбитих доль та понівечених життів – тим паче. І думка про майбутнє бігла собі геть незнаними та байдужими для нього стежками, лізла в чужі голови, аби бентежити інших, незнайомих йому людей, завдати клопоту будь-кому, але не йому.

Томас Лейл навчився абстрагуватися від людського горя. Він зневажав чужі сльози. Так було легше рухатися уперед. Так було легше виконувати нові завдання. Так було легше не збожеволіти, не зламатися, як це свого часу зробив його рідний дядько.

– Бідолашний Френк. Я був упевнений у ньому навіть більше, ніж в собі. Життя доволі цікава річ. Ніколи не знаєш, що буде за черговим перехрестям, – сказав йому якимось Майкл С'юті, а більше за двадцять років їхнього знайомства з вуст старого агента ЦРУ не пролунало жодного слова про Френка Лейла.

Тим часом Україна готувалася до Європи.

Дивна річ вийшла з Віктором Януковичем. Типове породження дикого капіталізму, без належної освіти, без інтелекту, без жадоби до знань, навіть не російської, а суто радянської ментальності, вело Україну до Європи. Так думав натовп, але одиниці знали, як усе було насправді. Без ідеї про необхідність підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС неможливо було запалити іскру народного гніву.

Проте, як відомо, у будь-якій революції народний гнів – лише зброя в руках тих, хто дивиться наперед і має свої власні плани на правління країною. Це розумів Томас Лейл. Це розумів Майкл С'юті. І це прекрасно розуміли, загалом, у Вашингтоні. Але на біду українського народу таку істину також усвідомлювали і в Кремлі. Москва вже не могла повторити помилки 2004 року. І той східний брат, який був гіршим за лютого ворога, активно готувався до війни.

– Ми відслідковували їхні дії, починаючи з 2005 року. Путін не та людина, яка пробачає образи. Але він не йде у чесний двобій. Не виходить на ринг, аби боксувати. Путін діє іншими методами. Більш небезпечними. Хитрими та жорсткими. Він не б'є сильного або ж рівного собі. Він завжди вдарить слабого. Забере у дитини, стане за спинами жінок і старих, а вже потім почне стріляти. Проте у нього завжди першим буде летіти слово, а вже потім куля. Побачиш, Томасе. Ще матимемо ми клопоту з Росією, – казав своєму учневі Майкл С'юті.

І Томас вірив вчителю. Не міг він йому не вірити, бо добре знав історію тієї дикої країни, якій випало бути одвічним суперником його батьківщини на світовій арені.

– Що ж, – сказав собі Томас Лейл, – клопіт – значить клопіт. Звичний стан нашого буття. Спокій робить нас дурними й ледачими.

Спокій вбиває, не дає зосередитись і аналізувати, думати й діяти. Спокійні люди схильні до деградації. Мені ж судилося народитися іншим. Не таким, як усі. Не таким, аби бути пасивним спостерігачем. Мама завжди хотіла, аби я був нормальним. А якщо й народився ненормальним? То що, мені й не жити на цьому світі?

Він часто думав, звідки в нього ця схильність до пияцтва, емоцій, авантюризму та помилок. Він ніяк не міг збагнути, чому саме він, а не діти дядька Френка, які стали доволі успішними, проте залишалися сірими й аморфними. В ньому ж було і чорне, і біле. Але ніколи у Томасі Лейлі не було цього ненависного сірого. І коли б він про це не думав, в його свідомості виникало тільки одне слово. Батько. Той самий батько, якого він ніколи не знав.

З роками він почав розуміти матір. Він усвідомив її небажання відповідати на питання про батька. Скоріш за все у той період, коли вона завагітніла, в неї було декілька чоловіків. Саме тому вона не могла дати чесної відповіді. Перш за все самій собі.

– Але ж вона не могла не зрозуміти, на кого я подібний! – картав він матір за її мовчання.

І знову, перебуваючи в Україні, напередодні тих подій, що навечно увійшли в історію як Революція гідності, Томас Лейл думав про свого батька.

Яким він був? Чим займався? З якої родини походив? Які мав хобі та інтереси? Чи пив він або ж любляв спорт? Як врешті-решт склалася його доля після того, коли він покинув вагітну матір Томаса? Та й чи взагалі втікав він?..

Іноді батько приходив до Лейла у снах. То стрункий та атлетичний, то товстий і п'яний, а бувало худий, наче тріска, але завжди з розмитим обличчям.

Ось і у Києві він почав йому снитися. І чим ближче було до підписання Угоди про асоціацію, тим частіше незнаний ніколи Лейлом батько приходив до нього у снах. Йому ставало лячно і холодно. Він прокидався і довго лежав, дивлячись у темну стелю київської квартири, яка знала багато хазяїв, але ніколи не знала

щастя. Томас Лейл теж не знав того щастя. І саме в цьому він був подібний до свого вимушеного помешкання у далекій від його батьківщини Україні.

Він не вийшов з тієї квартири на ранок, коли стало відомо про побиття студентів на Майдані. Залишався він у своєму помешканні і першого грудня, коли відбулася сутичка та бійки на Банковій. Лише коли вже пролунали крики та кров на вулиці Грушевського, коли було вбито перших героїв Небесної сотні, йому подзвонив Майкл С'юті.

– Тепер твій час, синку. Йди на Майдан. Я скажу, коли тобі стріляти, – спокійним голосом мовив його шеф, і Томас Лейл зрозумів, яку роль має відіграти у тій українській революції.

2011 рік

Уперше ім'я Усами бен Ладена Томас Лейл чує 1996 року, коли той видає фетву про оголошення війни США. Вдруге це ім'я з'являється знову за два роки після терактів біля посольств Сполучених Штатів у Танзанії та Кенії, жертвами яких стають сотні людей. Після подій 11 вересня 2001 року Томаса викликає Майкл С'юті і повідомляє про нове завдання.

– Ми зобов'язані знайти його. Знайти і вбити. Те, що він зробив у Нью-Йорку та Вашингтоні, не можна пробачати. Тим паче, ми не можемо цього забути. Ти в грі, Томасе. Ресурси – необмежені. Але не думай, що це справа декількох місяців чи тижнів. Наші пошуки можуть затягнутися на роки.

Після вторгнення в Афганістан та Ірак Томас розуміє, що його шеф мав рацію, коли казав про роки. США ведуть пошуки бен Ладена майже десять років. Континенти, країни, люди, етнічні меншини, різні соціальні та релігійні групи, зв'язки, мережі, підкуп, шантаж, ідейні мусульмани, прагматики і фанатики, перебіжчики і віддані воїни Аль-Каїди, нові теракти у Європі, багаторічний жах війни Афганістану та Іраку – і завжди поруч Томас Лейл. Він іде слідом за

тим дивним та жорстоким терористом, сином мільярдера та ворогом США № 1.

ЦРУ починає пошуки бен Ладена з кур'єрів Аль-Каїди. Саме через кур'єрів терорист номер один комунікує зі світом.

Томас Лейл знаходиться у кімнаті без вікон. Навпроти нього сидить закутий у кайданки Хасан Гул^[12]. Вони знаходяться в одній із секретних в'язниць ЦРУ, що непримітними крапками прикрасили карти Європи та Азії. Як стає відомо трішки пізніше, вони перебувають в Іраку, на території сумнозвісної в'язниці Абу-Грейб^[13].

Лейл мовчить і спостерігає за Гулом. Томас розуміє, що тому лячно. Щойно Хасан Гул пройшов випробування «тортури музикою» і наразі Лейлу потрібно тільки закріпити успіх. Цей вишуканий вид тортур доволі ефектний. Агресивна, гучна неприйнятна для істинного мусульманина музика днями наповнює камеру Хасана Гула. Він сидить у клітці, в яку його запхнули американці. Приблизно о четвертій годині ранку вмикається світло, яке б'є прямісінько в очі, і починає лунати гучна нестерпна музика. На п'яту добу тортур він починає кричати. Його мозок не витримує, йому здається, що ось-ось він збожеволіє. Гул б'є руками і ногами по металевих прутах клітки, але жодної реакції ззовні. Американці приходять тільки тоді, коли у відчаї він починає лупити головою об клітку. Його забирають, по його обличчю тече кров, волосся злипається від суміші поту і крові.

Гула проводять до медчастини, де вправний лікар робить швидкий огляд і накладає декілька швів на бідолашну голову Хасана. Той тремтить і не розуміє, що відбувається і де він знаходиться. У вухах все та ж нестерпна музика якогось американського і німецького порнографічного важкого року.

– Будемо розмовляти? – питає Томас Лейл.

Гул приречено дивиться на нього.

– Чого ви хочете від мене?

Губи Хасана тремтять, як і усе його нутро.

– Правди, – каже Томас Лейл і кулаком своєї правиці б'є Гула в самісіньке обличчя.

Кров ллється з носа Хасана, і він розуміє, що американець щось там зламав.

– Я можу тебе вбити, але я цього не робитиму. Я буду знущатися над тобою доти, доки ти не скажеш мені усе, що знаєш. Мені потрібна інформація, і я її витягну з тебе, чого б мені це не вартувало. Час у мене є. А у тебе, Хасане, його вже нема. Нема і ніколи не буде.

Гул намагається рукою зупинити кров, але то справа марна. Нестерпно болить ніс. Він думає. Він вагається. Він розуміє, що цей американець не відчепиться від нього. Він вже знає, що стане зрадником. Не заради порятунку власного життя, а виключно з метою припинити цей біль, зупинити ці тортури.

– Абу Ахмед аль-Кувейті^[14], – говорить Томас Лейл і хапає Хасана Гула за зламаний ніс. – Говори, сволото! Кажи усе, що знаєш про нього!

Гул верещить, наче скажена істота. Біль пронизує усі частини тіла, у вухах б'є невидимий барабан, а на голову опускається кувалда. Він радий відповісти, але не може цього зробити, бо американець ніяк не хоче відпускати його бідолашного носа. Тим часом Томас Лейл вираховує про себе секунди, аби кульмінація його екзекуції справила справжній, шоківий ефект.

Врешті-решт, він відпускає ніс Хасана Гула і долонями б'є йому по вухах. Гул ледве не втрачає свідомість, але Томас Лейл не дає йому цього зробити.

– Говори! – кричить він Хасану і виливає йому на голову пляшку води.

Терорист та член Аль-Каїди, а саме таким і є Хасан Гул, приходить до тями. Він готовий говорити, а там будь що буде. Він розуміє, що смерті йому не оминати. Як не від рук цього клятого американця, так від рук його братів мусульман.

«З тобою покінчено, Хасане. Ти – живий мрець. Але ти скажеш усе, що хоче знати цей виродок. Ти скажеш йому, бо іншого виходу в тебе наразі не існує. Ти просто не витримаєш тортур», – подумки звертається до самого себе Хасан Гул і починає говорити.

– Він з Кувейту, – каже Хасан, – Абу Ахмед є довіреною особою Халіда Шейха Мохаммеда і Абу Фараха. Деякий час ми не бачили його. Не знали, де він. А потім він знову з'явився, наче нікуди і не зникав. Ніхто не задавав йому зайвих питань. У нас так не роблять. Але усі ми зрозуміли, що він зникав не просто так.

«Абу Ахмед був з цим покидьком. Він знає, де бен Ладен. Відслідковуючи кур'єра, ми вийдемо і на ворога», – каже собі Томас Лейл і йде геть, залишаючи Хасана Гула наодинці з його фізичним та духовним болем.

Потім починається скандал з секретними в'язницями ЦРУ і Лейл ледве не втрапляє в халепу, коли у Вашингтоні лунають заклики покарати агентів розвідки, які були причетні до тортур. Той скандал вдається зам'яти і Лейл повністю концентрується на особі Абу Ахмеда аль-Кувейті.

Згодом американець дізнається справжнє ім'я терориста. Під цим псевдо ховається Ібрагім Саїд Ахмед. Уродженець села Мартунг, що в долині Сват у Пакистані. Після народження двох синів батьки Ахмеда їдуть до Кувейту, де оселяються та починають працювати. Але сини не бажають слідувати прикладу своїх батьків, цікавляться ісламським фундаменталізмом, стають частиною Талібану, повертаються до долини Сват і починають працювати на бен Ладена. Ібрагім Саїд Ахмед користується довірою керівників Аль-Каїди і йому доручають доволі відповідальні та таємні завдання. Вперше його помічають у 2001 році в Тора-Бора.

Томас Лейл йде слідом за ним довгих шість років. Обмаль інформації, полювання в умовах суцільної невизначеності, нерви та емоції керівництва, відсутність дороговказів – так він і живе, вишукуючи по світу ворога номер один своєї батьківщини.

І ось у 2010 році йому усміхається фортуна. ЦРУ перехоплює розмову іншого члена Аль-Каїди і виходить на Абу Ахмеда аль-Кувейті. Томас Лейл очолює групу, яка розпочинає пошуки терориста і у серпні того ж року виходить на нього. Тепер американці слідкують за аль-Кувейті і вдень, і вночі.

За декілька місяців ЦРУ розуміє, що бен Ладен переховується у Пакистані, в місті під назвою Абботтабад, що знаходиться на відстані шістдесяти кілометрів від Ісламабаду.

Абу Ахмед виводить американців на будинок, де переховується бен Ладен. Величезний паркан з колючим дротом, усі під'їзди до будинки під наглядом охорони, тераса на верхньому поверсі ховається за двометровою огорожею, а сам будинок – триповерхова вілла, за своїми масштабами дуже вирізнявся на фоні сусідніх будинків.

ЦРУ починає спостереження за будинком і доходить висновку, що окрім самого аль-Кувейті та його брата там живе ще третя сім'я. Вартість будинку складає приблизно один мільйон доларів, проте аналіз фінансової історії братів, які мешкають там, не дає жодної підстави говорити про наявність відповідних коштів для будівництва такої вілли.

Окрім цього, декілька факторів насторожують американців. У будинку немає ані телефонного зв'язку, ані інтернету, а сміття спалюється на подвір'ї.

– Він там, – говорить Томас Лейл Майклу С'юті після чергового відрядження до Пакистану. – Цей покидьок живе у будинку аль-Кувейті. Жодних сумнівів. Ми мусимо взяти його саме там або ніде.

– Кому він потрібний живим? – риторичним питанням відповідає С'юті. – Ми ліквідуємо його. Ти будеш серед тих, синку, хто вб'є ворога номер один нашої держави.

1 травня 2011 року за півгодини до півночі з авіабази, що в афганському Джелалабаді, у напрямку кордону з Пакистаном у небо піднімаються два гвинтокрила MH-60 Black Hawk. Це летять 23 бійці спецназу групи «Team 6», серед яких і агент ЦРУ Томас Лейл. Ще

чотири резервних гвинтокрила MH-47 Chinook вилітають слідом за «чорними яструбами». Два з них залишаються на кордоні, на території Афганістану, інші два приземляються у безлюдній долині у Пакистані, очікуючи на команду. Спеціальний літак Prowler з авіаносця Carl Vinson проектує хибні мішені і глушить пакистанські радари.

За операцією спостерігає уся верхівка влади США. Барак Обама, Гілларі Клінтон, Роберт Гейтс, Джо Байден – вони сидять і не можуть повірити, що ось прямо на їхніх очах має закінчитися багаторічна історія пошуку Усами бен Ладена.

Операція триває недовго. Все йде не так, як про те повідомляє офіційна влада. Один з гвинтокрилів падає, і бійцям спецназу доводиться імітувати та діяти максимально швидко.

Бен Ладена вбивають двома пострілами. Одна куля пробиває груди, інша потрапляє у голову. Смерть терориста номер один настає через півтори хвилини, що промайнуть від висадки американців на території будинку, коли він робить спробу узяти до рук АК-47, прикриваючись своєю третьою дружиною. Від американських куль гине також син бен Ладена Халід, аль-Кувейті, його брат і дружина, яку терористи використовують як живий щит.

Далі ліквідатори бен Ладена підірвуть гвинтокрил, що вийшов з ладу, позбирають усі папери та носії даних, які знайдуть у будинку, заберуть з собою тіло ворога США номер один і на одному гвинтокрилі відлетять у напрямку Джелалабаду.

Операція з ліквідації Усами бен Ладена триватиме близько 40 хвилин.

Ніхто не дізнається прізвищ учасників операції, яких Барак Обама назве «героями без імен».

Тіло бен Ладена поховують у Аравійському морі, аби уникнути масового паломництва ісламських фундаменталістів і фанатиків до могили керівника Аль-Каїди.

– Сьогодні я можу повідомити народу Америки і всьому світу: США провели операцію, в ході якої був убитий Усама бен Ладен,

лідер Аль-Каїди, терорист, відповідальний за загибель тисяч невинних чоловіків, жінок і дітей... правосуддя здійснилося, – скаже 44-й президент США, звертаючись до американської нації.

– Правосуддя здійснилося, – скаже і собі Томас Лейл, повертаючись до Вашингтона, де на нього вже чекатиме Майкл С'юті, висока державна нагорода, фінансовий гонорар, декілька днів перепочинку та нові завдання у тих куточках світу, від яких завжди тхне смородом безчинства і ні з чим незрівнянним запахом смерті.

2014 рік

О восьмій годині ранку у четвер, 20 лютого, Томас Лейл лежав на даху будівлі Головного штабу. Все, що йому було потрібно знати, він вже знав. На той день влада в Україні об'явила перемир'я. Але Майдан втомився від тієї влади. Майдан вирішив йти у наступ. Майдан не бажав чекати, бо розумів, що права на програв він вже просто не має.

Минуть роки, і так ніхто й не скаже напевне, хто ж тоді прийняв таке рішення. Проте були люди, які знали правду. Але кому потрібна правда, коли душами невинних жертв, цих щирих ідеалістів та романтиків, цих бідлашних правдолюбців, стелилася дорога до влади зовсім інших персонажів трагічної історії нової України?

Був похмурий холодний ранок. Чорний дим підіймався над українським Майданом Незалежності. У будівлі Консерваторії засіли стрільці. Були вони і на барикадах. Але у наступ ішли ті, на чиїх головах були каски будівельників, а в руках – дерев'яні щити.

«Стріляй по “Беркуту”. Потрібна провокація. Потім можеш вистрілити у декількох майданівців. Але так, щоби куля летіли їм не ззаду, а спереду. Повернувся хтось до тебе з Інститутської, стріляй», – казав йому телефоном Майкл С'юті, і Томас Лейл розумів, що його шеф уже все прорахував та спланував. Рішення ухвалено на найвищому рівні, і не йому, сірому виконавцю, думати про моральну сторону того питання.

Він лежав на холодному даху, а в його руках була снайперська гвинтівка T-5000 Orsis, модель 338 Lapua Magnum, куля якої долала відстань у 1500 метрів і досягала своєї цілі. Це була російська гвинтівка нового покоління, яку почали виробляти у Москві на базі державної компанії «Промтехнології».

У приціл американець роздивлявся площу перед собою. Дивився на Майдан, зупинявся на обличчях простих українців, розуміючи, що комусь із них вже ніколи не побачити завтрашнього дня.

Ось він узяв на приціл русяву дівчину. На вигляд їй не більше двадцяти років. Дещо розгублений вираз обличчя, прямий, акуратний ніс, червоні від диму та, ймовірно, безсонної ночі очі, вона ще не знає, що очікує її попереду, яким буде кінець усієї її революції, її першої революції, адже під час подій 2004 року вона ходила у четвертий клас провінційної, занедбаної школи в одному із забутих Господом нашим Богом та корумпованою владою куточків Заходу України.

Затим Томас Лейл вихопив з натовпу чоловіка, що стояв на перетині Хрещатику та Інститутської і дивився вгору, саме туди, де біля Жовтневого палацу зачаївся його ворог.

Чоловік той мав гарні чорні вуса, його лоб прорізали зморшки, а у погляді виднілася насторога. У ту мить його останнього ранку чоловік ще не знав, як воно буде далі. Він дуже втомився за ті три місяці, що жив на Майдані. Вдома він покинув усе – сім'ю, роботу, звичний спокій монотонного, безпросвітнього життя. На Майдані ж він наче народився вдруге. Чоловік зрозумів, що він здатний на вчинки, що сенс людського життя значно глибший, ніж той, який йому колись пророкувала одна циганка та вже який рік поспіль нав'язувала ненажерлива влада донецьких пройдисвітів. Чоловік готовий битися, битися за своє майбутнє, за життя і справедливість для своїх дітей, за гідну роботу і чесні суди. Так само він був готовий і померти. І він помре близько одинадцятої години ранку навпроти Жовтневого палацу, куди бігтиме разом зі своїми побратимами.

Томас Лейл розглядав Майдан, випадкових людей, чиї долі навіки вкарбуються в нову українську трагедію, стануть фундаментом нової історичної пам'яті, на основі якої народжуватиметься нова українська нація.

Він лежав і не думав про це. Він концентрувався лише на своїй цілі, на виконанні поставленого перед ним завдання, на реалізації плану, що йшов до нього крізь закритий канал зв'язку з його батьківщиною.

І Томас зробив перший постріл. Потім ще один, і ще, і ще. На землю впало два правоохоронці. Після він стрільнув в українця, що ховався за деревом на Інститутській, далі – поцілів ще одного беркутівця і тут зрозумів, що стріляє не він один. Томас Лейл відчув чийсь незнайомий, небезпечний погляд. А коли направив свій оптичний приціл на дах готелю «Україна», побачив снайпера, який розглядав його у приціл. І тут Томас зрозумів, що їхні очі зустрілися. І ні він, ні той інший снайпер не вистрілили одне в одного. Вони дивилися у свої приціли, незнайомиць посміхнувся, розвернувся і продовжив стріляти. Як по правоохоронцях, так і по протестувальниках. Те ж саме зробив Томас Лейл, а вже за півгодини їхав до аеропорту, аби по обіді приземлитися у Лондоні, звідки інший літак доставить його до серця всесвіту – Нью-Йорка.

Завдання було виконане.

Україна вступала у хаос боротьби політиків Майдану один з одним.

Україна ще не знала, чого вартуватиме їй втеча Януковича та підтримка Заходу. Але про це знали у Москві та Вашингтоні.

Що ж, врешті-решт, ті два міста завжди вирішували свої питання на чужих територіях, бо шакали керували ними. Злі, цинічні й амбітні шакали, у яких не вистачало сміливості битися з ворогом на своїй власній землі, які не знали жалю до слабших, не вірили у справедливість, зневажали національні держави, що були меншими за них, гнали на забій сотні і тисячі людей, аби досягти своєї мети.

Шакали завжди визнавали лишень одну силу – грізну, переконливу, вбивчу й жорстоку. Все інше не мало для них жодного значення, адже вони були представниками двох імперій, двох протилежних ідеологій, двох несумісних укладів життя, двох антагоністичних філософій, які усвідомлювали, що для них обох цей світ занадто тісний. І кожна з тих двох держав хотіла, аби залишилася виключно вона. Тому й билися вони не на життя, а на смерть, несучи іншим західну демократію і східну автократію, православну релігію і протестантську свідомість вільного світу. І якщо у Росії була виключна сила ядерної зброї й бездушної армії, то Америка могла запропонувати дещо інше. Америка могла виграти ту битву кока-колою і айфоном, своєю одвічною американською мрією, згідно з якою будь-хто має право на щастя, багатство та свободу.

Свободу, яку в усі часи перекреслювала міщанська Москва.

Росіянин

2014 рік

Олег Шевцов дивився у приціл своєї гвинтівки і ніяк не міг зрозуміти, хто ж той снайпер, що засів на даху Головного штабу.

Пізніше, коли все вже сталося і ні в кого з них не було вороття, Шевцов не раз картав себе, що не пустив кулю між очі тому незнайомцю.

«Біс із ним. Потім розберемося», – сказав собі Шевцов і продовжив свою справу.

В ту холодну українську зиму Олегу Шевцову йшов тридцять перший рік. Майже дев'ять з них він належав до організації, якої боялася уся Росія. Шевцов був класичним продуктом путінської епохи, що зневажав лібералів, забивав до смерті кийками представників сексуальних меншин, палив машини нахабних журналістів і з лютою ненавистю бив їх, прикутих кайданками до столів і стільців, під час допитів, а одного разу, перебуваючи у стані важкого алкогольного сп'яніння, вночі прийшов на Новодівиче кладовище та обісцяв могилу Бориса Єльцина.

Шевцов не вірив у демократію. Зо три роки тому він почав читати книжки і зрозумів, що демократія – політика слабких, нездатна сформувати ані сильну націю, ані могутню державу.

Олег Шевцов був тим, хто поважав тільки силу, хто розумів, що Росія зобов'язана бути сильною, адже сила російська – основа з основ її національної безпеки та величі, майбутнє усіх її перемог. І байдуже було Шевцову, якими методами досягати тієї сили, бо керувався він тільки одним – переможців не судять. Що-що, а перемагати Олег Шевцов умів.

Чистокровний росіянин, неодружений, сирота, що провів усе своє дитинство в дитбудинку на околицях Москви, змалку він знав, що таке життя. Змалку його теорія будувалася на тому, що життя – це суцільний біль, суцільна мряка випадковостей та несправедливих

вчинків, брехня й жорстокість. А ще Олег розумів, що в житті усе дається тільки тому, хто заявляє своє право на щось більше, ніж зарплатню та путівку на море, хто знає, чого хоче і підкріплює власні бажання конкретними діями. Так він і жив. Так і робив, аби врешті-решт стати частиною структури, яку увесь світ знав за аббревіатурою ФСБ.

У двадцять дев'ять років він отримав звання майора і приналежність до секретного підрозділу, що виконував завдання, так би мовити, найбільш інтимного характеру, про які не можна розповідати навіть на смертному одрі.

Проте, дивна річ, маючи змогу отримати матеріальні блага, Олег Шевцов сповідував доволі аскетичний спосіб життя. Двокімнатна квартира, правда, у новому будинку, ні дружини, ні коханок, ні подруг. Друзів він теж не мав. Замість авто – метро та велосипед. Не вживав алкоголь (не рахуючи декількох випадків за багато років), не палив, займався бігом та східними єдиноборствами. І виконував завдання, які йому давали на Луб'янській площі.

У той день, перебуваючи на даху готелю «Україна», Олег Шевцов убив чотирьох співробітників підрозділу «Беркут» та шістьох учасників української Революції гідності. Останнього з них, молодого і талановитого хлопця з Львівщини, Шевцов застрелив, коли той вже йшов Майданом у напрямку Бессарабки. Потому він заховав свою гвинтівку у футляр, викликав помічника, і разом вони спустилися донизу, де на них вже чекало авто.

Шевцов їхав геть із Майдану. Там починалася справжня бійня і люди падали від куль. Олег виконав своє завдання, все інше не мало для нього жодного значення. Все інше роблять інші – ті, кому й належить стріляти, аби захистити «закон та порядок».

Якось, коли Україна тільки стояла на порозі заворушень, полковник Погодін сказав йому, що відтепер життя стане багатим на події. І в ту хвилину, коли він їхав з Майдану, Шевцов зрозумів істинне значення цих слів.

– Росія починає творити нову історію. Щонайменше історію Європи, – закарбувалися у пам'яті Олега слова полковника.

Шевцов ще не знав, що Янукович тікатиме з країни, що все вже готово, аби забрати в Україні Крим, що роками йшла систематична робота, аби запалити вогнем ненависті та наповнити ріками крові український Схід і Південь. Він просто виконував завдання, гордився своєю батьківщиною, поважав свого президента, який повернув Росії статус супердержави. І байдуже йому було, що переважна більшість його співвітчизників жили у цілковитому лайні, що алкоголізм косив росіян, наче гостра коса вранішню траву, що путінська система влади, та незвична для Заходу «суверенна демократія» імені Гліба Павловського^[15] і Владислава Суркова забиравла у людей свободу та права, що його країну називали не інакше як «бензоколонкою, яка вдає з себе державу», що офіційною ідеологією Росії стали ідеї шовініста-інтелектуала Дугіна^[16], котрий у молодості захоплювався філософією Третього рейху, роботами Шмітта^[17] та Гаусгофера^[18], а пізніше став новітнім провісником ідеології російського неоімперіалізму.

З ранньої молодості Шевцов розумів Росію виключно у категоріях її величч. Для його покоління не існувало незалежної України, самостійної Білорусі, а країни Прибалтики розглядалися у парадигмі зрадників і фашистських посіпак. Він довго був бідним, ніколи не бачив добра та материнської ласки, не знав, що таке сімейний затишок, нікого не кохав, ні з ким не дружив, а тільки усіх ненавидів. І тут до влади прийшов Володимир Путін.

Олег Шевцов закохався у нього не одразу. Це трапилося приблизно на другий рік нового тисячоліття, коли він уже після армії навчався в академії ФСБ. І то була любов на все життя. Та й не могло трапитися інакше в країні, де рабська покірність завжди потребувала імператора.

Київ не подобався Шевцову. Як і уся Україна. Та й не називав він ту державу інакше як «Малоросією». Дивна річ, але у тому молодому

росіянині намертво вжився стереотип, згідно з яким тільки сильний може правити. Хто слабший, той мусить коритися.

Українців він зневажав і ніколи не називав братами. Так само як і чеченців та грузинів. Ці три нації викликали у нього лише огиду. Тому і стріляв він у них з особливою насолодою. У Грозному, до якого його направляли на виконання специфічних завдань, у Цхінвалі 2008 року, коли Росія вирішила вкрати у Грузії Абхазію та Осетію. І ось зараз, у самому серці України, на Майдані Незалежності, аби далі усе відбувалося так, як те спланував собі Кремль.

Машиною Шевцов дістався Харкова, де й заночував. У тому місті ФСБ мало своїх агентів, які вже за декілька місяців почнуть втілювати план Кремля щодо захоплення українських територій. На ранок, коли він прокинувся, Олег гарно поснідав, пересів на інше авто і поїхав у напрямку кордону.

Він не думав про вчорашнє, не переймався вбитими. Усі його думки концентрувалися на величі Олімпійських ігор, що в ті дні проходили у Сочі. Там був його президент. Там була його країна. Й усім своїм серцем він був разом з ним – тим сірим та жорстоким чоловіком, який навіки став єдиним кумиром Олега Шевцова.

2000 рік

У неповних вісімнадцять років йому кортить жінки. Він іде на Тверську. Грошей у нього нема. На вулиці травень, у повітрі – приємний та лагідний подих оманливої весни.

Олег Шевцов стоїть біля дороги і здалеку дивиться на повій. Вулиця горить нічними ліхтарями. Через дорогу він бачить жінок. Вони різні. Красиві і не дуже. Високі і низькі. Чорняві та біляві. Мулатки і азіатки. І усі вони прагнуть грошей. А їх, як нам уже відомо, у нього нема.

Він спостерігає, як до повій одна за одною під'їжджають автівки. Бігають «мамки», крутяться дівчата, а у повітрі – запах великих грошей та чоловічої хіті. «Мерседеси» і «ауді», БМВ та «вольво», «тойоти» і «лексуси» – хазяї цього життя не їздять у метро.

Його око помічає вродливу і струнку білявку. Олегові здається, що ось він і закохується з першого погляду. І байдуже йому на те, що та білявка – повія, що у свої двадцять років вона мала вже безліч чоловіків, що у неї може бути і сифіліс, і навіть СНІД. То все пусте, неважливе, наче з іншого життя, яке не стосується його і її. Він бачить тільки її і не знає, як підійти до неї, як сказати про те, що відчуває в ту мить, як полонити її душу, як зробити дівчину тією єдиною, з якою варто жити до самої смерті.

У якусь мить він наважується на вчинок і вже робить декілька кроків, коли біля білявки гальмує чорний «мерседес». До автівки хутко підбігає «мамка», нахиляється і веде переговори з потенційними клієнтами. Далі події розвиваються доволі швидко. З «мерседеса» виходять двоє. Вони чеченці. Один низький на зріст, інший – високий. Перед ними шикується ряд повій, і чоловіки обирають собі дівчат, наче худобу на базарі. Олег розуміє, що усі дівчата, які стоять перед чеченцями, – слов'янки. І тут у ньому народжується ненависть до чужинців, до тих, хто спустився з гір, аби правити його рідним містом. Шевцов стискає кулаки, в яких затиснуті два кастети, дивиться по сторонах і перебігає вулицю. Він рухається у напрямку «мерседеса». Він знає, що йому робити, і не думає про наслідки. Він росіянин, і це його земля.

Перший удар Шевцова потрапляє у голову чеченця, меншого на зріст. Той починає падати, і його товариш намагається дістати пістолет, але Олег вже б'є його прямо у ніс. Удар видається дещо змазаним, і кастет трощить чеченцю верхню щелепу. Декілька повій, а особливо їхня «мамка», кричать, але в очах інших дівчат Олег бачить задоволення і цікавість. До нього вже починають бігти охоронці, які приставлені до шльондр одним із сумнозвісних московських злочинних угруповань, але Шевцов не втрачає контролю над собою і робить усе так, як те і задумав.

Він підходить до повії, яку несамовито кохає вже близько семи хвилин, і бере її за руку.

– Сідай у машину, дурна! – наказує він їй.

– Відпусти мене, шалений бовдуре! Тобі не жити! Ти хоча б знаєш, на кого підняв руку?! – верещить дівчина, намагаючись вирвати свою руку.

І тут Шевцов починає усвідомлювати всю безглуздість власних дій.

– Блядь, – цідить він крізь зуби у самісіньке обличчя тій, заради якої і пірнув у халепу, а один із братків уже б'є його по голові. Олег падає на землю й останнє, що встигає зробити перед тим, як повністю втратити свідомість, закриває голову руками.

– Це все? – питає майор ФСБ Погодін свого підшефного, одного з кримінальних авторитетів Москви.

– Начебто все. Поїду я. Там у моїх лярв одна ситуація виникла. Одночасно і кумедна, і доволі неприємна, – каже той і вже збирається йти геть.

– Щось серйозне?

– Та ні. Один малолітній придурок незрозуміло з яких причин кастетами покалічив двох клієнтів. Чеченців. Зараз сидить у нас у підвалі. Чечени вимагають його крові. А мені чогось шкода хлопця. Сирота, дитбудинківський. Напевно, трахатися захотів, а грошей не було. А тут ці двоє на «мерседесі». Ще й «чорні».

Погодін сприймає сказане спокійно, думає з хвилику, а потім каже:

– Вези мене до нього! Хочу з ним поговорити. Якщо підійде мені, заберу його.

– Як це я повезу вас до нього, майоре? Братва не зрозуміє... та й чечени, – авторитет розгублено кліпає очима.

Погодін і сам розуміє, що не має права підставляти свого агента. Але інтерес до незнайомого хлопця посилюється в ньому щохвилини. Він не знає чому, але той ніколи не знаний ним відчайдух подобається йому.

– Гаразд, – каже майор ФСБ Погодін. – Привези його до мене. Ось адреса, – він бере ручку і пише адресу у своєму блокноті, вириває аркуш і дає його бандитові.

– Не знаю...

– Мене не цікавить, що ти знаєш! – різко перебиває його Погодін. – Просто взяв і зробив, що я тобі сказав.

– Але ж чечени...

– То не мій клопіт. Хлопець має бути за вказаною адресою максимум через три години. Усе! Вільний!

Олег сидить на зашарпаному дивані у незнайомій йому квартирі, а навпроти нього стоїть чоловік, якого він бачить уперше. Шевцов не розуміє, хто цей чоловік і до чого він тут. Незнайомець сідає у крісло навпроти Олега і говорить:

– А тепер розповідай. Тільки чесно. З самого початку і до того моменту, як ти дістався дверей цієї квартири.

– Хто ви? – вичавлює з себе Олег, але відповіді на поставлене питання так і не отримує.

Мовчання затягується. Погодін не квапить хлопця, розуміючи його страх та розгубленість. Він вивчає Шевцова, дає йому шанс розповісти усе самому, без зайвих потуг.

– Гаразд, – врешті-решт каже Погодін. – Почнемо з елементарного. Твоє ім'я.

Недовірливий проблиск вовчих оченят. Насторога у кожному подиху та русі. Шмигання носом і синці на усьому обличчі.

«А тебе вправно били, хлопче, – думає Погодін. – Але то нічого. Сильнішим будеш».

– Мене звати Олег. Олег Шевцов, – говорить хлопець.

– Приємно познайомитись. Називай мене Іван Вікторович.

– Це ваше справжнє ім'я?

– Це моє єдине ім'я, – чесно бреше Погодін.

– Я вам не вірю.

– Байдуже. Це не має жодного значення. Розповідай про себе. З якої ти сім'ї, де живеш, де навчаєшся, що любиш, чим захоплюєшся. Окрім дівчат, звісно. Це твоє захоплення мені вже відоме.

Шевцов починає розуміти, що той Іван Вікторович – не якийсь собі дядько з вулиці. У незнайомці відчувається сила. І можливості. А

тому Олег думає декілька хвилин і приймає єдине правильне рішення, яке кардинально змінює усе його подальше життя.

Погодін слухає хлопця, бачить в ньому потенціал, вирішує узяти його до своєї команди і після сповіді Шевцова питає:

– Ти не любиш чеченців?

– Я не люблю усіх, хто має нахабство вважати себе кращим за росіян.

– Ти готовий вбивати за свою батьківщину?

Олег дивиться Погодіну в його темні очі і дає чесну відповідь:

– За Росію я готовий не тільки вбивати, але й помирати. Смерть не страшна, коли знаєш, що вона не даремна.

«Фанатик-націоналіст. Ще не зовсім сформований, але то нічого. Ми допоможемо йому стати гідним солдатом своєї країни», – резюмує ту дивну зустріч Погодін, і вже за тиждень Олег Шевцов починає життя, яке бачив тільки у бойовиках американського та вітчизняного виробництва.

2014 рік

– Це наша земля, і ми зобов'язані її повернути. Американці здійснили державний переворот в Україні. Київ захопили бандерівці та фашисти. На вулицях убивають тільки за одне російське слово, грабують пенсіонерів та ґвалтують жінок. Росія не має права покинути напризволяще своїх людей. Ми повинні захистити усіх російськомовних громадян! Де б вони не проживали. В якій би точці земної кулі не знаходилися. Якщо Захід фінансує відвертих фашистів, що ж, ми навчимо їх поважати нашу культуру. Через нашу зброю та силу. І повір мені, Олеже, у Росії вистачить і людей, і гармат, і танків, і грошей. Сьогодні ми повертаємо нашій батьківщині її скривджену велич. Часи недобитків Гайдара та Чубайса давно минули. Росія вступає в епоху свого відродження. Якщо Америка вирішила пограти з нами у війну і робить це на нашій землі, ми дамо їй гідну відповідь. І побачимо, де опиниться той чорношкірий юрист із Чикаго. Чи вистачить у нього сміливості вийти на поле бою. І саме

Крим стане справжнім тестом для усіх. І для нас, і для наших ворогів.

Шевцов сидів і мовчки слухав полковника Погодіна. Віктор Іванович, а саме так і не інакше звали Погодіна, ходив кабінетом і увесь час говорив. Олег бачив, що його шефові дійсно болять за Росію, і в такі моменти одкровенень він іще більше любив Погодіна.

«Іванович справжній. Такий не зрадить. Не підставить. Не схибить у вирішальний момент. Не кине на полі бою», – думав собі Олег Шевцов.

Якби він тільки знав, скількох кине на полі бою, скількох відправить на вірну смерть, скільки брехатиме його Іванович у найближчі роки, Шевцов ніколи б не повірив у це, адже така правда перекреслювала усе життя Олега, усі його принципи, віру та сподівання.

– Ми починаємо операцію з визволення Криму. Не може бути так, аби нашу землю захопили ті негідники, що сьогодні творять свій шабаш в Україні. Ти ж подивися, хто там при владі! Одні жиди та нацики! Страшно жити в такій країні, синку, дуже страшно.

– Ми починаємо війну? – спитав Шевцов і зловив на собі незадоволений погляд Погодіна.

– Ти мене не почув. Повторюся ще раз. Ми починаємо операцію з повернення Криму. Якщо і будуть випадкові жертви, вони будуть мінімальні. Поки ти працював у Києві, ми працювали в інших куточках України. Все буде добре! Не хвилюйся! За нас Бог і наша держава.

– А чого мені хвилюватися? Тим більше, що правда, як і сила, за нами, товаришу полковнику.

– Ось і добре. А зараз слухай, що маєш робити, – сказав Погодін і почав ставити перед своїм підлеглим нові завдання.

Вони перебували у Сімферополі.

Ніч – темна й велична ніч, лягла на Крим. Трохи менше ніж дві години тому у свої законні права вступив новий день – 25 лютого 2014 року. Олег Шевцов сидів і слухав свого шефа. За добу він

мусив очолити групу російського спецназу, перед якою стояло завдання зайняти будівлю Верховної Ради та Ради міністрів Автономної Республіки Крим. Пізніше їх назвуть «ввічливими людьми» та «зеленими чоловічками». Вони будуть у військовій формі, без розпізнавальних знаків, зі зброєю у руках та цілковитим розумінням того, що коли доведеться стріляти, вони зроблять це без жодних роздумів і вагань.

Півострів спав. І не знав він ще, що вже дуже скоро надовго стане російським. Не знав той півострів, що не буде ані туризму, ані демократії, ані прав та свобод. Не розуміли люди, що вже ніколи не буде так, як було за часів України, а життя піде іншими стежками, що ведуть у ліс тоталітаризму, в якому усі зв'язані міцним сталевим ціпком наказів і рабської покорі.

І буде в Криму лишень одна суцільна військова база, форпост Москви на Чорному морі, реалізація несамовитого бажання континентальної держави стати державою морською, новим козирем Кремля у цинічній геополітичній битві XXI століття.

Росія кидала зухвалий виклик Америці. Росія прагнула нових перемог. Росії кортіло нового світового порядку. І, звісно ж, Росії хотілося поділити світ. Так, як це сталося після Другої світової війни.

Але все це ще було попереду. А позаду були роки підготовки Росії до анексії Криму, яку офіційна пропаганда Кремля назве «поверненням додому».

Дід сидить навпроти мене. Я слухаю його розповіді.

«Звідки він усе це знає? Це ж неймовірно! Виходить, що і Росія, і Америка просто розіграли нашу державу. Кожен бився тут за своє. А українці, наче приречене стадо, йшли за різними пастухами», – думаю я про себе, а діда питаю:

– І що той Шевцов? А Погодін? Вони дійсно керували російськими «зеленими чоловічками»?

Дід усміхається, але у тій посмішці я бачу лукаву інтригу.

– Не тільки ними, Миколо! О, то був ще той воїн. Рідка гидота. Продукт путінської епохи. Суміш сиротинця, бідноти та відвертого російського шовінізму з присмаком незрозумілої величі засраної імперії.

– Хто саме? Погодін чи Шевцов?

– Звісно, що Шевцов. Погодін був професіоналом. Прагматиком. Він не вірив в усю ту маячню, якою годував своїх підлеглих. Погодін вірив тільки у гроші. І у гру, яку розпочала Росія на карті світу.

– Що з ним сталося, діду? Він ще живий? Ти його знав?

– Не так швидко, хлопчику мій! Усьому свій час. Слухай про Крим. А там і до всього іншого дійдемо.

І я слухаю діда, не вірю, що все це відбувається зі мною, думаю над книжкою, яку мушу написати. Я знаю, що це тільки початок. Трагедія мого народу ще не завершена. Вона почалася тими зухвалими й жахливими розстрілами на Майдані, за які ніхто так і не був покараний. Вона плелася тіткою з косою українським Донбасом, полонила усю мою батьківщину, заходила до кожної домівки, аби сповістити людям, що свобода ніколи не буває безкоштовною. За неї завше потрібно платити.

Шевцов дає останні вказівки солдатам. Вони мовчки слухають свого командира. Жодних реплік, жодних заперечень. Тільки Росія. Тільки Крим. І, звісно ж, бандерівська хунта, здатна полонити півострів.

Окупація починається ще 20 лютого. Масова зрада в Криму стає закономірним результатом стратегічної недбалості української політичної еліти, яка воліла відпочивати біля моря, мати там нерухомість та бізнес, забрати дитячі табори і санаторії, аби будувати вілли і замки, бігати чорноморськими пляжами за довгоногими дівчатами, упиватися кримськими винами, споглядати кримські зорі, сидячи на літніх терасах вишуканих ресторанів. Усього бажала українська політична еліта. Крім головного. Полюбляючи усі літні дива та блага Чорного моря, влада не думала,

власне, про сам Крим. Про ризики. Про майбутнє. Державу та її громадян. І врешті-решт здала Крим без жодного пострілу.

І поки кволі політикани нерішуче блимають оченятами, цинічні виконавці волі Кремля діють.

Вони діють різними методами.

Починають це робити ще задовго до Майдану. Одразу коли Ющенко стає біля керма України.

Працюють з різним контингентом – від маргіналів, відвертих шизофреніків та безграмотних байкерів до лідерів злочинних угруповань і керівників силових відомств, військових, місцевих політиків і галасливих громадських активістів проросійської спрямованості.

Механізм закручується. Шаленими потоками йдуть гроші, обіцянки, маніпуляції і залякування. Вербування – основа основ роботи спецслужб – поступово дає свої результати.

Росія працює. Тихо, але впевнено йде до своєї мети. На півострові збиваються зграї. Зустрічаються сумнівні особистості, які ведуть тихі розмови у блідій тіні нового заколоту, чергової імперської змови. І ось вже у горах південного берега Криму створюються бази, де тренуються ті сумнівні особистості, чия основна робота у цьому житті – вбивати інших. А вже за якихось декілька років майор ФСБ Шевцов веде за собою групу спецназу і без жодного пострілу захоплює будівлю Ради міністрів та парламенту АР Криму.

Він стоїть серед ночі і віддає чіткі накази. Він розуміє усю відповідальність, увесь той тягар і напругу, що лягає на його плечі. Але то сильні плечі, плечі воїна, який мститься за свою батьківщину, за зневагу, що йшла гіркою луною зради крізь дев'яності роки та правління «семибанкірщини»^[19] і американських агентів, які намагалися задушити Росію в експерименті ненависної йому «шокової терапії».

Шевцов усе це пам'ятає і ніколи не пробачить Сполученим Штатам їхньої зверхності, зухвалості, їхньої перемоги. Він ніколи не

пробачить Америці розпаду країни, в якій прожив лише неповних вісім років, але яку любив не менше, аніж сучасну Росію.

Радянський Союз став для нього його Атлантидою. Могутньою і таємничою, жаданою і нездійсненою мрією, яку вже ніколи не повернути.

– Але ми мусимо робити усе, аби сила та авторитет Росії були такими ж, як у СРСР. Ти не пам'ятаєш тих часів. Я усе тобі розповім. О, синку, то були великі часи! Нас боялися. Нас поважали. Нас ненавиділи і боготворили. А все тому, що ми могли знищити увесь світ, кожную мурашу на цій планеті, – казав йому Погодін, коли вони тільки починали ту дивну дружбу.

На ранок нового дня Олег Шевцов стояв біля кулеметника і споглядав натовп, що збирався на підступах до кримського парламенту. Йому було байдуже на громадську думку, на Україну, на світове товариство пихатих, лінивих боягузів, які ніколи не наважаться на війну з Росією. І тут він побачив, як здалеку до будівлі наближаються люди. Шевцов не знав, скільки їх, але розумів, що чимало. Він узяв бінокль і подивився в нього.

«Татари», – збагнув Олег, подумав про себе, яке рішення прийняти, а потім дав команду кулеметнику:

– Якщо вони будуть рипатися, йти на штурм чи чинити якісь провокації, коси їх, хлопче, мов ранішню траву на світанку. Не жалкуй патронів! Наша справа вірна!

Кулеметник підняв голову, подивився на свого командира, посміхнувся у всі свої тридцять два зуби і крізь ту посмішку кровожерливої жорстокості відповів:

– Так точно, товаришу майор! Не сумнівайтесь. Ніхто з них не втече! Усі залишаться тут.

– І це правильно, сержанте! – сказав Шевцов і пішов до іншого кулеметника, аби віддати йому такий самий наказ.

Так наприкінці тієї трагічної зими Росія надовго заходила до Криму.

Так у перший місяць тієї несправедливої весни Росія ставала на шлях своїх чергових злочинів проти суверенної держави, яку вона не цуралася називати братньою.

2004 рік

Північна Осетія-Аланія.

Беслан.

Початок осені.

Свято першого дзвоника.

Загальноосвітня школа № 1.

У школі ще пахне фарбою після ремонту. Квіти, бантики, нарядні та веселі дітки. Світить сонечко. День знань. Для когось він перший у житті. Радість свята в очах учителів, батьків, учнів. Нові знайомства, перевірена роками дружба, спогади про промайнуле літо, сміх та гомін безтурботного життя. І тут лунають постріли.

З'являються чоловіки. В їхніх руках зброя. Крики, жах, апатія, розгубленість, що починають переростати у паніку.

– До спортзали! Усім до спортзали! – кричать озброєні нападники і людям стає зрозуміло, що це терористичний акт.

Коли людей зігнали до спортзали, тренажерного залу, їдальні та душевих, терористи починають мінування. Далі усім наказують кинути у центр мобільні телефони, сумки, фотоапарати і відеокамери.

– Якщо почуємо, що в когось дзвонить телефон, одразу розстріляємо двадцять чоловік, – каже один з нападників і до заручників приходить розуміння, що терористи будуть стріляти у дорослих та дітей без жодного жалю.

Після, з числа заручників, яких нараховується більше 1100, відбирають 20 чоловіків, серед яких є і старшокласники, аби забарикадувати будівлю школи. Бідолашні «обранці» стягують стільці та парти до виходів та вікон. Враховуючи досвід «Норд-Оста», терористи б'ють усі вікна, аби спецназ не зміг задіяти газ. Бойовики

віддають наказ розмовляти виключно російською мовою. За вживання інших мов – неминуча смерть.

Руслан Бетров був серед заручників. Йому було страшно, як і усім іншим. Але він, народжений чоловіком, був батьком двох дітей, а тому мав вести себе гідно. Аби заспокоїти людей, він почав з ними говорити. І з необачності або ж через хвилювання розмовляв осетинською. Тільки-но він почав, як декілька куль назавжди зупинили його слова. Як і життя, яке промайнуло, наче мить, аби обірватися у день свята. Дитячого свята, яке навіки перекреслив ісламський тероризм.

Так починаються понад дві доби страху, спеки й нестерпної спраги. Деякі заручники хочуть смерті, адже смерть має певну логіку, вона є своєрідним виходом з глухого кута, в який їх загнало несправедливе, байдуже життя. Очікування ж – найстрашніша кара, бо воно не дає розуміння, що буде далі і взагалі, чи буде щось далі?!

Люди чекають. Невідомо чого. Вони не знають, що відбувається ззовні. Їм не збагнути, як діятиме влада, на які кроки підуть терористи, про що вони розмовляють з переговорниками.

Тим часом «ззовні» формується оперативний штаб. Його очолює Олександр Дзасохов – президент Північної Осетії. Проте фактично операцією по звільненню заручників керує Москва. Зі столиці приїжджає ФСБ. Погодін та його вихованець Шевцов у складі московської групи. Менше ніж за добу у віці двадцять одного року Олег Шевцов стане вбивцею дітей Беслану.

Беслан перетворюється на велику брехню Кремля. Від самого початку і по сьогоднішній день. Від інформації про незначну кількість заручників до повідомлень про те, що люди загинули виключно від куль терористів. Загалом у результаті операції спецслужб Росії по звільненню заручників у Беслані буде вбито 334 особи. 186 з них – діти. І молодий лейтенант ФСБ Олег Шевцов бере безпосередню участь в тому жахливому злочині влади проти

громадян.

Він не відходить ані на крок від свого командира. Він чекає на наказ. І він знає, що виконає той наказ, яким би він не був. За чотири роки нового життя Олег Шевцов став іншою людиною. Людиною, для якої існує тільки держава, її правитель та його наказ.

Тим часом високе керівництво з Москви приймає рішення про початок операції. Це буде операція не зі звільнення заручників, а військова операція по знищенню терористів-бойовиків. Про це вже знає Погодін. Про це ніколи не дізнається Шевцов та йому подібні. Та й не думає Олег про такі тонкощі. Для нього існує тільки ворог, якого потрібно вбити.

Для нього все починається 3 вересня. В той день він стає вбивцею дітей.

Танки.

У хід ідуть танки. Безжалісні, бездушні машини, що належать російській 58-й армії.

І вогнемети.

У приміщенні школи лунають вибухи. Починається паніка. Хлопчик кліпає очима і кричить. Поруч з ним дівчинка – його однокласниця. Їм по вісім років. Позавчора вони пішли у другий клас. Вони тримаються за руки і біжать разом з усіма людьми. Куди саме, того вони не знають.

Олег Шевцов йде на штурм школи. Він є частиною спецназу ФСБ. У них тільки один наказ – стріляти та вбивати.

Люди біжать, падають, конають від болю та ран, вмирають. Навкруги дим і третій день вересня. Хлопчик губить свою однокласницю, і страх посилюється. Він один у тому пеклі, хоча навкруги нього сотні людей.

ФСБ не знає жалю. Вона не знає сліз та благань про помилування. ФСБ завжди виконує накази Москви. І якщо ті накази не відповідають закону юридичному та людському, що ж, ФСБ

переступає ті закони і йде далі. Бо не закони тримають її на цьому світі. Не мораль дає змогу обіймати високі посади та користуватися службовим становищем. Не чесноти і справедливість дають нові перемоги у кривавих битвах за право диктувати свою волю.

ФСБ починає вбивати заручників. Олег Шевцов стріляє у людей і йому байдуже, терорист то, чи вчителька, маленький школяр, чи батько того школяра.

Хлопчик вже не розуміє, де знаходиться. Єдине його бажання – повернутися додому, притиснутися до мами і вже ніколи не відпускати її. Він біжить зі спортивної зали і бачить перед собою військового який повинен його врятувати. Але той військовий чомусь стріляє в його сторону, і біля нього починають падати люди. І ось щось невідоме, незрозуміле відштовхує хлопчика назад, і він, падаючи, сильно б'ється головою об підлогу. Хлопчик вже не відчуває того болю, бо душа його здіймається до небес, вона летить на зустріч до Господа нашого Бога, аби біля воріт самого раю запитати його, чому на цьому світі існує така несправедливість, щоби гинули малі безгрішні діти, які могли жити?

Шевцов переступає тіло хлопчика і йде далі, аби виконувати свою смертельну місію, зупинити яку може тільки смерть самого Олега. Але він не дасть їй такого шансу, бо має наміри на своє життя та на цей світ. Щонайменше він прагне стати генералом і увійти в історію своєї країни.

Вечір спускається на Беслан. Шевцов і Погодін стоять на подвір'ї школи, куди зносять тіла загиблих. Погодін дивиться на Олега, переводить погляд на руїни школи і зненацька каже наступне:

– У цьому світі є Лондон і Париж, є тиха і привітна Люцерна, де живуть щасливі громадяни ситої та одвічно безпечної Швейцарії, а там за океаном горять вогні Нью-Йорка та кличуть пляжі Каліфорнії. Але також на Землі існують Кабул, Багдад, Грозний, Беслан. В цьому світі є Сьєра-Леоне, Мозамбік, Конго та Сомалі. І немає в тому нашої провини, що нам на долю випав саме Беслан, забуте і раніше

незнане нами місто. Не наша вина, що ми народилася у великій країні, яку підступно знищили американці. Відтак наше єдине завдання – відродити цю країну і повернути усе, що їй належить по праву.

– Мені здається, що сьогодні я вбив не тільки терористів. Я застрелив щонайменше трьох дітей. Як же ж мені тепер жити, Вікторе Івановичу? – каже йому на те Шевцов, і Погодін помічає, як тремтять у його підопічного руки.

– Живи зі спокоєм у твоєму серці. Іноді, аби врятувати ліс, потрібно рубати дерева. Саме цим сьогодні і займалися. Саме це і є нашою з тобою роботою, – говорить Погодін, кладе руку на плече Шевцова і притискає хлопця до себе.

Так вони і стоять – двоє самотніх вбивць, за яких влада написала їм їхню власну долю. Чи жалкували вони про те?

Ні.

Вони про те намагалися не думати.

2014 рік

В подальшому Шевцов часто згадував того дивного командира, разом з яким йому довелося захоплювати Слов'янськ.

Був прохолодний, сухий день. Крим уже не належав Україні, хоча де-юре і залишався українським. Увага світової спільноти була прикута до тієї держави, адже на черзі був Донбас. Регіон, в якому завжди домінували пролетарські амбіції проросійських князів.

Вони йшли у напрямку кордону. Сонце ще не зійшло, а їм потрібно було подолати близько п'ятнадцяти кілометрів.

Їх було п'ятдесят чоловік. Йшли вони мовчки, час від часу кидали одне одному короткі репліки. Усі вони були людьми військовими. Усі вони знали, що таке війна й операції спеціального призначення. Вони вміли вбивати і робили це так само буденно, як пили воду та їли хліб.

До тієї групи Шевцов потрапив з волі Погодіна.

– Це буде корисно для твоєї подальшої кар'єри. Цікаві люди, нові враження, події, які стануть історією. І командир – людина правильних поглядів. Послухай його, поспостерігай за ним, повчись у нього, – сказав йому Віктор Іванович, благословляючи на нові злочини.

Так Олег Шевцов став частиною групи, на чолі якої стояв непримітний полковник з шовіністично-монархічною життєвою концепцією, в якій ніколи не було місця незалежній Україні.

Втім, у концепції полковника не було місця ні білорусам, ні молдованам, ні циганам, ні євреям. Зайвими там були і поляки з румунами, а також литовці, естонці й латвійці. У тих химерних думках усе було зайнято російською суттю імперської величі. Величі, на яку хворіли фанатики на кшталт полковника, що в той квітневий ранок нелегально перетинав російсько-український кордон разом зі своєю групою, аби принести на чужу землю війну. Війну, яка триватиме роками.

Ніхто ще не знав, що вони зупиняться саме на Слов'янську. Не знав цього і сам полковник. Усе вийшло доволі спонтанно. Втім, як багато речей, які далі трапляться на тій несправедливій війні.

У житті, яке залишалося у Москві, Олег Шевцов мав звання майора ФСБ. Його включили до групи за безпосереднього прохання Погодіна.

– Усі вони належать до спецназу ГРУ Генерального штабу Збройних сил. Такі собі конкуренти. Але то нічого! Я знаю їхнього командира по наших спільних справах з минулого. Він вправний воїн. Не образить тебе, – сказав Погодін, і Шевцов зрозумів, що тепер надовго застрягне в Україні.

Вони перейшли кордон і прямували до місця, де їх мали зустріти. Що то за місце, ніхто не знав, окрім командира. Холод пробирав до самих кісток, але усі вони були солдатами, які зневажали слабкість. Тому і терпіли той ранішній, квітневий холод.

Ні в кого з них навіть не було думки про те, що вони чинять неправильно. Ніхто з них не задумувався над тим, що вони

порушують закони іншої країни. Як і її кордони та територіальну цілісність. Ще на базі перед самим виходом на маршрут усі вони чітко засвоїли слова командира про те, що немає ніякої України. Є Новоросія, яку вони йдуть звільняти від нацистів і бандерівців, від хунти, що прагне знищити росіян.

Шевцов уважно слухав ті слова і вірив у них, адже не знав іншої правди, аніж правди нової імперії, що виростала на його очах та за його безпосередньої участі. Маленьким хлопчиком він усвідомив просту істину: життя в Радянському Союзі було набагато кращим, аніж у демократичній Росії 90-х років.

– Тоді була держава, був народ, були цінності, – казав його вчитель, вічно п'яний, але не злий Митрофан Петрович Суріков, якого за рік до випуску Шевцова забили ногами до смерті на станції під Москвою.

Ті ж самі слова він чув і від Погодіна. Усі вони жили ностальгією. Ностальгією за сильною рукою, здатною навести лад у їхньому спільному домі, спроможною повернути людям віру в силу своєї країни, надихаючою на боротьбу проти ворога. Хто саме буде тим ворогом, не грало жодної ролі, адже сильна рука завжди знайде, кого звинуватити у власних бідах.

Командир мав інтелігентну зовнішність. Нічого в ньому не видавало воїна, окрім очей. То були розумні й безжалісні очі, які бачили жахіття цього світу. Ті очі знали, що мають робити руки, аби досягати поставлених цілей. Коли він дивився на людину, людина ніяковіла, бо була незбагненна сила в тих очах. Очах, народжених для вбивств.

– Віктор розповідав нам про тебе, – почув Шевцов голос командира. – Цікавий ти хлопець, Олеже.

– Я? Та ні. Звичайний я хлопець, товаришу полковнику. Такий, як усі.

– Як усі, кажеш? – усміхнувся він крізь свої акуратні вуса. – Подивимося на тебе у справі, тоді і скажемо свою думку.

Олег помітив, що у командира царська звичка казати про себе в множині. «Побачимо», «скажемо», «приймемо рішення» – він був з амбіціями, які вже давно шукали свого монарха. На тому етапі їхніх пошуків вони знайшли такого монарха у Володимирі Путіні. Правда, за деякий час командир розчарується у президентові РФ і стане називати його зрадником та слабаком.

Шевцов не міг знати, що його новий командир, як і він, був у Криму. Що полковник займався організацією загонів так званої «самооборони» для нового кримського керівництва, яке вирішило зрадити Україну, аби служити Росії. Що він давно знав усі плани Кремля і цілковито підтримував такі плани.

– Фанатики на війні – найбільш небезпечні люди. Але вони і найбільш ефективні. Це я до того, що твій новий командир – фанатик. Справжній та непідробний. У нього є в що вірити. І в цьому полягає його земне щастя. Взагалі, Олеже, кожна справжня людина має у щось вірити. Без віри не можна. Без віри – це ні про що. Нема життя без віри. І зараз я говорю тобі не про Господа нашого Бога, – казав Погодін в той останній вечір, коли вони піднімали з Олегом по чарці.

Шевцов слухав його і вже не думав про віру. Він думав про завтрашній день.

Слов'янськ зустрів їх тишею та насторогою ранку. Сіре місто апатичних настроїв. Мрії про Росію та світле майбутнє давно минулих радянських часів. Поодинокі перехожі, групи бійців, які прагнули перевороту. Хоча б в окремо взятому місті. Але перевороту, за яким для них відкриваються нові можливості.

– Міськрада, відділ міліції та СБУ. Такі наші цілі на сьогодні. Маємо впоратися, – сказав командир своєму загону, і вони рушили захоплювати те, що по праву належало іншим.

Шевцов очолив групу, і вони йшли чужим містом, аби зробити його своїм, зачистити від українців та встановити владу «народу Донбасу», якого ніколи не було і ніколи не буде.

«Що то за народ такий?» – питав себе Шевцов, але мовчав, розумів, що вголос такі речі говорити не можна.

Вони викидали решітки на вікнах міліцейського відділку Слов'янську, а потім роздавали зброю так званим «ополченцям», що сформувалися з волі та під керівництвом російських спецслужб.

Вони будували барикади і множили «російську весну» на українських землях. Вони принесли смерть, аби задовольнити свого правителя, котрий не розумів самостійної України, адже вона мала належати тільки йому.

Так починалася війна. Жорстко, абсурдно, фанатично. Вона йшла українським Донбасом і багато хто ще не вірив, що війна буде довгою. Багато хто сподівався, що все мине за лічені дні, можливо, тижні. Але були люди, які знали, що все триватиме роками. Аж поки хтось когось не переможе. І справа була у тому, що український народ ніяк не бажав перемоги над собою. Тому і йшов не з-під палки, а за покликом серця, розуміючи, що завтра може бути перемога, а може трапитись і смерть.

Росія наступала на всіх фронтах. Шевцов гордився, що був частиною того важливого наступу, який підпалював Донбас, народжував нову історію, творив нові республіки. Олег не задумався над тим, що правити тими так званими республіками будуть останні покидьки, що мародерство та вбивства будуть основою політики, а поля перетворюються на цвинтарі, усіяні свіжими могилами без прізвищ, імен, пам'ятників, удів і дітей. Неіснуючі солдати неіснуючої армії віддаватимуть свої життя, аби Москва тішилася перемогами. Перемогами, що прискорювали її шлях до краху.

Не про те думав майор ФСБ Шевцов. Він думав про інше. Про командира, про загін, про те, як їм діяти далі. Він знав, що українці будуть воювати, бо про те казав йому Погодін.

– Вони будуть воювати і що найголовніше – вони вміють воювати. Що б там не казали усілякі ідіоти з нашого бездушного ящика, який живиться тезами Кремля та Останкінською голкою, українці ніколи не пробачать нам цієї війни. Я знав їх у Афганістані, а наші з тобою

діди знали їх у Сибіру, куди їх гнав товариш Сталін. Бандерівці, Олеже, вони навіть гірше чеченців. Вони мають добру пам'ять та вправні руки, аби зламати шию своєму ворогу, тобто нам з тобою. Тому, хлопче, начувайся і нікому там не довіряй. Не заводь зайвих друзів, не починай непотрібних розмов, не відкривай свою душу. Навіть полковнику. Але тримайся його. Будеш поруч з ним, збільшиш свій шанс залишитись живим. Вір мені, а більше нікому. Навіть собі не вір! То зайве, – казав йому Погодін, і Шевцов тільки ствердно кивав головою.

Він ще не знав, що найближчі роки проведе в Україні. Він ще не знав, у яку гру вступає і чим вона закінчиться. Він навіть уявити собі не міг, що буде вчити українську мову, вивчати вулиці Донецька, Луганська, Києва, Одеси і Харкова. Він сподівався, що то буде чергова коротка операція, яких в його житті вже трішки було. Але уся гірка правда банальної істини полягала лише у тому, що то була не операція. То була війна. Справжня війна, яка ведеться на повне знищення ворога.

Без жалю, сумнівів і благородства.

Без співчуття, добра та прощення.

«Я был и остался до сего дня убежденным монархистом. Думаю, что после русской революции и власти большевистского «правительства» даже в умах нашей беспочвенной интеллигенции, составлявшей оппозицию Царскому правительству, не осталось сомнения в том, что единственною, соответствующею характеру русского народа, формою правлению может быть только абсолютная монархия».

Командир кладе на стіл книгу, переводить свій погляд на Шевцова.

– Ти чуєш, Олеже, виключно абсолютна монархія! Це сказав генерал Курлов^[20]. А він дещо розумів у цьому житті. Щастя тобі, хлопче! Мені було приємно, що у відповідальну мить нашої історії ти був разом зі мною. Дасть Бог побачимось ще. Адже наша війна тільки починається, – сказав Шевцову полковник, потиснув йому

руку і пішов геть, аби віддавати накази своїм головорізам, які прийшли забирати чужу землю.

2006 рік

Москва.

Осінь.

Погодін сумує. Його душу бентежить невідома Шевцову субстанція.

Полковник мовчки п'є горілку і ніяк не може сп'яніти. Шевцов сидить навпроти нього в одному з барів на Арбаті, не розуміючи причини суму свого шефа. Проте зайвих питань не ставить. Навчений він і чекати, і мовчати. Олег п'є четверту філіжанку кави. Він сьогодні возить Погодіна містом.

– Знаєш, Олеже, що мені згадалося? – зненацька питає його полковник і, не чекаючи на відповідь, каже далі: – Дитинство. Найкраще, що в мене було у житті, – все залишалось там, у далекому моєму дитинстві.

Погодін наливає собі чергову чарку, і за мить горілка зникає в його нутрощах.

– Найкраще з дитинства – мама. Знаєш, як воно, коли, набігавшись весь день, повертаєшся додому, а там тебе чекає мама. Обіймає, і від дотику до її тіла ти відчуваєш її неповторний аромат. Потім у твоєму житті будуть жінки. Їх буде багато, й усі вони будуть різні, але жодна з них не матиме того дивного запаху, що мала твоя мама. Той аромат біжить за тобою крізь роки, не відпускає у ході твоїх непростих вчинків, нагадує тобі, що ти народжений людиною, а не диким звіром. Були в моєму житті моменти, коли згадка про маму рятувала життя моїм суперникам. Бува, тримаєш мерзотника на прицілі, він благає про пощаду, повзає біля твоїх ніг, і від цього тільки зростає огида, бажання швидше покінчити з усім цим, натиснути на курок та йти собі далі. Але тут зненацька, невідомо чому до тебе приходить мама. Її посмішка... її ласкавий голос... і ти знову згадуєш, що Бог учить нас прощати.

Шевцов слухає Погодіна, але зрозуміти його не може. Матір для нього – це дитбудинок, за яким слідує інтернат. Матір – це нічні фантазії в образі вродливих жінок, яких здебільшого він бачить з екрана телевізора. Олег не знає, що таке аромат мами, бо замість того аромату він мав тільки запах тухлої капусти, якою його годували у дитячому будинку. Він не знає, що таке мамина усмішка, адже замість неї він бачив тільки звірячий оскал золотих зубів своєї підстаркуватої і несповна розуму виховательки. Але Олег розуміє інше: коли вже Погодін починає розмову про сокровенне, значить душу його бентежить справжній біль.

– Випий зі мною, хлопче! – голос полковника перебиває думки Шевцова.

Відмовити Погодіну Олег не може, але й пити не хоче.

– Я ж за кермом, товаришу полковнику, – починає він невпевнену спробу дати задню.

– Наразі ти за столом, – відповідає на те Погодін, кличе офіціанта, просить у нього ще одну чарку, а коли той її приносить, наливає Шевцову.

– Вип'ємо за нас, Олеже! За росіян. За слов'ян. На нас і тримається Росія. Всі інші... – Погодін запинається, махає рукою і перехилив чарку оковитої, аби заїсти її квашеною капустою, сік від якої стікає йому по сорочці.

Мовчання. Шевцов не наважується порушити тишу.

– Тобі двадцять три роки, Олеже, і ти маєш вже все розуміти. Речі, які нині відбуваються в нашій державі, – вони, брате, серйозні. Усі процеси – неоднозначні. Політика – мінлива тітка. Нема вічної дружби. Є тільки перманентні союзи і союзики. Країна – дуже велика, безмежна, ціла купа національностей та етносів, все зав'язується на Москву, бунтівників або карають, або лякають, або купують. І найбільш небезпечні ті бунтівники, яких купують. Вони ризикові васали, бо дуже амбітні. Але вміють знайти правильний підхід до керманичів, які приймають основні рішення...

Да, брате. Суче життя. Вип'ємо! – каже Погодін, п'є, закурює, а потім несподівано закінчує посиденьки такими словами: – Завтра вб'ють непогану людину. Я був проти. До того ж, хлопче, вона жінка. Порядна... чесна... смілива...жінка.

Шевцов ловить таксі, вони сідають в автівку, і новенька «Волга» несе їх проспектами та вулицями Москви.

Погодіну кепсько. На душі кепсько. І Олег це бачить. Стан шефа не додає йому віри в те, що найближчим часом життя їхнє буде спокійне. Але про це Шевцов тільки здогадується. Напевне ще не знає.

Закінчуючи чергове коло дорогами Москви, які таксисту почав замовляти Погодін, «Волга» зупиняється біля монументальної сталінки, де на четвертому поверсі у 138 квадратних метрах жив полковник Погодін – офіцер та холостяк, який був закоханий у свою гидку професію.

– Підіймаєшся зі мною! – не каже, а наказує Погодін Шевцову, розраховується з таксистом і, вже виходячи з авто, мовить Олегові:

– Вип'ємо ми з тобою, хлопче, ще трішки горілки. Сьогодні добре вона мені заходить. Блювати точно не будемо. Блювати ми, Олеже, будемо з інших причин. І їх з кожним роком усе більшатиме. І так – до самої нашої з тобою смерті.

– Сподіваюсь, вона прийде за нами не занадто скоро, – говорить Шевцов, і вони з Погодіним йдуть до дверей, заходять у під'їзд і сходами рушають на четвертий поверх.

Постріли лунають дуже тихо. Так собі – два хлопки, за якими лунають гучні постріли пістолета «Гюрза», на курок якого вправно тисне Шевцов і ховається у темряві між сходами та стінами під'їзду. Погодін лежить на сходах, а Олег, не припиняючи стріляти у нападників з «Гюрзи», вже дістає свого «Грача», яким намагається уцілити тих мерзотників, які стріляють у нього та його шефа.

Раптом Олег чує, як відчиняються вхідні двері під'їзду і з прохолодою перших днів жовтня вривається дитячий сміх і два веселих молодих жіночих голоси. І тут до під'їзду знову повертається

світло, що аж ніяк не влаштовує нападників. Погодін дістає пістолет, несамовито тисне на курок, кричить відбірним російським матом, і Шевцов розуміє, що цей полковничий мат умить змішується з криками справжнісінького жаху дитячих і жіночих голосів, які щойно знали і радість, і безпеку.

Олег дивиться на нападників, які лежать на сходах між другим та третім поверхом у калюжах власної, ще живої крові. Очі їх розплющені. В них видніється одна лише порожнеча.

– От суки, – чує Шевцов голос Погодіна і розуміє, що його шеф отримав поранення.

– Куди? – кидається він до полковника.

– У бік. Не знаю. Болить. Викликай хлопців. І «швидку». Скоріше! – голос Погодіна не говорить алкоголем. Це чіткі короткі накази старшого в умовах кризової ситуації. Щоби вижити, потрібно думати. Емоції та біль – йдуть геть, адже їм не місце там, де йде боротьба між життям і смертю.

Погодін затискає правою рукою свій лівий бік, але свідомість його наповнюється легким туманом, він відчуває запаморочення, тіло стає неслухняним, туман робиться дедалі густішим, очі заплющуються, Шевцов не встигає втримати шефа, і той валиться на холодний мармур сходів, де і залишається до приїзду лікарів.

Полковника оперують тієї ж ночі. Увесь цей час Шевцов перебуває спочатку у лікарні, потім на Луб'янці, де дає свідчення у справі замаху на них. Його не відпускають до самого ранку. Він йде з тієї жорстокої будівлі приблизно о восьмій годині, коли люди поспішають у своїх робочих справах.

Під ранок встановлюють особи нападників. Вони – чеченці. Обидва – уродженці Гудермеса. Обидва воювали проти федеральних військ. На момент замаху – безробітні. Ідеальні виконавці волі інших.

– Він говорив про Чечню? – питає Шевцова генерал Михайлов, який стоїть і над самим Шевцовим, і над Погодіним.

– Ні, не говорив.

- Про що він говорив учора?
- Про матір, про дитинство.
- Про що? Він був п'яний? Що з ним?
- Напідпитку, але при пам'яті.
- І що він розповідав про дитинство?

Шевцов переказує оповідь Погодіна.

- До чого це все? – питає сам себе генерал Михайлов.
- Не знаю, – відповідає Шевцов. – Можливо, його щось бентежило.

Генерал дивиться на Олега, потім переводить погляд на ще одного присутнього в кабінеті – чоловіка, що мовчки сидить за столом і не зводить погляду зі старшого лейтенанта Шевцова.

- Ну, що скажеш? – звертається до того третього генерал ФСБ Михайлов.

Чоловік переводить погляд на Михайлова.

- Хай іде собі хлопець. Відпочиває.

Генерал відпускає Шевцова, і той іде сходами Луб'янки, втомлений та злий, з купою думок у його молодій голові, з безліччю запитань, на які немає відповіді.

- Можливо, його не варто було відпускати? А як з ним щось станеться? – питає генерал свого гостя, наливаючи тому коньяк.

- Не думаю. Не варто драматизувати події. Цілили у Погодіна. Шевцов просто опинився поруч. Не у свій час і не на тому місці. Таке буває.

Михайлов мовчить. Він ненавидить свого гостя, але мириться з його присутністю, бо знає, хто він і звідки. Таких людей не женуть. З такими намагаються жити у мирі.

- Чеченці, – задумливо каже гість. – Вони переходять межу. Ці люди неправильно трактують волю президента. Не розуміють своєї ролі при дворі. Сьогодні вони стріляють у полковника ФСБ, а завтра... хто їх знає, кого вони прикінчать завтра.

- Погодін ще живий, – нагадує генерал Михайлов своєму гостю.

– І слава Богу, що живий. Як прийде до тями, будемо з ним працювати. А поки що його потрібно охороняти. Пильно та кожної хвилини. Він має жити, аби говорити. Це зрозуміло, товаришу генерале?

– Звісно, що зрозуміло. Цим і займаємося.

– Гаразд. Я буду йти. Державні справи не закінчуються на черговому замаху. Навіть коли цілять у високопоставленого офіцера російських спецслужб.

Шевцов прокидається близько 14:00. В голові туман. Він спав трохи більше чотирьох годин. Олег дивиться на годинник, йде до ванної і плескає собі в обличчя холодною водою, що біжить московськими трубами по домішках городян. Йому двадцять три роки, і він прекрасно розуміє, що в його професії буває різне. І те, що Погодін залишається жити, – випадковість, помилка виконавця, якась мить, що завжди вирішує все.

– А може, і закономірність долі, – каже офіцер ФСБ Олег Шевцов, і ті слова фіксує записуючий пристрій, бо в квартирі Шевцова його ж колегами встановлені мініатюрні засоби прослуховування, які фіксують найнепримітніші звуки.

Ситуація кризова.

Стріляти в Погодіна у центрі Москви в ті дні середини нульових – небезпечно. Аби наважитися на такий крок, потрібно мати серйозні причини. Погодін – людина генерала. Цими словами визначається його місце у силовій ієрархії Москви, а за нею і усієї Росії.

О 15:00 Олег Шевцов виходить зі свого помешкання, чимчикуючи вулицями Москви, не розуміючи напрямку руху та кінцевої цілі. Він гуляє містом, аби з голови вивітрилися дурниці, а холодний розум став на заваді емоціям. З його голови ніяк не йдуть слова Погодіна про жінку, яка має померти чи то бути вбитою. Що це за жінка? Чому вона має померти? І кому така смерть принесе хоча б якусь користь?

Він не каже про жінку ані генералу, ані тому неприємному типові з Кремля, бо знає, що мусить мовчати. Так учить його Погодін. Так

підказує саме життя. Те, що знають двоє, потрібно ховати, запихати у самі нутрощі своєї пам'яті, свого розуму. І запхнувши те знання, мусиш рухатися далі, аби боротися у цьому світі з покидьками, які хочуть твоєї смерті.

Тим часом жінка, про яку говорив Погодін, виходить із супермаркету. У її руках пакети з продуктами і жіноча сумка. Вона відчиняє свої «Жигулі» десятої моделі, кладе пакунки, заводить двигун і починає рухатися у напрямку вулиці Лісної, що в самому центрі Москви.

Шевцов нервує. Він не любить невизначеності і таємниць. Особливо чужих таємниць, які стрімголов уриваються в його життя. В таких таємницях завжди видніється небезпека, в них є застереження, що кожен новий крок може стати останнім. Олег знає це і розуміє, що всередині нього починає наростати параноя.

– Без істерик, Шевцов! – наказує він собі і рухається далі у напрямку лікарні, де в окремії палаті під посиленою охороною лежить його поранений шеф.

Жінка кермує авто дуже уважно. Швидкість не перевищує 60 км/год. Вона звикла до своїх «Жигулів». Вона давно вже могла купити собі іншу машину, кращу і комфортнішу. Але не робить цього. Її виховання заперечує міщанський кітч, пафос та вихваляння. Її виховували так, аби вона жила чесною і порядною, а єдиною своєю зброєю мала виключно власний розум.

Перед ним мчать вагони метро. Він стоїть на станції і не чує людський галас, не бачить натовп, що поспішає у своїх справах.

«Кого ж це мають убити? Що коїться з нами? Хто стріляв у шефа?» – питання без відповідей атакують його розум, наче рій бджіл. Він би і радий відбитися від тих питань, але наразі вони демонструють більшу силу, аніж це здатен зробити сам Олег Шевцов.

Жінці сорок вісім років. Вона заміжня, має двох дітей. За іронією долі, вона народилася у Нью-Йорку, у сім'ї радянських дипломатів. Її дівоче прізвище Мазепа. Вона більше українка, аніж росіянка. Можливо, українські гени і штовхають її у напрямку боротьби за

правду і справедливість. Теми, які вона висвітлює у своїх матеріалах, – вкрай небезпечні та неприємні для можновладців Російської Федерації. Ці теми болять владі, бо показують істинну її сутність.

Він заходить у вагон метро. Стає біля дверей і опирається лбом об холодне скло. Шевцов намагається зрозуміти, чи слідкують за ним, чи ні. Тому і ходить вулицями Москви, пірнає у метро, робить пересадки, їде то у напрямку центру, то вертається до спальних районів. Він ніяк не може усвідомити, що вчорашній день – це не сон, не міраж, не п'яна байка про невідомих йому людей, а саме його буття, те, що трапилося з ним, у режимі реального часу, на очах у інших людей. І це бентежить Шевцова, який востаннє змінює свій маршрут і приймає рішення все ж таки дістатися лікарні ФСБ, аби провідати Погодіна.

«Жигулі» звертають на Лісну і їдуть до будинку № 8. Жінку «ведуть» вже близько трьох годин, але вона не помічає стеження. Авто зупиняється, вона дістає свої пакунки і йде до під'їзду. Там на неї вже чекає вбивця.

Шевцов відчиняє двері лікарні й опиняється в атмосфері медичних запахів та похоронної тиші. Він показує своє посвідчення співробітника ФСБ і без перешкод проходить на третій поверх, де знаходиться палата Погодіна. Біля палати стоїть охорона.

– До нього не можна, – каже охоронець і робить крок уперед.

Олег розуміє, що не варто сперечатися з охороною, а тому відходить убік і сідає на диван у коридорі. Він готовий чекати. Хоча б цілу вічність. Чому? Тому що, окрім Погодіна, у цьому світі у нього більше нікого нема.

Жінка заходить у під'їзд. Вона йде до ліфта. Чотири постріли не роблять галасу, адже пістолет Макарова, з якого стріляє вбивця, має глушник. Одна куля в серце і три у голову. Убивця дивиться на свою жертву, що лежить на холодній підлозі під'їзду, пересвідчується, що вона мертва, та йде собі геть. В той день уся Росія святкує день

народження свого президента. А увесь світ дізнається про вбивство журналістки Анни Політковської^[21].

Врешті-решт Шевцов потрапляє до Погодіна тільки на ранок. Він уже знає про смерть Політковської.

– Ну що, Олеже, будемо жити? – питає його По- годин.

– Звісно, шефе! – каже Шевцов і дивиться на бліде обличчя Погодіна. В його погляді той помічає тривогу.

– Її таки вбили, – констатує факт Погодін.

Шевцов сідає на стілець, опускає голову і тихим голосом каже:

– Вбили...

– А знаєш, що найбільш прикре у цьому вбивстві?

Олег підіймає голову і дивиться на свого керівника.

– Що?

– А те, хлопче, що наші колеги почали працювати з нашими вчорашніми ворогами. Велика помилка нашого керівництва у тому, що вони заграють з чеченцями. Не можна їх долучати до роботи спецслужб. Спецслужби цього не люблять. І не пробачають.

Він закриває очі, чим дає зрозуміти своєму вихованцю, що аудієнцію закінчено. Олег йде собі геть, так і не усвідомивши до кінця усього сенсу останніх слів Погодіна.

2014 рік

– Чому починаються війни? Кому вони потрібні? Чого чекати усім нам? Ось про що ми сьогодні з вами і поговоримо, – лектор у білій сорочці окинув своїм маленьким оком аудиторію, залишився задоволений реакцією і вдарив долонями об невелику трибунку, за якої він стояв на імпровізованій сцені.

Він пройшов по сцені, руки заведені за спину, плечі і голова опущені, у ході відчувається тривога і екзальтованість, але коли він повертається до аудиторії, його голос звучить харизматично. І це бере гору над усім іншим.

Шевцов уважно слідкував за лектором ось вже протягом трьох днів. Він був потрібний йому, бо саме для такого субчика у Олега

Шевцова була робота.

Все мало статися на травневі свята. Чекати більше не мало жодного сенсу. Потрібна була ескалація, і Росія її придумала. Одеса повинна була відійти до Новоросії. І Олег Шевцов відповідав за те, аби силові методи принесли потрібний результат.

Квітневі дні, які він проводив в Одесі, були насиченими й небезпечними. Колоритне місто на березі Чорного моря просто мусило піддатися канонам «русской весны». Але все вийшло не так, як воно планувалося.

З кожним новим днем Олег усе глибше усвідомлював, що це тільки початок. Початок чергового хаосу й жахиття, смертей, перемог і поразок. На його очах поставав новий світ, незвичний, загадковий, манливий. Багато хто не дочекається його появи. Багато хто зненавидить і прокляне. Але будуть такі, які штовхатимуть той новий порядок уперед, нав'язуватимуть його іншим, жорстко стверджуватимуть його право на життя. Що ж стосується самого Шевцова, він просто виконував чергове завдання. Тепер у Одесі.

Він стояв посеред Куликового поля, навколо нього були люди, в основному чоловіки віком від вісімнадцяти до п'ятдесяти років. З них Шевцов формував бойові загони Антимайдану. Саме з ними він мав створити «Одеську Народну Республіку».

Проект «Новоросія» подобався Шевцову «історичною справедливістю» й моментом реалізації. Владний хаос в Україні, боротьба за крісло президента, апатія і жах в очах громадян – все це давало можливість різати карту, диктувати російську волю, будувати свою імперію.

– Після Великої Вітчизняної війни і по її закінченню американці допомагали бандерівцям, використовували їх у операціях з дестабілізації ситуації в Західній Україні, травили ними наших громадян. І ось тепер, вже на початку XXI століття американці знову захотіли грати у свої брудні ігри, – тим часом продовжував оратор.

«Складно говорить. Треба сказати йому, щоб був простішим. З такою публікою важлива саме простота. Вона завжди звучить

переконливо, купує душі за три копійки», – подумав собі Шевцов, подивився на годинник і рушив у напрямку Оперного театру, де на нього чекало авто.

Квітень кидав людям свої останні дні, а місто з насторогою прокидалося кожного ранку, розуміючи, що ніхто не може сказати, що саме відбувається і якого кінця очікувати. Кожен, як це трапляється в Одесі, грав свою гру.

Вже пролунали квітневі гомони про створення так званих «ДНР» і «ЛНР», а Харків, Запоріжжя, Миколаїв та Херсон встояли. На всій території Півдня та Сходу України тяжко скрипів сепаратизм. На черзі була Одеса, здатна як надалі залишатися морськими воротами України, так і позбавити офіційний Київ доступу до моря. Стратегічне місто, остання фортеця, за якою закінчувалася Україна.

Шевцов усе це розумів. Останнім часом він почав усвідомлювати значно більше, однак не знав єдиного – куди наступного разу доля кине його. Завдання, завдання, завдання! Усе життя, як одне довге і безкінечне завдання! Кому воно потрібне? Хто полюбить таке життя? І кому, скажіть на милість, воно здатне принести щастя?

Він боявся таких своїх думок, а вони все одно лізли в його клятву, спантеличену пострілами та вбивствами голову, аби їсти його зсередини, вичавлювати з нього бездушну машину системи, вести розмову не так з розумом, як з емоціями. І перед своїми думками Олег Шевцов залишався безсилим.

Авто зупинилося біля новобудови Гагарінського плато, і його пасажир неспішною ходою рушив у напрямку одного з під'їздів. Він відчинив двері, пройшов у фое під'їзду, викликав ліфт і піднявся на десятий поверх. Потрібні йому апартаменти знаходилися зліва від нього, за масивними броньованими дверима. Коли Шевцов пройшов у квартиру, його зустріли обережні й недовірливі погляди «компаньйонів» у справі сепаратизму і намагання змінити конституційний лад у конкретно взятому місті Одеса.

– Чого так довго? – спитав один із них – малий на зріст і хитрий на розум.

– Лектор гарну проповідь промовляв. Заслухався, – іронічно мовив до нього Шевцов.

– Я не зрозумів...

– Тобі і не потрібно нічого розуміти. Треба виконувати. Чим більший коефіцієнт виконання, тим кращим і ціннішим співробітником ти стаєш. А звідси вже і усі можливі бонуси для тебе. Ти ж любиш бонуси?

– До чого тут бонуси?

– До того, що завдання наші стають важливішими. І ми маємо бездоганно відіграти кожен свою роль. Сідайте, друзі! Будемо з вами розмовляти, – сказав Шевцов і першим всівся у м'яке крісло, встромляючи свій погляд у безкраю синь моря і чистого, ясного неба. Він любив те небо, як і саме життя, яке усміхалося йому кулеметними чергами визначеної іншими для нього професії, того, чому він присвячував себе без жалю та вагань совісті. Він був офіцером спецслужб Росії. Держави, яка завжди вела війни, але ніколи ще у новітній історії вона не вела себе так, як в Україні. Світ перевернувся для багатьох. І для Шевцова теж.

– Другого травня відбудеться футбольний матч «Чор-номорець» – «Металіст». З Харкова та інших міст їдуть ультрас, увесь правий спектр, майданівці, журналісти, волонтери і всякий інший непотріб. «Марш єдності України» – ось як називатиметься та подія, під час якої ми почнемо операцію. Люди мають бути готові. Євромайданівці будуть розганяти нас із Куликового поля. Зброю отримаєте завтра вранці. Центр міста – наша стратегічна позиція. Маємо тримати її і не піддаватися на провокації. Посилити нашу присутність на вулицях, – Шевцов дістав карту з внутрішньої кишені куртки, узяв ручку і прокреслив маршрути центральної частини міста. Стара Одеса вкотре за свою історію мала омитися людською кров'ю.

– А менти? – запитав другий співрозмовник Шевцова. Десь під сорок, сірої, непримітної зовнішності, тільки очі грали вогниками.

– Питання правоохоронних органів я беру на себе. Все буде добре. Лояльність – наш девіз, – відповів на те Шевцов. І знав, що слово своє стримає.

– Як нам відходити? Куди? – у розмову включився той перший. Він відповідав за бойовиків.

– Будинок профсоюзів – потрібно туди загнати народ. Міліція відтіснить майданівців, і ми покинемо будівлю. Але все має виглядати спонтанно, як пропозиції від когось, голос із натовпу. Ви мене зрозуміли?

– Зрозуміли. Можна одне питаннячко, шеф?

– Можна, але я тобі не шеф. Ми одностудці з тобою, Валерій. Запам'ятай це собі назавжди, будь ласка.

– Довго нам терпіти ще того лектора? Він вже усім набрид. Його побити хотіли, я не дав.

Олег посміхається і встає з крісла. Його погляд примушував тих двох доволі мужніх чоловіків тупити їхні брехливі очі у підлогу. Незважаючи на свій молодий вік, Олег знав, як управляти ситуацією, в яку його заганяють обставини. А наразі від цих двох лідерів Антимайдану залежало доволі багато.

Лектора нав'язали з Москви. Він чийсь родич, якогось чиновника, сам політтехнолог чи то політолог, кандидат якихось там наук, п'яниця і маразматик. На першому етапі він навіть здавався розумним. Але потім все стало зрозуміло. Вигнати, тим більше образити його, Шевцов не мав права. Погодін просив за нього особисто. Тому лектор залишався і йому надавалася охорона та автомобіль.

– Можете записати це на мій особистий рахунок. Батьківщина і я будемо дуже вам за це вдячні. А подяку свою звикли відплачувати доброю справою. Так що лектор залишається, друзі мої. І ми йдемо з вами у бій. Тепер слухайте деталі. Уважно тільки слухайте!

І Шевцов почав розповідати їм деталі, але кому вони були потрібні, коли усе пішло не зовсім так, як планувалося.

Вже пізніше, коли Шевцов стояв навпроти Будинку профсоюзів, а з нього стрибали донизу палаючі люди, на хвилю йому стало прикро через те, що все не вдалося. Хоча картинку для каналів він зробив ефектну. І російські канали почали трубити про бандерівців, що спалили живих людей. А громадяни РФ вірили цьому, жахалися, рівень ненависті до «хохлів» зростав і так міцнішала державна машина, замішана на релігії і тоталітаризмі, імперськості та нахабстві, силі і підступному обмані, який не можна було пробачати.

Він стояв і розумів, що в той день, 2 травня, Росія програла в Одесі. Одесити захистили своє право залишатися одеситами в Україні. І це мало значення.

«Треба забиратися звідси. І чимскоріш», – сказав він собі, непримітно вийшов з натовпу й попрямував вулицями міста, аби заховатися у ньому, все зважити та зникнути у напрямку російсько-українського кордону, звідки, ймовірно, його за декілька днів уже направлять на Донбас.

Той травень кривавого 2014 року Олег Шевцов закінчував у зоні бойових дій на окупованих територіях Донецької та Луганської областей. Починалася війна. Стріляли усі. І він мав навчати тих «комбайнерів» та «шахтарів» з Бурятії, як правильно та ефективно вбивати людей. У тій війні, вже після провального завдання в Одесі, він мав право розраховувати на роль інструктора. Але не знав ще Олег Шевцов, що то тільки початок, бо інструктором він працюватиме недовго, коли життя його різко зміниться і доля дасть йому ляпаса, а можливо, й новий шанс. Проте все це ще буде, ще з'явиться, виплигне перед Шевцовим і вже не відпустить від себе. А поки що він бачив, як незнайомим йому чоловікам, що стали його армією, подобається стріляти, як вони дичавіють, забувають усе людське, а діями їхніми керує лютий звір. Ненажерливий та голодний. Невблаганний та брехливий, який помирає разом з тими першими людьми, що рвалися у бій за неіснуючу «Новоросію».

Укотре Олег Шевцов переконувався, що усім керує жадібність. Заради жадібності люди брешуть, зраджують, вбивають. Вони роблять усе, аби задовольнити жадібність, нагодувати своє брюхо, власну пиху, показати іншим, слабшим, що вони є справжніми хазяями їхньої сплюндрованої державою реальності.

– Саме реальності, жорстокої та неминучої, але аж ніяк не життя, бо на Донбасі починалося пекло, – сказав мені дід. Задумався і ще раз додав: – Справжнісіньке кляте пекло!

І він почав згадувати, що було далі і як жила Україна в ті перші роки війни та окупації, як ішли вони кожен своїм шляхом, як боролися і любили, вмирили та воскресали у пам'яті людській, як пробиралися вони до влади крізь хащі корупції, зрад і жорстоких, несправедливих втрат, аби назавжди змінити курс у тому напрямку, якого так не вистачало їхній державі.

Дід та його друзі – міністри, генерали, поети й романісти, актори і журналісти, фінансисти і бізнесмени, чиновники і науковці. Саме з них формувався той перший уряд за часів Диктатора, коли вони прийшли на довгих десять років і зрушили машину корупції з мертвої точки. З'явився страх. І люди стали менше красти. Так починала своє життя громадянська свідомість. Так на бюрократичні посади на німецький лад почали набирати за критерієм не політичної приналежності, а здобутків, технічних навичок та деперсоналізації процесу. Перед можливістю, як і перед законом, усі були рівні.

– Ти знаєш, чому я розпочав свою розповідь з цього американо-російського калейдоскопу подій та імен? Бо вони є уособленням справжніх солдатів тієї війни, її рядовими та генералами, священниками, що кожного дня давали прощення тим, кого відправляли на вірну смерть. Їх не викинеш із пісні. Вони обидва виконували накази керівництва. Але знаєш, Миколо, дивна річ полягає у тому, що ті накази вони виконували суто механічно, без жодних емоцій. І знаєш, чому вони себе так поводити?

– Чому?

– Тому що вони були професіоналами, синку! Впертими та природженими переможцями, – мовив дід, закупив, відвернувся до вікна і став дивитися на Київ. Його старий, давно зниклий Київ, в якому він оселився у неймовірно далекому 2000 році, в якому формувався його світогляд, місто, де він мужнів та йшов уперед, народжував нащадків і навчав прийдешні покоління. Дід був особистістю, і його історія має право бути серед тих, хто намагатиметься розповісти вам про Диктатора України, який узяв її, бідолашну, вже в той момент, за яким настає колапс.

– За нього було багато жорстокості, траплялися й невинні жертви. Але без цього просто не можна було! Нічого б не з'явилося, не зрушилося. Тільки страх, що дуже повільно, але все ж таки оселявся в людях, дав змогу провести реформи. І за це люди дякують йому і сьогодні, – сказав дід, зітхнув і дав мені зрозуміти, що про все інше я дізнаюсь трішки пізніше, можливо, навіть наступного дня, якщо він буде у настрої, аби працювати зі мною та ділитися спогадами про минуле.

Частина друга

Час шакалів

Після революції

2014 рік в інтерпретаціях з 2068 року

Найстрашніші революції – це незакінчені революції. Ті, які потім тліють на зраненому тілі суверенної держави, що намагалася боротися одночасно як з внутрішніми, так і з зовнішніми ворогами.

Такі революції вбивають усе. Найголовніше – вони вбивають надію. Можна чекати довго, недовго, але чекати усе життя і помирати, усвідомлюючи, що так нічого і не трапилося, нічого путнього не сталося, а вся твоя доля промайнула якоюсь химерою, запрограмованою на сірість, нестабільність і суцільний обман – на таке зголоситься не так багато людей. І інші люди, ті, які відмовляться й надалі вірити політикам, тицятимуть у них пальцями і проголосять навіженими. І вони – циніки та прагматики, матимуть рацію. Вони знатимуть, що їх використали, ошукали, зомбували і вкотре вже одурили, і що це процес нескінченний, бо такий ми вже народ, радий вірити, закохуватися до нестями, творити собі нових кумирів або ж підіймати з політичного попелища старих, бігти за кимось і десь у глибині своєї душі розуміти, що все це обман і закінчиться він черговою бідною, катастрофою, здатною поглинути країну і знищити її на віки вічні.

Незакінчені революції тягнуться за країною у її теперішньому, яке миттєво переливається в минуле, аби і в майбутньому диктувати свою злу волю незакінченій справі. І така вже була доля у нашого нестримного волелюбного народу, аби в ту холодну зиму на межі 2013–2014 років пережити незакінчену революцію, яка кричала своїм творцям про наслідки, але вони її не чули, адже кожен з них був зайнятий своїми справами. Що ж стосується самої революції, про неї згадували і використовували усі ті, хто вирішив боротися за владу. Саме тоді українські політики навчилися вправно вести бесіди і монологи про героїзм мертвих. Шкода тільки, що вони так і не змогли говорити про щастя живих. Бо ж боротьба за владу

перекреслювала як щастя живих, так і скорботу за мертвими, які йшли на Донбас, аби захистити свою країну, поки інші грабуватимуть її на очах у всього українського народу, що бажатиме перемоги над корупцією, але не матиме достатньої волі, аби раз і назавжди покінчити з системою, яка перекреслювала майбутнє, бо діяла в інтересах меншості, поки більшість воювала, бідніла, а десь уже й жебракувала, все ще сподівалася, вірила, молила, але у відповідь отримувала страшну тишу, холодну байдужість тих, хто своєю жадібністю перекреслював майбутнє сорока п'яти мільйонів живих людей. Такого не можна було пробачати, і незакінчена революція намагалася сказати про це, але голос її тонував у гучному реготі розгнужданого грабежу.

Тієї весни, коли усе розгорнулося і трапилося те, що трапилося, він щойно припинив працювати тепер уже на злочинну владу, але на весну обіцявся контракт на одного з кандидатів у президенти. Кандидат був не з лідерів, проте інших варіантів у нього просто не було.

Професія політтехнолога вимагала від нього декількох обов'язкових речей.

По-перше, він мусив і надалі писати, говорити, давати коментарі, робити прогнози, які за місяць-другий буде сам же спростовувати й пояснювати, чому трапилось так, а не так, як він те прогнозував. Публічність, постійна інформаційна присутність сприяли зростанню його капіталізації на ринку. Ціна питання для його клієнтів залежала від самого клієнта і те, як йому вдасться продати свій імідж. Але не тільки.

Іншим важливим фактором були знайомства і зв'язки у світі української політики. Як центральної, так і регіональної. І вже на основі таких знайомств починалися розмови, перші фрази без особливого значення, обмін візитівками, обговорення спільних знайомих і загальної ситуації в країні, місті, селі чи селищі. Після того, коли все вже зводилося до корупції й небезпеки дострокових виборів, він замовкав, робив серйозний вигляд, дивився повз

клієнта і чекав, коли той сповістить про своє рішення балотуватися. І саме тут, окрім медійності, в нього був ще один козир, яким він бив карту клієнта. Він мав знання.

Чоловік виріс в оточенні книг і на момент нашої розповіді одночасно читав дві-три книжки, аби йти далі у своєму інтелектуальному розвитку, незважаючи на часи, владу, ідеологію та курс, яким рухатиметься Україна. Розумні люди тепер були потрібні, як ніколи.

Він міг змішувати смачні словесні коктейлі з Ремарка, Гемінґвея, Фіцджеральда (особливо подобався жінкам), Памука (знати цього турецького лауреата Нобелівської премії з літератури вважалось правильною справою) чи Льюїса (відкривши колись давно його книжку «Тітонька Хулія та писака», він вже не зупинився, аж поки не проковтнув інші твори письменника, стежачи за усім, що може бути сказаним та написаним великим перуанцем Маріо Варґасом Льюсою) та Фукуями, Кіссінджера, Хантінгтона і Джозефа Ная^[22], говорити про шпигунський роман ле Карре, порівнюючи його з роботами ґрема ґріна та Еріка Емблера^[23], а після звертатися до думок Хайєка, Мілтона Фрідмана, Фернандо де Сото^[24], яких усіх після заперечував теоріями та постулатами з Айн Ренд і переходити на Аристотеля, Платона, Макіавеллі чи Гоббса.

Він читав «Майн кампф» Гітлера, свого часу перехворів на твори Муссоліні, книжки про Франсіско Франко, Пол Пота, Піночета, Кемаля Ататюрка, Лі Куан Ю та інших діячів різних країн і епох, чий життєвий і політичний досвід міг стати у нагоді. Врешті-решт він любив книжки, і книжки любили його – їхнього відданого та чесного читача. Читача, котрий завжди купуватиме книжки.

– Подивіться, хто йде до Ради! Почитайте ці прізвища! Хто ці люди?! Яким чином вони писатимуть закони? Що це за вертеп, а не парламент? Куди усі ми котимось??? – кричатиме він в одному з пивбарів старого Подолу наприкінці вересня 2014 року, рівно за місяць до парламентських виборів в Україні.

Але поки що був березень, учора Росія остаточно вкрала Крим, усі в Києві готувалися до дострокових президентських виборів, а на Донбасі починалась «русская весна» – пора смертей, часи обману. А він сидів у Києві, писав аналітику для двох замовників, третьому робив блоги та спічрайтинг, і мав купу вільного часу, аби вже всістися і писати свій новий, зовсім інакший, ніж усі попередні, роман. Він вірив, що саме цей ще ненаписаний роман стане найголовнішою книгою його життя. Він знав, що мине час і він помре, а роман його житиме, і його ім'ям називатимуть вулиці та парки. Саме така перспектива гріла його егоїстичне его, що було рушійною силою усіх його амбіцій.

Чоловіка звали Микола Сергійович Кутній, йшов йому тридцять перший рік, і у колі своїх колег та знайомих він вважався хлопцем, який мав голову на плечах та знався на тому, як будувати стратегії. Але у постреволуційному Києві, де в очах містян була недовіра і страх, Кутньому потрібно було позмагатися за клієнта, адже час був такий, коли старих не стало, а нові тільки-но рвалися до влади. Біда була в тому, що він не знав тих нових, адже усе своє життя був прикутий до однієї групи, що вважалася опонентом усього нового та демократичного. І це було проблемою, про яку він знав і думав, як упоратися з нею.

«Треба розширювати ринок!» – вперто сказав він собі і йшов Києвом, упевнений, що доля буде до нього ласкавою.

І вона стала для нього ласкавою, коли один іміджмейкер сказав, що наразі знайомому генералу потрібна якісна аналітика, і він дав контакт генерала Кутньому, а потім вони зустрілися і генерал, тримаючи у своїх руках аркуші паперу, зачитав Миколі Сергійовичу біографію його, Кутнього, життя. Навіть із тими фактами, які Кутній, як йому здавалося, вдало приховав від усіх. Після цього Микола Сергійович забув і про кандидата в президенти, і про старих замовників, і про усіх вірогідних нових. Він дивився тільки на свогознайомця.

– Ви так перевіряєте усіх потенційних партнерів? – спитав генерала Кутній.

Той зміряв його поглядом і сказав:

– Не партнерів, а найманих робітників. Ви станете моїм найманим робітником. Можливо, з гарною заробітною платою. Але відтепер увесь ваш час, ваші сили та ваш інтелект повинні концентруватися виключно на тих завданнях, які я ставитиму перед вами. Ніяких інших клієнтів! Жодних фрилансів! Працюєте виключно на мене. Усі сили – на мої завдання! Ані кроку в сторону!

– Я маю час, аби подумати? Можливість відмовитися?

Генерал зітхнув, узяв аркуш чистого паперу, написав щось ручкою і простягнув його Кутньому.

– Це ваша заробітна плата на місяць. У євро. Часто будете працювати без вихідних. Будуть і відрядження. Два-три рази на рік зможете брати відпустку. Коротку. Не більше п'яти-семи днів. Якщо спрацюємось, років за два отримаєте ще квартиру.

– А кар'єрні бонуси?

– Ви будете звітувати виключно мені. Вважайте це вашим кар'єрним бонусом. Багато хто з ваших колег про таке навіть і не мріє.

– Але чому саме я?

– Ви здалися нам перспективним. Побачимо, чи не обманюємо ми себе.

– Ми – це хто?

– Рано вам ставити такі питання. Поки що рано.

– І що я маю робити?

– На жаль, про це я можу вести з вами розмову виключно після вашої згоди.

– Але ж...

– То що скажете?

– Навіть...

– Виходити на роботу з вівторка. У понеділок навіть кораблі з гавані не виходять. Додаткову інформацію отримаєте у мого

помічника.

– І все ж таки...

– Вам не подобаються наші умови?

– Не в цьому річ...

– Тоді не перебивайте мене, будь ласка! Я так розумію, що ви з нами?

Генеральська тональність, його стрімкий та тяжкий погляд, дихання, все це тиснуло на Миколу Сергійовича, і він зрозумів, що пірнає у невідомість тільки тоді, коли сказав:

– Гаразд, я з вами. Подивимось, що з того вийде.

– Або пан, або пропав! Поважаю! Люблю таких, як ви, – засміявся генерал.

– Яких?

– Ризикових та амбітних. Ви ж, напевно, себе Гемінґвеєм уявляєте? Жалкуєте, що не в той час і не в тій країні з'явилися на світ?

Кутній спокійно дивився на генерала. В нього не було бажання щось йому пояснювати, сперечатися, доводити. Він просто сидів і думав, яким чином має повідомити усіх своїх теперішніх клієнтів. Адже цифра, написана генеральською рукою на простому аркуші білого паперу, визначала все.

– Я можу йти? – запитав він у генерала.

– Ну, йдіть. Але вже у вівторок ми будемо чекати на вас. І моя вам порада. Не накойте дурниць у найближчі дні! Ви нам потрібні.

Кутній кивнув головою, потиснув міцну руку генерала і пішов геть.

Він не знав, хто був його співрозмовником, яку групу впливу чи організацію він представляв, його можливостей та здатності впливати на рішення в країні. Микола Сергійович Кутній уклав договір про роботу з людиною, яку абсолютно не знав. І чим далі він ішов від офісу, де відбувалася зустріч, тим чіткіше усвідомлював, що щойно продався одному з дияволів, які мають свої плани на Україну.

– Що ж, – сказав собі Кутній. – Не ми обираємо наших дияволів. Вони самі обирають нас.

День за днем травень утікав від людей. Мчав вулицями міст і автошляхами країни, летів понад морем, гомонів зеленим листям садів і парків і дарував тепло, аби закінчитися, промайнути, коли вже грудень забиратиме сонце своїми хуртовинами, а після, вже знову по весні, – березень промайне проливними дощами, за якими десь вже аж наприкінці квітня, знову вигляне воно – вічне й неповторне сонце.

З висоти вікон, що заміняли стіну, Кутній дивився на центр Києва. Місто було заклопотаним. Затори, люди, різні звуки, лайка, злість і ненависть одне до одного, готовність захищати тільки своє, до самісінького кінця, незважаючи ні на що. Ані Майдан, ні смерті Небесної сотні, ні загроза російської агресії – ніщо не міняло українців. І надалі кожен з них вперто залишався самим собою – хто ідеалістом, хто циніком, хто бовдуром, а хто хитрим хапугою.

Другий місяць поспіль Кутній працював на генерала. І те, що він побачив, уразило Миколу Сергійовича. Ситуативний аналітичний Центр, який працює на невідомого ще Кутньому замовника, був дійсно потужною структурою.

Взагалі, юридично Центру як аналітично-дослідної структури не існувало. Його співробітники числилися хто де. Але жодного нарікання, тому що розцінки на розум у тому Центрі були досить поважні. І саме цей фактор визначав навесні 2014 року абсолютно все.

Та й колектив підібрався – ще той. Кожен зі своєю старою історією, своєю таємницею, амбіціями та планами. Вони були різні, хтось десь раніше перетинався, когось Кутній бачив уперше. Але усі мали ясний розум і певні неординарні здібності. Математики, аналітики, політологи, економісти, фінансисти, соціологи, психологи, офіцери спецслужб, два колишніх військових журналіста, айтишники і група силового блоку. Різні люди, різні долі, але усі вони мали працювати над рекомендаціями й прогнозами, на основі яких хтось невідомий для них усіх приймав рішення.

Центр був «фабрикою думки», чиї прогнози цінувалися у певних політичних та фінансово-промислових колах Києва, Вашингтона і Брюсселя. На роль керівника Центру без жодних вагань та довгих диспутів було обрано Максима Віталійовича Доброзная – генерала спецслужб, колишнього розвідника-нелегала, професійного аналітика й оперативника. У коридорах Центру ходили про нього легенди, які обростали новими подробицями, що додумували підлеглі Доброзная. Максиму Віталійовичу дуже личило його прізвище, адже при першому погляді на нього людина починала нервувати. Здавалося, що він знає про вас усе.

– Ти знаєш, Миколо, він був дивовижною особистістю. Статний такий чоловік. Сивуватий вже, хоча і сорока не виповнилося. Жінкам подобався. Чоловіки його боялися. Він умів переконувати. І вмів примушувати. Але також він умів вірити. Вірити в те, чим займався, чому присвятив своє життя. І цим вирізнявся серед собі подібних, – сказав мені дід, розповідаючи саме про той момент свого життя, коли він – молодий, вже одружений, перспективний та цікавий, потрапив на роботу до загадкового генерала.

– З цього все і почалося, – мовив з нотками ностальгії дід. – Наш шлях до влади.

З його голосу я зрозумів, що він сумує. Сумує за своєю молодістю, за тим часом, який розвіявся у пам'яті ще живих людей і рік за роком танув, залишаючись в архівах, на старих фото, відео та інших носіях. Час помирає разом з людьми, бо його вже ніхто не згадає, не поділиться досвідом, не розповість про тих людей, які жили тоді – в часи російської агресії, в найтяжчі українські роки.

– Ми обирали нового президента, бо той, що був у нас, утік до Ростова, а потім до Москви. Про втечу Януковича писано-переписано, сказано-переказано, навіть фільм зняли наприкінці 20-х років. «Втеча зрадника». Не дивився? – дід повернувся у кріслі обличчям до книжкової шафи. Я зрозумів, що він намагається знайти своїми старими очима якусь книжку.

– Що ти шукаєш? – запитав я його.

– Помовч! – без злості grimнув він на мене, а потім додав: – Друга полиця знизу. Один-два-три-чотири... сьома книга зліва. Принеси її мені.

Я підвівся, узяв книжку і прочитав її назву. «Політичний режим Віктора Януковича». Автор – дід. Рік видання – 2020. Сорок вісім років тому. Я знав цю книжку, як і усі інші, писані моїм дідом.

– Розгорни її. Сторінка 148. І зачитай третій абзац зверху.

Я відкрив книжку, знайшов потрібне місце і зачитав у голос:

«Віктор Янукович був найгіршою кандидатурою з усіх можливих від Донбасу, але так було потрібно долі, аби саме він став кандидатом у президенти, а пізніше і президентом».

– Якби не Янукович, а хтось інший став би в 2010 році біля керма держави, не було б Майдану. У Януковича елементарно не вистачило розуму й бажання усвідомити, що значить бути президентом. Така моя думка. Така моя переконаність, синку. Нам просто не поталанило на порядну людину в той час.

– А пізніше? – запитав його я.

– Що пізніше?

– Теж не поталанило на президента?

– Після Майдану усім потрібен був час, аби усвідомити, що ідеали та реальність в умовах України – несумісні речі. Але без тих років, що минули від революції до приходу Диктатора, ми не можемо говорити і про самого Диктатора, бо він був породженням не революції, а саме постреволуційного часу. Коли невизначеність правила усім. На той момент, синку, наша держава перебувала у стані важкого, хронічного хворого, якого могли врятувати одним тільки хірургічним втручанням. Порядок потрібно було наводити сильною рукою.

Дід замовчав, схилив свою сиву голову, а потім одразу переключився на попередню розповідь про роботу на генерала. Адже, як він сказав нам усім, саме з тієї роботи все у нього і почалося.

– Генерал Добрознай умів цінувати та заохочувати розум. Він був справжнім «мисливцем за головами».

– Чим же конкретно ви займалися? – запитав урешті-решт я.

– Усім, синку, – посміхнувся дід. – Ми займалися практично усім, що мало відношення до політики, війни, міжнародних відносин та стратегій виборчих перемог. Ми були аналітичним центром, який продукував державну політику та поради для іноземців, котрі грали свою гру на території нашої з тобою батьківщини. Не забувай, що того першого постреволюційного року ми ледве не втратили суверенітет і незалежність. Ми ледве не втратили державу. Наша суб'єктність на світовій арені була кволим цуцням, якого викинуло на вулиці злого і жорстокого міста. Європа і адміністрація Обама боялися Росію. Цей страх відчувався в повітрі. Він жив десь на підсвідомому рівні, а намагання України апелювати до Будапештського меморандуму розбивалися об холодний цинізм жорстокої дійсності, в якій ніхто не мав жодних намірів виконувати колись узяті на себе зобов'язання. Що б там потім усі вони не говорили, але анексія Криму дала мені розуміння, що ніхто з західних держав не починатиме велику війну з Москвою через Україну. У нас забрали ядерну зброю, а взамін подарували рожеву казку про європейське майбутнє, якого ніхто в Україні не знав і не бачив. Історія приходить двічі. Вперше як трагедія. Вдруге – наче фарс. Ось після подій напередодні Другої світової війни, які скінчилися справжньою глобальною трагедією, історія заграла злим фарсом в Україні. Захід застосовував тактику економічних санкцій. Росія робила ставку на приховану військову силу та ефективну пропаганду. І в той 2014 рік Москва виграла у Заходу, бо її голоси було чути повсюди. А її зброї і орди жорстоких солдатів боялися повсюди в Європі.

– Ти працював на розвідку? – чомусь запитав я діда.

– Не зрозумів. До чого тут це?

– Ну, мені здалося, що твій генерал був причетний до розвідки.

– Мій генерал був причетний не тільки до розвідки. І не тільки України. Пізніше я дізнався, що наші аналітичні розробки й сценарії були основою для ряду спецоперацій. Доволі вдалих спецоперацій.

– Діду, скажи, а чому все-таки утік Янукович? Можна ж було все вирішити мирно. Стільки б людей залишилося б жити і не було війни.

– Можна було, – відповів на те дід. – Але для того потрібно було мати розум, сміливість і відповідальність. На жаль, Україні дістався президент, якому були властиві зовсім інші якості.

Після цих слів ми мовчали. Кожен думав про своє. Дід – про роки далекої молодості. Я – про цю кляту книжку, яка захопила мене і яку я писав, недосипав уночі, зранку йшов у клініку, проводив нараду, давав указівки, але оперувати я перестав. Я навіть подумував, аби взяти відпустку на рік за свій рахунок. Але поки що продовжував жити у шаленому ритмі, коли завжди на щось не вистачає часу. На сім'ю, буденні радощі, насолоду життям. І коли починаєш усвідомлювати, що нічого вже не повернути, десь там у грудях починає боліти від туги. За чим, запитаете ви мене. А хто його знає? У кожного своя туга, свій єдиний таємний біль, змінити який вдається не усім. І тільки той, хто здатен вирвати нестерпний біль зі своїх грудей, може пишатися власним умінням забути минуле. Проте забути минуле означає і забути себе. А тим, хто забуває навіть себе, не варто і починати жити, бо такі люди не здатні принести щось путнє у цей такий добрий і такий жорстокий світ. Я переконаний у цьому, як і мій дід, тому і живемо кожен зі своєю тугою, рухаючись далі у вирі подій, дивлячись у майбутнє, що майорить на горизонті та згадуючи минуле, яке були кривавим, жорстоким, цинічним, але водночас мужнім, сміливим і відчайдушним. Україна народжувалася не у законах, що лягали словами на папір. Вона народжувалася разом з кулями стрілецької зброї, з вибухами гранат і ракетними пострілами, що летіли Україною в ті далекі роки, бо йшла боротьба, в якій усі ми – українці другої половини ХХІ століття, могли б і програти. І тоді б моя історія мала зовсім інше продовження, бо скоріш за все мого відомого та славетного діда розстріляли б або

посадили б років на двадцять. Ті, хто підтримав Диктатора, хто стояв з ним поруч у найважчі хвилини, були кастою недоторканих. І відрізнялися від усіх каст, що були до них, тільки своїм переконливим поглядом на боротьбу з корупцією. І вони її поборили! За це їм і дякуємо. А хтось, напевно, проклинає. Бо крові при Диктаторі, як і змін, було вдосталь.

– Багато було крові. Але тільки так! – сказав того вечора мені дід і стиснув свій кулак, в якому ще жевріла чоловіча сила і мужність.

Дід був чесним зі мною, і, розпочавши з Томаса Лейла, він знову повертався до нього, чи то сама історія повертала усіх нас до американця, який стріляв на Майдані і бачив такого ж снайпера, який теж стріляв на Майдані. Лейл входить знову у нашу розповідь, повертається до неї, аби грати свою важливу роль у подіях, що передували тим всенародним виборам, які й наділили Диктатора владою.

– В роки моєї молодості Україна була країною корупціонерів, аферистів, нахаб, солдатів, іноземних шпигунів та радників, а також мародерів, сепаратистів і відвертих зрадників, – дід прищурих свої розумні очі, почесав за вухом і додав:

– Часи були такі, синку, коли, одягнувши вишиванки, «шароварники» розкрадали і шматували Україну. Скажу тобі більше – не тільки чужі, але й свої. Саме це і було тією трагедією, раною, хворобою, яку своїми різкими та досить суперечливими з точки зору ліберальної демократії методами вправно вилікував Диктатор. Там, де не діє слово, бажаний результат дає тільки сила. Запам'ятай це, синку! Без цього тобі ніколи не зрозуміти Диктатора. Його цікавила країна, а не гроші. Йому завжди вистачало того, що він мав. Він жив, як живе середній клас. І ця його риса забезпечувала народну згоду на розстріли та розправи. Його любили бідні. А бідних у ті часи була переважна більшість. Ось так, синку. Знай свою історію! Роки були цікаві. Трагічні та величні часи! – і лише після цього я зрозумів, з якою несамовитою силою мій дід любив ті далекі роки. А ще я зрозумів, як палко він любив Україну і як істинно вірив у

справедливість тієї політики, яку сповідував Диктатор, ламаючи старе, аби на руїнах занепаду будувати зовсім іншу державу, яка вже ніколи не буде схожою на ту Україну, яку знали в світі на початку ХХІ століття. То буде інша якість влади, інакший світогляд, життя заради громадян, в яке вже ніхто не вірив. То буде дійсно перемога перемог, але перш ніж вести розмову про перемогу, ми неодмінно маємо сказати і про зраду, яка стала модним псевдоінтелектуальним трендом тих років, що йшли одразу за незакінченою революцією.

2014–2019 роки

Про зраду

Усе стало іншим в Україні. Драматичнішим та песимістичнішим. Повсюди жила суцільна «зрада», яка народилася на Майдані і множилася країною, об'єднуючи різних людей у їхній спільній зневірі.

Перший рік після революції промайнув у тяжких втратах в боях за Донбас та президентських і парламентських виборах, коли до влади остаточно прийшли ті, хто мав продемонструвати «життя по-новому з сильним прем'єром для складних часів».

Не вийшло!

Не вдалося!

А може, взагалі не планувалося?

Така вже була сумна традиція, що українські політики, які ставали на п'єдестал найвищої влади, не спромоглися продемонструвати «українське диво». Ні економічне, ні соціальне, ні політичне. Мабуть, кожен з керманичів розумів свою високу державну місію виключно у його особистих категоріях, що минали горизонти державного, обмежуючись вузькими і підступними егоїстичними інтересами легкої наживи та зловживання службовим становищем. Здавалося, що революція, війна, втрата Криму, стільки жертв – все це вплине на світогляд людей. Не судилося. Не сталося, бо як тільки ті люди потрапляли до владних кабінетів, усі їхні гасла залишалися за

парканами та стінами установ, в яких жила держава, а з нею і корупція.

У 2015 році «суцільна зрада» тільки посилювалася. На те були об'єктивні причини. Вітчизняна економіка не демонструвала успіхів, ціни й тарифи на комунальні послуги росли (так Україна наближалась до європейських стандартів), доходи населення були мізерними, на фронті гинули українські воїни, люди все частіше задумувались над питанням, чим, власне, усе це скінчиться. І чи заради такого вертепу й хаосу була революція?

Критиків влади в той постреволюційний період було в Україні достатньо. І, чесно кажучи, вони мали на те право. Шкода, правда, що більшість із них критикували владу з простої причини власного бажання самим стати тією владою. Навіщо? У кожного своє его.

Конспірологи публічно заявляли про наміри масонів штучно зменшити населення України, а саму нашу державу перетворити на сировинний придаток. Для цього буцімто і кандидатури владарів підбиралися. Хтось казав про класичну «бананову республіку», лунали думки і про буферну зону між Росією та Європою, про клептократію і новий олігархічний режим, який відрізняється від попереднього розумом, знанням іноземних мов та більшою жадібністю і цинізмом. І чим далі рухалися дорогами життя, тим всеохопнішою ставала зрада.

Зрада жила повсюди, де була Україна. Вона оселилася у холодних домівках людей, правила свій бал в окопах та на лінії зіткнення з сепаратистами, лунала дитячим криком новонароджених у пологових будинках, тихо зітхала старенькими легенями бабусі, яка йшла геть з аптеки, так і не купивши собі ліків, проглядала крізь дірки неіснуючої стіни на кордоні з Росією, веселилась у нічних клубах та притонах Києва, Харкова, Одеси, Дніпра і Львова, наче в країні і не було ніякої війни. Зрада ходила вулицями міст, була непроханим гостем сіл та селищ, заходила гучним і страшним сміхом на високих Печерських пагорбах, забирала у людей останнє – надію, породжуючи лише розчарування й ненависть. А тим часом

люди почали задумуватися. Десь лунали думки, що при попередниках життя було кращим, а на руках у людей не було такої кількості зброї, долар коштував вісім гривень, і за комуналку не доводилося віддавати останнє. І коли прихильники влади звертали увагу суспільства на відверту маніпулятивну основу теорії «про долар по вісім», любителі зради тільки посміхалися на те у відповідь, а думати продовжували своє – незадоволене й бунтарське.

Миттєвих змін, про які так мріяв український народ, не сталося. Люди почали втрачати роботу, малий і середній бізнес зупинявся, загнаний у глухий кут новими реаліями, пенсіонери й інші незахищені верстви населення у розпачі не бачили майбутнього, а за злочини на Майдані, за вбивства людей так ніхто і не відповів. Це розуміли як у країні, так і за її межами. І чим далі минав час від революції, тим більше було питань, але ось відповідей на них не вистачало. До того ж війна не закінчувалася, Росія продовжувала наполягати на своєму, множачи число жертв, Мінські угоди дали час для української армії, проте порушувалися і врешті-решт були знехтувані, пошук нових форматів і тези щодо введення миротворчого контингенту ООН на окуповані території Донбасу не давав результатів, адже Кремль не йшов на поступки, а й надалі продовжував демонстрацію і реалізацію «імперської величі» Російської Федерації.

В найважчі моменти перших двох років війни зрада досягала стадії справжньої шизофренії, яку вміло підігрівали як у самій Україні, так і з Москви. Ментальність українського народу мала ще й свою специфіку. Та ментальність дивилася навіть на перемогу з погляду зради, шукала кволі місця, діставала з шафи приховані скелети, говорила на біле чорне, а на чорне біле і переконливо казала українцям, що та перемога – то теж суцільна й цинічна зрада.

У таких умовах були потрібні справді радикальні зміни. Але їх не було, хоча про них говорили, на них чекали, сподівалися, дехто ще не переставав вірити у прорив, проте минав час, щодня у новинних

стрічках українці читали про нових загиблих у жорстокій війні, за якими йшли повідомлення про черговий хабар, яке вже за рахунком викриття, про будинки-палаці та автомобілі преміум-класу, про коханок і «діамантових прокурорів» й офшорні запаси тих, хто з обов'язку державницької посади мав з ними боротися, про відпочинки можновладців на екзотичних островах та Лазурному березі. Кланово-олігархічна фантасмагорія гуляла країною, веселилася в її великих містах, грабувала її села, залишаючи селян без їхнього єдиного багатства – землі, вела цілі війни за популярне у Китаї, Польщі та інших країнах каміння під дивною назвою «бурштин», рубала своєю мускулистою вправною рукою український ліс, який, перетнувши кордон, ставав уже словацьким, турецьким і румунським, купувала вугілля у проросійських бойовиків, а потім продавала його на внутрішньому ринку України, наче воно і не у сепаратистів куплене, взагалі вела торгівлю через лінію фронту, й усі прихильники зради досконало знали, що той, хто контролює блокпости на лінії розмежування, «заробляє» шалені гроші, а тим часом з країни виїжджала молодь, люди тікали геть, наче ті далекі емігранти початку ХХ століття, що рушали до Америки з Російської та Австро-Угорської імперій, Італії чи Греції, а в Україні залишалися ситі корупціонери, голодні пенсіонери та діти без майбутнього, люди спивалися, а ті, хто повертався з фронту, розуміли, що держава забула про них, наче їх ніколи і не було. Наче вони і не воювали за свою батьківщину.

Помилкою, злою та безглуздою помилкою влади, було те, що вона – влада, сама підігрівала зраду, годувала її щодня новими темами та випадками, які пізніше, крізь десятиліття та роки, стануть українською історією, нагадуватимуть нащадкам того постреволюційного та воєнного покоління про те, що у світі є не тільки добро. У світі існує ще й зло, яке одягає різні маски, але завжди за тими масками ховається одна й та ж сама суть. Огидна, цинічна, неприємна суть жадібних і бездушних людей, які не бачать свого життя без легкої наживи.

Політика влади не приносила позитивних результатів. Україна жила від кредиту до кредиту, а внутрішні чвари були небезпечнішим ворогом, аніж зовнішня агресія. Активістів та патріотів прямо з фронту відправляли до поліцейських відділків, а усі, хто мав нахабство критикувати владу, неодмінно отримували клеймо «агента Кремля». Ось так жила Україна після Майдану, стікала кров'ю своїх синів і доньок, плакала за втраченими можливостями і майбутнім, яке більшості людей бачилося незрозумілим, сумним і безперспективним.

– Здобули! – сміялася зрада з обдуреного українського люду, що віддавав найдорожче – своє життя, поки окремі його представники грабували та шматували ту нещасну, прокляту і таку жертвну країну, яка не знала іншої долі, як боротися за своє існування і стверджуватися всупереч бажанням її ворогів.

Про перемогу

Аби заперечити зраду, перемога активно й нахабно рушила у свій нелегкий шлях Україною.

Ціла армія йшла за нею. І звалися ті воїни «порохоботами». Серед них були й такі, які дійсно вірили у зміни, намагалися пояснювати іншим, що треба підтримати як президента, так і прем'єра, адже важкі часи, Росія нахабно вторглася на територію України, проте усе вийде, потрібно тільки трішки потерпіти, почекати, протриматися.

У перші два роки після Майдану люди намагалися ще вірити. Але ті, хто трохи розумівся на політиці й знав, хто прийшов до влади, тільки посміхалися. Бо не може бути віри тим, хто не тримає свого слова. Хто цинічно бреше заради одного – абсолютної влади, яка відкриває шлях до шалених статків. Тому і армія перемоги ставала все меншою і непереконливою. Вона танула, наче зимовий сніг під яскравим та теплим сонцем. Вона гинула разом зі своїми керманичами, що безсовісно вели ту армію на вірну смерть.

Що би не говорила зрада, але перемога мала у своєму запасі вагомий козир. Він стосувався Росії. Остання українська революція

XXI століття зірвала «братню маску» з обличчя Кремля. Українці зрозуміли, що не існує ніякої дружби й братерства. Врешті-решт відкрилася істинна сутність росіян – хижа, зла і жорстока. Зомбований люд ішов до України, аби вбивати і нищити. Приховане бажання, яке жило у нутрощах росіян, вміло відкрив їхній президент. І тому українська перемога спиралася на тезу про те, що Україна назавжди відірвалася від злої імперії і повернулася до європейської домівки. Але Європа не квапилася приймати Україну. Та й деякі українці були прихильниками Росії, сумуючи за спільним радянським минулим, за цінами й зарплатами, які були за минулої влади, за миром і Кримом, який, як вважали такі громадяни, не Росія забрала, а саме українська хунта віддала. Дивні люди, вони хотіли жити у дружбі з Москвою, яка нищила їхній народ, але ось саме цей народ мав платити таким громадянам пенсії.

Як би там не було, а перемога взялася демонструвати реформи. Іноземці в уряді, поліція замість міліції, парламентарі без освіти, а виключно з незначним революційним досвідом та вмінням добряче врізати по опозиційно-корумповано-сепаратистській пиці ногою чи рукою, прозорі системи державних закупівель, нові антикорупційні органи і, звісно ж, найкращі канони західної демократії та боротьба з корупцією, яка врешті-решт розбивалася об бездушну систему суддів та судів, законодавства, відсутність політичної волі і небажання щось радикально змінювати.

І ось, коли на вулиці міст та сіл України прийшов 2017 рік, була здобута вагома перемога, яку влада однозначно записала до свого активу і нагадувала про це своїм громадянам.

Безвіз.

Коротке і дивне слово, яке того літа уособлювало перемогу України, адже то був перший реальний квиток нашої неньки до Європи. Захід зробив свій крок у відповідь на тисячі загиблих, на сотні тисяч біженців, переселенців, котрих гнав геть з їхнього дому жорстокий вітер несправедливої війни. Нам кинули м'яч, спостерігаючи, як ми використаємо той довгоочікуваний пас

європейців, яким у більшості своїй було байдуже до України, бо кожен з них зменшував свій світ до розмірів власної країни, міста, села, вулиці, сім'ї. Але, незважаючи на це, що би не казали росіяни про Європу та Україну, які б нові доводи не вигадувала їхня пропаганда, що би не поширювали сотні й тисячі проплачених «тролів», які з початком україно-російської війни стали невід'ємною і досить важливою частиною інформаційної машини Кремля, але безвізовий режим був безперечною перевагою закордонного паспорту громадянина України над своїм колегою з Росії. Європа ставала ближчою, і українці не забарилися цим скористатися.

Грав свою роль безвіз і для мешканців Криму та окупованих територій Донбасу. Отримати біометричний закордонний паспорт України кортіло багатьом тим, хто свідомо або примусово змінив громадянство на російське, або ж обзавівся папірцями псевдореспублік. Безвіз боляче вдарив по самолюбству та «імперській величі» луганських і донецьких ватажків, адже вони, окрім поїздок до Ростовської області і таких же окупованих Абхазії та Осетії, нічого іншого запропонувати людям не могли. І це пробирало до живого.

Впевнені крики зради і скрутна економічна ситуація в країні, спираючись на безвіз, гнали сотні тисяч українців у пошуках кращої долі, нового життя, впевненості та стабільності, захисту і спокою, коли кожен день починається інакше, аніж то було в Україні. Тільки у 2017 році з України виїхало один мільйон чоловік. Гнітюча, вражаюча цифра, яка криком кричить, верещить про проблеми, вказує на небезпеку, але її, як і багатьох в тій країні, не чують і намагаються не бачити.

Перемога заперечувала зраду, але з кожним новим роком робила це більш невпевнено, якимось зовсім по-дилетантськи, намагалася просувати власний порядок денний, якому вже не вірили, тому що ситим ніколи не зрозуміти голодного, так само як корупціонеру не збагнути бажань чесної людини. Влада наймала собі нових воїнів, які б прославляли перемогу, кидала на це матеріальні ресурси, аби

усі повірили у те, чим не жили. Проте, що би не казала зрада, але перемога була. Вона не мала нічого спільного з українськими керманичами та їхньою шкідливою політикою. Вона жила в серцях простих українців, які щодня прокидалися та йшли у свій черговий бій з вірою, що усе не дарма, що вони захищають свою батьківщину, аби їхні діти жили у добробуті та безпеці.

І ті прості громадяни, яких влада забивала ногами, обкладала податками та тарифами, дурила і обманювала, аби потім кидати напризволяще, саме вони і були перемогою України над усім злом, яке йшло як ззовні, так і зсередини, намагаючись забрати останнє, що ще залишалося у людей. Саме вони посміхалися на вулицях перехожим, допомагали незнайомим їм людям на фронті, чим і відрізнялися від росіян, які в останні роки не посміхалися ані життю, ані перехожим, ні навіть своїм дітям, бо жили вони у занадто жорсткій країні, яка не залишала часу на посмішки, адже вічно вимагала від своїх громадян тільки жертвності, одного лишень терпіння та смиренності у всьому, що стосувалося основних канонів буття, встановлених бездушною системою державного управління за часів президента Путіна.

Зима 2018 року

Майкл С'юті постарів. Роки брали своє, але той, хто думав, що старість перетворила містера С'юті на хворого та немічного дідугана, дуже помилявся. Люди, які знала старого Майкла, казали про нього лишень одне:

– Подивіться у ці очі! Вони ніколи не старіють. Його очі виражають саму його сутність. Здається, що він і помре з цим свідомим, зосередженим поглядом очей, які бачили зло у всіх його проявах, а з добром були знайомі хіба що тільки теоретично.

І то була правда.

Він їхав з Ленглі, штат Вірджинія, до Вашингтона, округ Колумбія, де у нього була зустріч. По праву сторону за спиною залишався Меморіал Лінкольна, а його шофер далі тиснув на газ, прямуючи

Констит'юшн Авеню, в самому серці американської столиці, де попереду виднівся Капітолій, а по ліву сторону за Еліпсом та Президентським парком був Білий дім – таємнича та всесильна будівля, з якої ось вже десятиліття поспіль намагалися правити світом.

Звернувши наліво, на Шосту стріт, що на Північний Захід, авто Майкла С'юті проїхало приблизно вісімсот метрів і зупинилося. Був січень, п'ятниця, сонячний день, який вплив з-за хмар та мілкого снігу, наче дарунок небес жителям та гостям столиці США. Температура трималися у межах 28–32 градусів за Фаренгейтом, або 0–2 за шкалою Цельсія, і люди радісно гуляли містом. Але були в тому місті і такі, як Майкл С'юті, що рідко заїжджали до столиці у пошуках розваг, адже там, як правило, завжди на них чекали лише справи.

Нога Майкла С'юті ступила на землю після того, як охоронець, що сидів спереду біля шофера, відкрив задні дверцята машини. Старий С'юті оглянувся навколо, провів очима по фасаду триповерхового будинку, будованого тут за часів президента Америки Стівена Ґровера Клівленда^[25], і неспішним кроком рушив до дверей, біля яких виднівся старомодний дзвінок, що висів тут з 1953 року.

Двері відчинилися, а на порозі стояв дворецький, якому було приблизно під шістдесят років, але уся його статура, вираз обличчя говорили про те, що він відчувається не гірше, ніж якихось тридцять років тому.

– Як справи, Гілберте? – запитав Майкл С'юті, коли подавав дворецькому своє пальто і шляпу, в якій він незмінно ходив ось уже майже сорок років.

– Дякую, сер. Аби не гірше, містере С'юті.

– Усі вже зібралися?

– Чекаємо ще на містера Крокса та мосьє Фонтеблю. Їх літаки затрималися.

– Що ж. Дорога – вона така, – сказав на те С'юті і пішов коридором до прокуреної зали, стіни якої оточували книги, а у

м'яких шкіряних кріслах та на диванах, за різними столиками з червоного дерева барною стійкою, час від часу збиралися ті, хто приймав рішення, як жити іншим. Майкл С'юті був одним із них.

Коли він зайшов до зали, більшість, але не всі, повернулися в його сторону.

– Проходьте, С'юті! Радий вітати вас серед нас, – звернулась до нього людина з Білого дому на ім'я Роні Шин. Роні був з Бостону і до команди нового президента долучився ще в університеті, а потім з бізнесу досить стрімко та активно перейшов у сферу політики і почав досягати успіхів.

Містер Шин привітався з Майклом за руку і пройшов далі, аби дати можливість і іншим насолодитися його приємною компанією.

С'юті крокував залом, вітаючись із присутніми, аж поки Боб Інґ не зробив йому знак рукою та не запропонував Майклу приєднатися до нього, аби в очікуванні решти гостей випити порцію чистого віскі та перекинутися дрібком слів.

Боб Інґ був з тих уродженців Східного узбережжя, які «народилися з грошима» і впевнено продовжили батьківську справу. Бобу було шістдесят сім років – на сім років молодший за Майкла С'юті, він усе своє життя займався політикою, отримуючи від цього заняття як моральну насолоду, так і матеріальне задоволення, адже його заводи з виготовлення зброї завжди мали гарні стосунки з Пентагоном. Боб Інґ був там своїм. І мало хто знав, що останні п'ять років два місяці і ось вже шістнадцять днів містера Інґа запрошують взяти участь у нарадах, які змінюють життя цілих країн. Боб Інґ був тим, хто мав право на власну думку та рішення.

– Як справи, Майкле? – голос у містера Інґа був низький, але виразний.

– Вашими молитвами! Працюємо, – була на те коротка відповідь Майкла С'юті.

– Знаєте, хто ініціатор сьогоднішньої зустрічі? – запитав його Інґ.

С'юті прищурих свої розумні очі. Інґ зрозумів, що той не знає, і назвав ім'я та прізвище людини, котра вирішила зібрати сьогодні

усіх членів їхнього невеличкого клубу. І Майкл С'юті побачив у цьому перспективу, адже тепер, коли влада у його країні повністю належала його ж рідній Республіканській партії, він хотів зробити останній кар'єрний ривок перед тим, як...

Він не хотів думати про смерть, котра з кожним новим днем ставала такою близькою, якою ніколи ще не була до цього. Він відчував її страшний погляд, її тяжкий подих, але вірив, що новий день – не останній. Будуть ще й інші. Величні, теплі, чарівні дні його фантастичного життя. Життя, яким могли б гордитися його нащадки.

– Серйозна людина, – сказав С'юті про того, хто їх збирав. Сказав, аби щось сказати, а сам думав про своє.

«Будемо грати в геополітику», – говорив він собі, бо розумів, ким є той член клубу, який їх усіх збирав.

А було їх усіх вісім чоловік, які відповідали за забезпечення національних інтересів США за їхніми межами.

Коли сіли за стіл і кожному подали напої, а офіціанти пішли геть, той, хто зібрав поважних громадян Америки, підвівся і мовив, звертаючись до членів клубу:

– Перш за все дозвольте подякувати вам усім, що прийшли. Я високо ціную ваше бажання бути тут та служити своїй країні. Аби не забирати ваш дорогоцінний час та не вдаватися у ліричні відступи, я говоритиму по суті. А вона у нас така...

І тут С'юті почув те, що хотів почути. В його очах загорілися вогники, вони грали своїм небезпечним полум'ям, а Майкл вже розумів, що словами поважної людини з самого Білого дому говорить до нього – до старого пса ЦРУ Майкла С'юті сама провидиця доля. І він дякував їй за те, що чув, адже саме такої справи йому не вистачало. Справжньої справи, яка здатна поставити крапку у їхній цілковитій перемозі над злим та цинічним диктатором Росії, який так любив розмови про слов'янську дружбу та демократію.

Скільки пам'ятав себе Майкл С'юті, стільки він воював з Росією. І не мало значення, чи то був СРСР, чи єльцинська Росія, чи вже

путінський авторитарний режим. С'юті був справжнім професіоналом у всьому, що стосувалося Росії. І саме йому вдалося збагнути основну загадку такої незрозумілої «російської душі». Майкл був глибоко переконаний, що уся та загадка у рабській покорі народу та превалювання хижого, азійського менталітету, який може спати роками, десятиліттями, але приходить час і окремі керманичі тієї дикої і необ'ємної держави починають використовувати його, аби встановити свій диктат на світовій арені. Росія не була для нього загадкою, бо він розумів, чим керуються політики та прості люди у тій величезній і небезпечній країні.

І ось знову він почув це слово – Росія. А далі слідувало інше, не менш манливе та приємне для вуха Майкла С'юті. Україна.

– Якщо у нас не вийде з Україною, вона відійде до Москви. І ми вже нічого не зможемо зробити. Це означатиме, що Росія отримає вагому перемогу. Продемонструє світові усю слабкість Заходу. Але що головне – кепкуватиме з нас, Сполучених Штатів Америки. Кепкувати з нас ми нікому не дозволимо. І ніколи не підемо на ті умови, які пропонує Москва. Тому нам залишається тільки одне – воювати. Воювати, аби перемогти. Іншого шляху в нас просто не існує.

За цим настала тиша. Вона висіла над залом, де знаходились могутні представники американської еліти, що концентрували у своїх руках владу та повноваження, представляли корпорації і міністерства, належали до того класу, який ось вже скільки років править світом.

– Ви пропонуєте нам воювати з Росією? Як ви це собі уявляєте? – урешті-решт пролунав перший голос. То був Боб Інґ.

– Війна – це не завжди битва на території однієї зі сторін. Ми хочемо запропонувати вам дещо інший шлях подолання Росії. Більш витончений, аніж санкції та Джавеліни. Більш дієвий, аніж тиск і стрілянина. Ми вдаримо по ньому Україною.

– Так ударили ж вже. Скільки років б'ємо, а щось достукатися ніяк не можемо.

– У 1999-му не варто було дозволяти Єльцину призначати Путіна наступником, – то звучав голос Пітера Роуна, відомого гравця світових фінансових ринків і філантропа. Правда, здебільшого уся його філантропія була спрямована на підтримку заколотів, переворотів та інших протестних акцій, в яких особисто був зацікавлений Пітер Роун. Він належав до яструбів Республіканської партії і ніяк не міг пробачити адміністрації Клінтона того факту, що на початку 2000 року вона втратила контроль за ситуацією у Кремлі.

– Містере Роуне, давайте не будемо обговорювати те, що могло статися, коли усі ми були молодшими на цілих вісімнадцять років. Ми виходимо з нашої об'єктивної дійсності і такої ж об'єктивної потреби захищати національні інтереси США. Росія стає дедалі агресивнішою, переговори різних рівнів не дають жодного результату. Кремль обрав тактику сили, військової сили. Є інформація, що десь за місяць Путін має наміри публічно, на весь світ, пригрозити нам новими ядерними ракетами.

– Ми повинні його боятися? – ці слова злетіли згустком злості з вуст Пітера Роуна.

– Ми нікого не повинні боятися. Але зважати на це варто. Саме тому ми сьогодні й зібралися. Аби обговорити новий план дій.

Як ви усі знаєте, за умови збереження тієї влади, яка є наразі в Україні, за декілька років ми втратимо цю державу. Корупція породжує жебрацтво. А з жебраками не варто мати справу в цьому світі. Жебрацтво – досить заразне явище. Саме тому ми маємо визначитися з кандидатом, який би влаштовував як нас, так і громадян України. Нам варто дійсно змінити погляд на Україну як виключно сировинний придаток. Збереження даної тактики не дозволяє говорити про нові успіхи у протистоянні Росії. Росію може похитнути тільки економічний успіх України. Потужна українська економіка – найкраща та найбільш ефективна зброя проти російських крилатих ракет і танків. Час показав, що все інше не діє. Не дає бажаного ефекту. Не змусить Росію піти на поступки.

– А ви не думали, що у разі економічного розвитку України Росія може розпочати велику війну? – запитав Боб Інґ.

– Москва може розпочати цю війну і без економічного успіху України. Не треба боятися того, що може статися кожної хвилини.

Майкл С'юті слухав і до цього моменту не встрявав у розмову. Він розумів, що те, що каже людина президента, може стати початком його великого останнього кар'єрного стрибка. Він знав, що гідний посади директора ЦРУ, і був готовий долучитися до того, що пропонувалося, але тільки в обмін на посаду.

– У вас є такий кандидат? – запитав С'юті, і тиша повисла у залі.

– У нас буде такий кандидат, – після тривалої паузи мовив чоловік з Білого дому.

– Можливо, Майкле, ви б зайнялися цією справою. У вас досвід... і люди... – це казав Боб Інґ.

– Підтримую таку думку! Майкл С'юті знає про Україну більше, аніж усі ми, разом узяті, – сказав Пітер Роун, і людина президента зрозуміла, що тепер їй доведеться мати справу з Майклом С'юті.

– Дякую, друзі, за довіру. Але основне питання не в тому, хто займається Україною. Головна наша проблема, чи в Україні взагалі є така людина.

– У країні з населенням понад сорок мільйонів чоловік ми не знайдемо одного, який був би проти корупції?

– Знайдемо. Проте варто пам'ятати одну досить важливу рису українців. Усі вони критикують корупцію, усі незадоволені владою, усі клянуть президента і олігархів. Але як тільки вони самі долучаються до влади, стають частиною системи, одразу забувають свої вчорашні гасла. Маємо таке собі замкнуте коло, – сказав Майкл С'юті.

– Значить, нам потрібен такий кандидат, який буде здатний розірвати це коло, – сказав містер Крокс, котрий на тому зібранні представляв Пентагон.

– Я можу висловити думку Європи? – пролунав голос мосьє Фонтеблю.

Фонтеблю був ошатним, ще не старим чоловіком. Усе своє життя він був схильним до епатажу, ризику й авантюризму. Як би це парадоксально не звучало, але саме такі його якості і відкрили перед ним двері таємничої й загадкової політики Європи. Фонтеблю знали на Балканах, тиснули його міцну й холодну руку в Страсбурзі й Брюсселі, усміхалися у Парижі й неохоче, але все ж таки приймали у Берліні. Фонтеблю був воїном, шпигуном, інвестором і махінатором, котрий врешті-решт зрозумів, що цей світ належить тільки тим, хто бере життя за горло.

– Європа втомилася від України. Ви навіть не можете собі уявити, як ми втомилися, – усміхнувся він. – Зміна влади в тій державі є життєвою необхідністю. Проте, якщо вже змінювати, то на нових людей. Ми будемо раді вашому експерименту, адже усі ті політики, які наразі є в Україні, нам не цікаві. Вони приречені крадії та циніки. На них вже давно клеймо непомірної, патологічної жадібності. Такі можуть бути вигідні тільки Росії. Тому ми підтримуємо озвучену пропозицію. Можете розраховувати на Європу.

– Що ж, – сказав чоловік, який представляв Білий дім. – У такому разі вважаю, що усі ми порозумілися і дійшли згоди з даного питання. А деталі будемо обговорювати з тими, хто відповідатиме за реалізацію цієї операції, – він подивився на Майкла С'юті, і старий цереушник зрозумів, що то був старт його зіркового часу.

«І у старості буває життя», – подумав собі містер Крокс, вивчаючи поглядом Майкла С'юті, котрий подумки примірював під себе крісло директора ЦРУ і вірив, що ніщо не завадить йому врешті-решт втілити свою мрію, що завжди впевнено крокувала попереду нього, аби привести Майкла до того кабінету, за який він був ладен вбивати та калічити.

Весна 2018 року

Коли у Києві прямо з будівлі Верховної Ради до СІЗО повезли льотчицю і народного депутата, жінку, чиє ім'я ще якихось два роки тому лунало з вуст практично кожного українця, а наразі стало

відомо, що вона мала наміри підірвати парламент разом з депутатами та провести повну зачистку центральної влади, Європа тяжко та безнадійно зітхнула. Україна вкотре і безжалісно підтверджувала своє реноме, що тяглося за нею з перших років незалежного існування, коли здавалося, що вдалося вискочити з Радянського Союзу без зайвих проблем та крові, яка лилась у ті роки у Нагорному Карабаху, а пізніше в Грузії.

Картинку отримали кепську. Ще тиждень тому генсек Ради Європи зустрічався з Надією Савченко як з Героєм України, а вже сьогодні її звинувачували у спробі державного перевороту та пророкували довічне ув'язнення. Та й українці були неоднозначні у своїх судженнях щодо Савченко. Де-не-де лунали думки на її підтримку. Найголовніше, що винесли громадяни з усієї цієї історії – це страх в очах народних депутатів, які в одну мить проголосували відповідні рішення, аби покінчити зі своєю колегою, але ось вже роками не могли ухвалити потрібні для країни закони. Держава політичного абсурду й цілковитої безвідповідальності вступала у цікавий період старту президентської виборчої кампанії. І поки влада активно шукала нові можливості для перемоги діючого гаранта, головна опозиціонерка країни тихо споглядала за тим вертепом, що грав свій хижий бал на Печерських пагорбах. Вона вичікувала. Терпляче та впевнено. Але розуміла, що та битва буде найтяжчою в її житті.

Здавалося, що ще ніколи люди так ненавиділи владу. Безмежно, люто, свідомо. Та й так гірко і безнадійно люди не почувалися ще теж. Верхи не могли, а низи вже не хотіли, проте і нові Майдани не були виходом. Усім кортіло чогось нового, успішного, чесного, ефективного, доброго та результативного. Усім хотілося справедливості й стабільності, яких так бракувало Україні.

У той день, коли Томас Лейл знову ступив на українську землю, йшов холодний, гидкий дощ, який змінював мокрий сніг. Сірість панувала у всьому. Того року зима ніяк не хотіла йти геть, заповнюючи навкруги усе собою, відганяючи весну, крадучи у неї безцінні й неповторні її дні. Люди втомилися від нескінченності

зими, від снігу й холоду. Людям хотілося тепла і бадьорості, що приходить з першими травами, першими бруньками, шаленими запахами, які спочатку йдуть несміливо, ледь-ледь наповнюючи собою повітря, та з кожним новим днем вони набираються нахабності, ведуть себе впевнено, по-хазяйськи розповсюджують свою владу, беруть у полон людей, тварин і навіть сірі панельки та хрущовки, що залишились у спадок українцям з часів Радянського Союзу.

Томас Лейл був у гарному настрої. З першого дня він прийняв рішення діяти впевнено, проте непомітно. Зайвий галас був недоречним. У тій справі, яку доручив йому Майкл С'юті, були лише одні запитання без жодної відповіді чи хоча б підказки. Томас мав діяти старою тактикою спроб та помилок, йти крізь українські джунглі пов'язаних і конфліктуючих між собою інтересів, широкими кроками грати на випередження в умовах ресурсної обмеженості, оглядатися і нервувати, адже у країні тотальної недовіри, цілковитої підозрілості та агентів, що представляли інтереси різних держав і груп впливу, бути непоміченим залишалось справою філігранною, витонченим мистецтвом нелегальної роботи, якому його вчив старий Майкл С'юті.

Минуло три роки і сім місяців після смерті дядька Френка, а його мама померла ще раніше – у перший рік правління президента Обама. Томас Лейл залишався один серед мільярдів людей, з якими його зв'язував Майкл С'юті. Для Томаса він був наче батько, вчитель, друг і керівник в усьому, що стосувалося життя Лейла. С'юті зліпив з молодого Томаса ефективну машину, готову до виконання наказів, в яких мораль і етика не грали жодної ролі. З часом Томас задумувався над своїм життям, над тим, яким воно могло бути, якби не дядько Френк та його старий товариш на прізвище С'юті. Але то все були думки, мінливі марева, що ніколи не стануть дійсністю, адже вони приречені жити тільки в голові Томаса Лейла, в його потаємних бажаннях, глибинах підсвідомості, що часом прагнули іншого, але розуміли безуспішність власних перспектив.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

СЕРГІЙ ПОСТОЛОВСЬКИЙ

ДИКТАТОР

CF FOLIO

Примечания

1

Франсіско Франко (1892–1975) – військовий і політичний діяч Іспанії, диктатор у 1939–1975, генералісимус. Також відомий як каудильйо (*ісп.* Caudillo de España por la gracia de Dios – вождь Іспанії милістю Божою).

[Повернутися](#)

2

Гай Фокс (1570–1606) – англійський шляхтич-католик, учасник «Порохової змови» – невдалої спроби групи англійських католиків підірвати будівлю парламенту з метою знищення прихильного до протестантів короля англійського та шотландського Якова I.

[Повернутися](#)

3

Мішель де Монтень (1533–1592) – французький філософ і письменник епохи Відродження, есеїст-мораліст, автор монументальної праці «Досліди» (також у перекладі зустрічається варіант «Проби»).

[Повернутися](#)

4

Вільнюський саміт східного партнерства – дводенний саміт ініціативи Євросоюзу «Східне партнерство», відбувся 28–29 листопада 2013 року в Вільнюсі. Під час саміту Віктор Янукович так і

не підписав Угоду про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС. Це стало основною офіційною причиною початку Революції гідності.

[Повернутися](#)

5

14 серпня 2013 року митна служба Російської Федерації включила всіх без винятку українських експортерів до переліку «ризиковних» та фактично блокувала їх поставки до Росії на невизначений термін, внаслідок чого на прикордонних перепускних пунктах стали утворюватися черги із кількох сотень автомобільних фур та залізничних вагонів з українськими товарами. Радник президента РФ Сергій Глазьев пов'язав такі дії влади з асоціацією України і Європейського союзу та наголосив на посиленні митного адміністрування у разі підписання Україною угоди про асоціацію з Європейським союзом.

[Повернутися](#)

6

«Обдуманна сила» – операція НАТО в Боснії та Герцеговині, серія повітряних бомбардувань авіацією НАТО позицій боснійських сербів у 1995 році під час Боснійської війни, перша значна військова акція Північноатлантичного альянсу на просторах колишньої Югославії. Операцію було розпочато 30 серпня і проведено згідно з мандатом ООН за участю 400 літаків (зокрема 222 бойових) і 5000 особового складу з 15 країн. Офіційно операцію закінчено 20 вересня 1995 року, фактично – 15 вересня 1995 року.

[Повернутися](#)

7

Pax Americana (латинізація сучасного лінгвістичного терміна «Американський світ») – стилістичний термін на позначення періоду економічної та суспільно-політичної стабільності, яка склалася спочатку в Західній півкулі, а після закінчення Другої світової війни й в усьому світі й характеризувався політичним, культурним та економічним домінуванням США.

[Повернутися](#)

8

Радован Караджич (нар. у 1945 році) – сербський політик, колишній президент Республіки Сербської в Боснії. Міжнародний кримінальний трибунал у справах колишньої Югославії звинувачує Караджича у скоєнні військових злочинів та геноциді на території колишньої Югославії. З 1995 року знаходився у розшуку, арештований 21 липня 2008 року.

Ратко Младич (нар. у 1942 році) – колишній сербський генерал, згодом начальник штабу Війська Республіки Сербської (1992–1995). У 1996 році Младича поряд з іншими керівниками Республіки Сербської було звинувачено Гаазьким міжнародним трибуналом у скоєнні воєнних злочинів і геноциді у зв'язку з облогою Сараєва. Його арешт був однією з передумов для вступу Сербії в ЄС. Після п'ятнадцятирічного уникання судового переслідування, 26 травня 2011 року Младича було схоплено силами безпеки Сербії в селі Лазарево поблизу м. Зренянин (Сербія).

[Повернутися](#)

9

Аллен Даллес (1893–1969) – директор ЦРУ у 1953–1961 роках.

[Повернутися](#)

10

Рейнгард Гелен (1902–1979) – організатор та перший очільник Федеральної розвідувальної служби ФРН (BND; 1956–1968). Під час Другої світової війни був офіцером (генерал-майор) Генерального штабу вермахту, очолював відділ «Сухопутні війська супротивника на Сході». Після війни співпрацював із ЦРУ США.

[Повернутися](#)

11

Герман Герінг (1893–1946) – найближчий соратник Адольфа Гітлера, так званий «наці номер два», другий після Гітлера військовий і економічний керівник Третього рейху. Один з головних військових злочинців нацистської Німеччини.

[Повернутися](#)

12

Хасан Гул – високопосадовець Аль-Каїди, який видав США кур'єрів бен Ладена.

[Повернутися](#)

13

Абу-Грейб – назва міста і в'язниці в Іраку, яке знаходиться за 32 км від Багдада. Стала відомою через тортури, яким американські солдати піддавали іракських заарештованих.

[Повернутися](#)

14

Абу Ахмед аль-Кувейті – справжнє ім'я – Ібрагім Саїд Ахмед, довірена особа бен Ладена, його кур'єр, через якого той мав контакти з зовнішнім світом.

[Повернутися](#)

15

Гліб Павловський (нар. 1951 р.) – російський публіцист і журналіст, телеведучий, видавець, педагог, політтехнолог. Колишній радянський дисидент.

[Повернутися](#)

16

Олександр Дугін (нар. 1962 р.) – російський філософ, перекладач, політолог, публіцист фашистського напрямку, засновник ідейного руху «неоєвразійство». Дугін сповідує праворадикальні, екстремістські, ультра націоналістичні імперські ідеї. Фігурант санкцій США проти осіб, що винні в агресії проти України.

[Повернутися](#)

17

Карл Шмітт (1888–1985) – німецький юрист, дослідник конституційного права, філософ і політичний теоретик, політичний філософ. Відомий також як «коронований юрист» Третього рейху.

[Повернутися](#)

18

Карл Гаусгофер (1869–1946) – німецький географ і офіцер, один із засновників німецької школи геополітики; «ідейний батько» ідеології

націонал-соціалізму.

[Повернутися](#)

19

Семибанкірщина – назва групи із семи (різні джерела називали різні прізвища, тому фактично – дев'яти великих представників російського фінансового бізнесу, які відігравали значну політичну і економічну роль, що володіли ЗМІ, і неформально об'єдналися, незважаючи на внутрішні розбіжності, з метою забезпечити переобрання Єльцина на наступний термін на президентських виборах 1996 року).

[Повернутися](#)

20

Павло Курлов (1860–1923) – державний діяч Російської імперії. З 1909 року – товариш міністра внутрішніх справ, завідувач поліції, командир окремого корпусу жандармів. У 1918 році емігрував. В еміграції брав участь у діяльності монархічних організацій.

[Повернутися](#)

21

Анна Політковська (1958–2006) – російська журналістка опозиційних до діючої в РФ влади поглядів. Вбита у під'їзді власного будинку 7 жовтня 2006 року.

[Повернутися](#)

22

Френсіс Фукуяма, Генрі Кіссінджер, Семюель Хантінгтон, Джозеф Най – американські політологи, експерти з галузі міжнародних відносин, демократії та владарювання.

[Повернутися](#)

23

ґрем ґрін, Ерік Емблер – британські письменники, класики шпигунського роману.

[Повернутися](#)

24

Фрідріх фон Хайєк, Мілтон Фрідман, Фернандо де Сото – економісти світового визнання.

[Повернутися](#)

25

Стівен ґровер Клівленд (1837–1908) – єдиний президент США, котрий обіймав свою посаду два терміни з перервою і який одержав подвійну нумерацію у списку президентів (1885–1889, 22-й президент, і 1893–1897, 24-й президент). Клівленд був єдиним президентом від Демократичної партії, що обирався між 1860-м і 1912 роками – під час повного панування республіканців.

[Повернутися](#)